Dr. Anatol Măcriș

SEGMENTE ȘI FRAGMENTE DE ISTORIE

Editura Agerpress Typo

www.dacoromanica.ro

Dr. ANATOL MĂCRIȘ
membru al Asociației de Istorie Comparativă
a Instituțiilor și Dreptului - AICID

SEGMENTE ȘI FRAGMENTE DE ISTORIE

Comunicări prezentate la AICID

2000
BUCUREȘTI

www.dacoromanica.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale
Măcriș, ANATOL
Segmente și fragmente de istorie / dr. Anatol Măcriș - București: Agerpress Typo, 2000
p.; cm.
ISBN 973-99414-4-3

94(498)

Editura Agerpress Typo, București, iunie 2000
Coperta și tehnoredactare: Daniel Dulgheru si Dan Plesca - Perfect Media
Redactor responsabil: Nicolae Arsenie

www.dacoromanica.ro

„Și care om se va așeza în acel sat din țări străine sau bulgar sau grec sau arbănaș sau ungur, dacă va fi om bun și-l vor plăcea pe el satul, și bătrânii satului..., el să aibă pace și liniște".

(Hrisov dat în anul 1601 de Simion Movilă, voievod al Țării Românești, satului Călinești din județul Prahova)

Cuvânt înainte

Se spune că cine cunoaște trecutul cunoaște și viitorul.

Mihail Kogălniceanu scria: „Istoria este testamentul lăsat de către strămoși strănepoților ca să slujească de tălmăcire a vremii de față și de povățuire vremii viitoare". Istoria este memoria popoarelor, este cea mai fascinantă poveste a fiecărui popor (Nicolae Bălcescu: „Istoria este cea dintâi carte a unei nații"). Și spațiul geografic este înnobilat de istoria acelui spațiu.

În paginile ce urmează se prezintă aspecte (fragmente) din istoria poporului român: segmentul privind evoluția organizării, a instituțiilor, a vieții sociale, culturale în diferite momente ale istoriei sale. Este arătată și evoluția politică și instituțională a unor populații conlocuitoare, spiritul de toleranță al poporului român, fapt exprimat atât de clar în motto-ul acestui cuvânt înainte.

Cartea cuprinde opt comunicări prezentate în ședințele de comunicări științifice ale Asociației de Istorie Comparativă a Instituțiilor și Dreptului (AICID), o comunicare la a VIII-a sesiune de comunicări științifice ale Muzeului Național de Istorie a Moldovei (Chișinău) și trei comunicări noi.

Autorul

www.dacoromanica.ro

1. Cetăți și biserici (evoluție instituțională) anterioare organizării primelor state românești

Mileniul întunecat din istoria țării noastre, pentru care se găsesc foarte puține documente, este marcat de unele construcții în piatră, lemn sau excavate în stâncă, cetăți sau biserici, care reprezintă repere ale existenței românilor în acest mileniu.

După retragerea aureliană, viața romană, apoi roman-bizantină, a continuat în sudul Olteniei și Munteniei, până în anul 602, când împăratul Mauriciu a părăsit limes-ul Dunării; în Dobrogea, viața bizantină a continuat până în secolul VII, până la apariția barbarilor bulgari. După aceste date, în țările românești nu s-au mai construit cetăți și biserici din piatră până în secolul IX, când bizantinii revin la limesul Dunării, înălțând cetăți și valuri de apărare.

Năvălirea barbarilor - goți, huni, gepizi, slavi, avari - obligase populația daco-romană să se concentreze în teritorii apărate natural, în regiunea piemontană și montană a Carpaților, în podișul Moldovei, în pădurile seculare, în regiunile bogat dăruite ale bălților (Șt. Ștefănescu, Constituirea statelor feudale românești, Buc., 1980, pag. 12). Renunțarea la casele de piatră și preferința pentru casele de tip bordei au constituit o modalitate de adaptare a daco-romanilor la situația creată de prezența valurilor migratoare. Aceștia erau atrași de orice construcție aspectuoasă. Satele în zona de câmpie erau alcătuite din bordee. Și bisericile acestor sate erau în bordee.

Țările românești erau țări de sate a căror origine coboară adânc în trecut. Satul - scrie N. Iorga - era un organism arhaic, multisecular, care putea trăi în sine, de la sine și pentru sine.

În perioada secolelor IV-VII, Imperiul roman de răsărit, apoi Imperiul bizantin au stăpânit sudul Olteniei și al Munteniei, până la Brazda lui Novac, și Dobrogea.

În sudul Olteniei și al Munteniei au construit poduri peste Dunăre, cetăți, basilici și alte edificii.

Astfel, la Slăveni, pe Oltul inferior, se găsește o biserică paleocreștină datând din sec. IV-V; este cel mai vechi lăcaș de cult din nordul Dunării, bisericile de la Sucidava, Drobeta, Cenad și cele peste 30 de biserici paleocreștine din Dobrogea datând din secolele V-VI. Castrul roman de la Slăveni a rămas în mijlocul satului de astăzi, neacoperit de locuințele sătenilor.

www.dacoromanica.ro

Sucidava, care fusese pustiită de huni (442-447), a fost restaurată pe timpul împăraților Justin (517-527) și Justinian (527-565). În această perioadă s-a construit și biserica din cetate. Această biserică a fost distrusă de avari la sfârșitul domniei împăratului Mauriciu (602). În zilele noastre, fundația bisericii a fost descoperită și conservată; în interiorul bisericii s-a conservat foarte bine mormântul și scheletul unui șef al cetății. Deasemenea este interesantă o fântână subterană la care se ajunge printr-un coridor săpat în pământ, în pantă și curbă cunoscută ca „fântâna secretă".

Alte cetăți din această perioadă, arătate în documentele bizantine, sunt Turris (probabil Turnu Măgurele), Constantina Daphnae, aceasta din urmă nelocalizată (se presupune că a fost la vărsarea Argeșului în Dunăre) și Barboși, la vărsarea Siretului în Dunăre.

În Dobrogea, în timpul lui Constantin cel Mare și al urmașilor săi din secolele V-VII se intreprinde refacerea cetătilor limes-ului scitic (Axiopolis, Capidava, Troesmis, Dinogetia, Noviodunum), ale litoralului maritim (Histria, Tomis, Callatis) și unele din interiorul Dobrogei (Tropaeum Traiani și Ulmetum).

La Constanța, s-a construit în secolul IV edificiul roman cu mozaic, refăcut în mai multe rânduri până în secolul VI, când cade în ruină.

Cercetările arheologice din Dobrogea au dus la degajarea unui număr important de basilici creștine (4 la Tomis, 5 la Tropaeum Traiani, 5 la Histria și câte una la Argamum, Libida, Noviodunum, Dinogeția, Troesmis, Axiopolis, Callatis ș.a.). La Constanța s-a descoperit un cavou dreptunghiular (2,8x2,3x2m) din secolul IV, construit din cărămidă având pereții și bolta pictate în întregime în frescă. (A. Rădulescu, Ion Bitoleanu, Istoria românilor dintre Dunăre și Mare - Dobrogea, Ed. Științifică și Enciclopedică, Buc., 1979).

În comuna Niculițel (jud. Tulcea) se găsește o biserică, parțial îngropată, clădită pe temelia unei basilici bizantine din secolul XI, deasemenea un Martiricon, un mormânt - cavou, acoperit cu o cupolă; deasupra mormântului și în acelaș timp cu el, în secolul V, fusese o basilică creștină. În interiorul Martiriconului s-a găsit un sicriu cu patru schelete. Numele celor înmormântați acolo ne sunt cunoscute dintr-o inscripție, în limba greacă, aflată pe pereții mormântului: Zotikos, Attalos, Kamasis, Filippos. „Ne aflăm în fața unor dovezi indubitabile privind originea latină a creștinismului la români. Este cel mai vechi edificiu de acest fel ce ni s-a păstrat în întregime" (I. Barnea).

www.dacoromanica.ro

Perioada secolelor VII-IX este o perioadă de stagnare, țările românești devenind rurale, țări de sate.

Înainte de instalarea creștinismului slavon în Țările românești exista un creștinism roman, cărțile sfinte fiind scrise în limba latină. Introducerea limbii slavone în viața bisericească din Țările românești a fost făcută cu violență de un împărat bulgar. Iată ce scrie cronica bulgărească Țarstvenik, tipărită la Buda, în anul 1844: „S-au însemnat în niște cărți vechi, scrise de mână, că după repauzarea patriarhului (bulgar) Sf. Ioan, carele au ridicat pe Asan la Împărăție, a chemat Asan de la Ohrida pe sfântul părinte Teofilact și l-au pus patriarh de Ternovo. Iar Sf. Teofilact a luminat și a curățit toată Bulgaria de eresurile de care se aflau multe atunci în ea. După aceea a învățat pe împăratul Asan de au trecut în Valahia să o cucerească și să o curețe de eresul roman care atunci domina în Valahia. Și așa Asan s-a dus și au supus amândouă Valahiile sub stăpânirea sa și au silit pe Valahi, care până atunci cetea în limba latină să lase mărturisirea romană și să nu citească în limba latină, ci în cea bulgărească și a poruncit ca celui ce va ceti în latină să i se taie limba. Și de atunci, valahii au cetit bulgărește" (tradus de episcopul Melchisedec în Uricariul, partea a treia, Iași, tip. Buciumul, pag.105).

Dimitrie Cantemir în *Descriptio Moldaviae*, bazându-se pe scrierile lui Louis Mercuri (Marele Dicționar Istoric), declara că înaintea Conciliului de la Florența, moldovenii se foloseau de litere latine.

A. D. Xenopol scrie că în ambele cazuri sunt erori de cronologie, evenimentul trebuind să fie împins înapoi până la sfârșitul secolului al X-lea, în timpul împăratului bulgar Simeon, când primul țarat bulgar ajunsese la apogeu.

Începând cu secolul X, timp de peste 200 de ani, Imperiul Bizantin revine la Dunăre (971-1186), prin desființarea primului țarat bulgar. În această a doua perioadă bizantină sunt descoperite cetăți și așezări în perimetrul râurilor Teleajen și Buzău. Deasemenea se reconstruiesc și se construiesc cetăți și valuri de apărare în Dobrogea.

Așezările și necropolele concentrate în bazinele râurilor Teleajen și Buzău duc la concluzia că aici a existat un voevodat, o formațiune prestatală „Țara Buzăului".

Începând cu anul 1958, Maria Comșa execută săpături la Bucov și Slon, pe valea Teleajenului.

www.dacoromanica.ro

„Se poate afirma că încă în secolul al IX-lea la Bucov, dar și în alte așezări din această parte a țării, societatea a evoluat alcătuind formațiuni politice în sânul cărora existau deja relațiile feudale incipiente, având în frunte căpetenii (cneji) cu atribuții militare și juridice.

Nu ar fi exclus ca limita acestor variante regionale ale culturii materiale vechi românești să coincidă, cel puțin în parte, cu granițele unor formațiuni politice din secolele IX-X de care am vorbit mai sus" (M. Comșa, Cultura materială veche românească, Buc., 1978, pag. 146-151).

Cetatea de la Slon - de tip romano-bizantin (sec. VIII-IX), construită din piatră și cărămidă, pare să fie legată de existența unei formațiuni politice locale.

„Cezar Bolliac care a cercetat aceste ruine în anul 1869 a considerat că sunt dacice, iar scrierea de pe cărămizi ca fiind scriere dacică. Grigore Tocilescu, în anul 1880, a considerat că este vorba de scriere runică" (Gh. Niculescu, Valea Teleajenului, Buc., 1981, pag. 37).

Studiul Mariei Comșa a condus la concluzia că vestigiile de aici reprezintă urmele unei cetăți de tip bizantin și datează din secolele VIII-IX.

În altă zonă a țării, în Dobrogea, ne vom opri asupra complexului de bisericuțe rupestre de la Basarabi.

- Complexul de bisericuțe rupestre de la Basarabi constă din patru bisericuțe (B1-B4) dreptunghiulare, prevăzute cu o absidă semicirculară. Bisericuța B4 este cea mai importantă atât ca dimensiuni, cât și prin reprezentările și inscripțiile de pe perete. Bisericuțele comunicau între ele printr-o galerie. Planul și formele de arhitectură ale bisericuțelor indică pe de o parte, influiență bizantină, pe de alta supraviețuirea unor elemente caracteristice artei greco-romane și paleo-creștine.

„Unele figuri de sfinți și oranți poartă costume bizantine, iar o serie întreagă de cruci dovedesc același izvor de inspirație...

O atenție specială merită grafitele, dintre care cele mai numeroase (circa 60) sînt caractere runice. Grafitele cu caractere chirilice, în limba slavă veche sînt în număr de vreo 20, majoritatea pe pereții bisericuței.

Un singur grafit este scris cu caractere glagolitice, și altul în limba greacă" (I. Barnea, Monumentele rupestre de la Murfatlar, M.I. II 1968, nr. 5, pag. 38-43)

www.dacoromanica.ro

În privința runelor „sunt mai apropiate de realitate istorică opiniile celor care admit că scrierea runică de la Basarabi aparține unor comunități de populație nordică sau că ea constituie o scriere criptică proprie vieții monahale din regiunile pontice și danubiene ale vremii..." (P. Diaconu, Monumentele rupestre de la Basarabi, M.I. XIV, 1980, nr. l, pag. 14-16).

La revenirea bizantinilor la hotarul de pe Dunăre aceștia au fondat sau au reconstruit pe lângă cetățile vechi Dinogeția și Dristor, Cetatea Albă (940-965), Păcuiul lui Soare (971-976) și Lycostomo (lângă satul Periprava, pe atunci pe malul Mării Negre).

În secolele XI-XIII, țările românești sunt sub dominatia cumană. Teoretic, Dobrogea era o themă bizantină, în realitate era ocupată de migratori. În această perioadă are loc procesul de formare a primelor state românești, proces care sintetizează trei elemente: românii autohtoni, dominatorii cumani și influența slavo bizantină (M.Iorga).

Vom arăta câteva biserici din această perioadă:

Pe valea Dâmboviței, la Cetățeni, „s-a descoperit o biserică voievodală, construită pe la 1250 iar la poalele «Cetățuii lui Negru Vodă» din apropiere, s-a descoperit o biserică anterioară anului 1250 cu aproape o jumătate de secol, dovezi ale organizării superioare în voievodate" (L. Chițescu, Cetățeni, M.I., XVI, 1982, 9, pag. 26-28). În anii 1981-1983, s-au executat lucrări de consolidare la biserici, prin înălțarea zidurilor la cca 1 m.

Tot despre Cetățeni, Ion Popescu-Argeșel (Valea Dâmboviței, Buc., 1986, pag. 138-139): „vechea așezare de la Cetățeni este atestată și de Diploma Cavalerilor Ioaniți din 1247. În partea se sus a interfluviului dintre văile lui Coman și Chiliilor se află mănăstirea Cetățuia lui Negru Vodă atribuită de tradiție secolelor XIII-XIV însă datată de specialiști ca fiind mai nouă (sec. al XV-lea sau cel mai târziu prima jumătate a secolului al XVI-lea). La aceste construcții se adaugă biserica rupestră de pe „monticul", un gurgui stâncos pe coasta muntelui vecin (sec. XIII).

De mici dimensiuni lăcasul este săpat în gresii și prezintă resturi de pictură murală: pe o stâncă învecinată apare imaginea unui călăreț în relief negativ".

– Corbii de piatră se află pe malul stâng al râului Doamnei, în satul Jgheaburi, din comuna Corbi.

„Biserica rupestră Corbii de Piatră conține cel mai vechi ansamblu de pictură din Țara Românească. Se compune dintr-un naos dreptunghiular, bolta în arc frânt și dintr-un altar ce prezintă

www.dacoromanica.ro

două abside în formă de potcoavă. Monumentul a fost pictat între sfârșitul secolului al XIII-lea și mijlocul secolului al XIV-lea, deci înaintea realizării picturii Bisericii domnești de la Curtea de Argeș. Fragmente din această pictură se mai păstrează în absidă și pe jumătatea de sud a bolții naosului". La Curtea de Argeș, sub zidurile bisericii și curții domnești, s-au găsit resturile bisericii și ale curții lui Seneslau. (Teodor Mavrodin, ș.a., Argeș, monografie, Buc., 1978).

După cucerirea Constantinopolului de către cruciați și înființarea Imperiului latin de răsărit (1204), Marea Neagră a devenit deschisă corăbiilor europene. Venețienii și genovezii au înființat emporii pe țărmurile Mării Negre și pe Dunărea inferioară. Au construit porturi, faruri (Farul genovez de la Constanța) și au refăcut cetățile bizantine sau au construit cetăți noi: Moncastro (Cetatea Albă construită de bizantini în sec. X), Chilia (construită în anul 1274), Vicina, Enisala, Vadu (Kara Harman) și Mangalia.

Cetatea de la Enisala, pe malul lacului Razelm este bizantină. Genovezii au reconstruit-o, iar Mircea cel Bătrân, în anul 1396, a întărit-o și a organizat straja pentru apărarea granițelor Țării românești.

O seamă de ruine masive de pe teritoriul Țărilor românești sunt cunoscute sub numele de ziduri ale Uriașilor și Jidovilor.

Alexandru Odobescu în „Note de călătorie" (Buc., 1981, pag. 284) leagă numele Uriașilor de valul roman (Traian): „... și când ajunseră tocmai deasupra priporului de unde se văd, în poală, urmele unei cetăți de Uriași și brazda vladnică a Troianului" sau: „Din Comuna Piatra se scrie că s-au găsit ziduri de piatră mică și cărămidă foarte mare. De aici se înțelege că acel loc a fost așezământ strămoșesc sau de pe vremurile, când cu Uriașii și cu Jidovii..., piatra este așternută cu materii atât de tari, încât fiecare se poate sparge, dar de dezlipit nu se poate dezlipi una de alta" (idem, pag. 179).

Din descrierea construcțiilor precum și din alte legende se presupune că uriașii sunt romanii care au impresionat pe urmașii lor din evul mediu si epoca modernă cu grandoarea construcțiilor.

Deci ar fi posibil ca Jidovii să fi venit odată cu romanii. Această primă ipoteză este foarte puțin probabilă pentru că din armata romană de ocupație făceau parte diferite popoare din cadrul Imperiului roman, atât orientale (sirieni, capadocieni, palestinieni, palmirieni, etc.), cât și occidentale (gali, britanici etc.) și ar fi trebuit să se păstreze și numele acestora în toponomia română.

www.dacoromanica.ro

Dar armata și administrația romană erau organisme unitare care foloseau în exclusivitate limba latină; așa se explică și romanizarea rapidă a populațiilor din sudul Dunării (nord-vestul Peninsulei Balcanice) și din Dacia.

Este interesant de remarcat că la popoarele balcanice în special la turci amintirea Genovei este așa de puternică încât orice ruină grandioasă este o „cetate genoveză" - „giniviz-kale".

Tot la aceste popoare „uriașii sunt «ginivizi» nu din cauza bărbăției genovezilor, cât fiindcă numai niște uriași puteau face, credeau turcii, castele ca cele genoveze" (A. Arbore, Câteva însemnări etno-istorice asupra Dobrogei - raguzanii, Constanța, 1922, pag. 37). Deci este vorba de un paralelism cu punctul de vedere al legendelor românești despre romani.

– O altă ipoteză leagă numele de Jidov de chazari și de tătari care i-au înglobat pe aceștia în Hoarda de Aur. Chazarii, popor de neam turcic, care adoptase religia mozaică, ajung și pe teritoriul românesc.

Al. Gonță: „De la chazari au rămas în toponomia românească din toate provinciile, denumirile locurilor Jidan, Jidov, Jidovină, Jidești, Jidoviște, Jidoștița" (Satul în Moldova medievală, Buc. 1986, pag. 308).

Chazarii din teritoriul țării noastre precum și cei din spațiul nord-pontic au căzut sub dominația pecenegilor, apoi a cumanilor, iar toți aceștia sub dominația tătarilor Hoardei de Aur.

De aceea în unele legende românești numele de Jidov este legat de cel al tătarilor.

Lazăr Șăineanu în studiile sale asupra folclorului (Conv. Literare, XXIII, 1989) a dat următoarea explicație: „Tătarii au fost o vreme mozaici, deci jidovi, de când cu imperiul chazarilor. Furia tătarilor jidovi a vârât groaza în români, care au văzut în jidovii tătari niște oameni fără lege (uriași), câci erau înspăimântători". Deci după L. Șăineanu uriașii ar fi chazarii, jidovii.

În sudul Moldovei, în prima jumătate a secolului al XIII-lea existau lăcașuri de cult, unde făceau slujbe preoții și episcopii de rit grecesc de care amintește o bulă papală din anul 1234, care spune următoarele: „În episcopatul cumanilor, se află, după câte știm, niște popoare, care se numesc valahi. Deși ele se cred creștine, disprețuiesc biserica romană și nu primesc sacramentele de la onorabilul nostru frate, episcopul cumanilor, ci de la niște pseudoepiscopi ce se țin de ritul grecesc. Câțiva din regatul unguresc, atât unguri, cât și sași și alți drept credinciosi, zăbovind

www.dacoromanica.ro

printre ei, trec la credința lor, făcându-se una cu acei valahi, primesc după felul lor sfintele sacramente în disprețul episcopului cumanilor" (A. D. Xenopol, Istoria românilor din Dacia Traiană, I, pag. 433).

În Diploma Cavalerilor Ioaniți, din anul 1247, fiind vorba de modul de repartizare a veniturilor, există și paragraful următor: „... fac excepție veniturile bisericilor; din veniturile acestor biserici noi nu ne vom opri nimic, rămânând însă neatinse drepturile ce se cuvin episcopilor și arhiepiscopilor". Deci la mijlocul secolului al XIII-lea, în cnezatele lui Litovoi, Ioan și Farcaș și în voievodatul lui Seneslau exista un număr important de biserici, existând ca și în sudul Moldovei episcopi și arhiepiscopi. Arhiepiscopii erau în sudul Dunării, la Ohrida sau Târnovo, de care aparțineam din punct de vedere ecleziastic.

Aceste biserici erau, în zona de câmpie în bordee ca și satele din acea perioadă. În zona de deal și de munți erau din lemn, piatră sau rupestre.

Cetatea Medievală a Turnului Severin a fost construită de cavalerii Ioaniți. Regele Bela IV amintește, în 1254, despre „opera pe care au realizat-o cavalerii Ioaniți". Cetatea a fost distrusă de turci în anul 1524. Din turnul din colțul de NE se mai păstrează un perete. Ruinele bisericii din Cetatea Severinului datează de la sfârșitul sec. XIII (M. Dandescu, T. Paveloiu, T. Anastasescu, Turnu Severin, Craiova, 1964).

Pe valea Buzăului, în zona Bozioru (la Nucu) și Aluniș (com. Colți) s-a conservat un complex de relicve rupestre, cel mai mare din țară.

La Agaton, Fundătura, Piatra, Aluniș, Peștera lui Iaasaf și Dionisie Torcătorul, călătorul cunoaște lumea „de demult", istoria încremenită într-un peisaj de legendă.

Aceste relicve pot fi considerate la fel de importante ca Biserica rupestră de la Basarabi și cu acelea de la Cetățeni, Corbii de Piatră și Nămăiești.

Complexul de bisericuțe și chilii rupestre de la Nucu și Aluniș au fost studiate de Alexandru Odobescu, însoțit de pictorul elvețian Henri Trenck, care a întocmit releveele schiturilor.

Au mai fost cercetate de Bazil Iorgulescu și expuse în Dicționarul geografie, statistic, economic, și istoric al județului Buzău, București, 1982.

O cercetare contemporană cu explicații ample și pertinente asupra datării acestor monumente a făcut-o Pavel Chihaia (Un

www.dacoromanica.ro

complex necunoscut de sihăstrii din munții Buzăului din vremea lui Neagoe Basarab, CIA, seria Artă plastică, t. 20, 1973) și (Date noi despre bisericuțele rupestre din munții Buzăului, Glasul bisericii, XXXIII, 1974, nr. 5-6).

Complexul este alcătuit din:

– bisericuța Fundătura, din apropierea cătunului Nucu (în prezent dezafectată);

– bisericuța Peștera lui Ioasaf, situată nu departe de Valea Bordeiului, cale de jumătate de ceas de la Nucu (în ptezent părăsită);

– schitul lui Agaton, așezat pe o înălțime din culmea Crucii Spătarului, cel mai ruinat, dar și cel mai interesant dintre schiturile rupestre din zonâ; este situat în apropierea comunei Colți; Monumentul conține, în afara unor pomelnice scrise în chirilică și desene cu striuri și lănci din neolitic;

– bisericuța Alunișul, pe culmea Martirei, alături de culmea Spătarului, în apropierea comunei Colți;

– peștera îngăurită, așezată pe un pisc în fața schitului Agaton;

– chilia Fundul Peșterii situată la 1,5 km nord-vest de satul Nucu pe drumul ce vine de la băile Fișici, prezintă numeroase grafitti în formă de lance sau arbori ai vieții;

– peștera lui Dionisie, în apropierea cătunului Nucu, înainte de a ajunge la bisericuța Peștera lui Ioasaf;

– alte schituri și chilii rupestre necercetate: Breaza, Vispești, Bega si cripte (Vârful Comorutei, Ruginoasa, Păltinoaia, Mlăjet, Vârful lui Dragomir, Cireșul Negru, Lupoaica).

În privința vechimii acestor vestigii rupestre, Pavel Chihaia, consideră (de la Negru Vodă la Neagoe Basarab, Buc., 1976, pag. 246):

„Organizarea monastică pe care o dovedesc aceste bisericuțe rupestre, însoțite de două, trei chilii (Alunișul, Agaton, Peștera lui Ioasaf), indică o epocă anterioară organizării cenobilitice pe care o introduce în Țara Românească Nicodim, anterioară deci celei de a doua jumătăți a secolului al XIV-lea".

Cetatea Milcovia a fost construită de secui la începutul secolului al XIII-lea. Tot aici era și sediul unei episcopii; când Papa a schimbat numele episcopiei Milcovia în cea a Cumanilor, în anul 1228, secuii s-au supărat. Episcopul Teodoric, prin o scrisoare, îi mustra pe secuii, care se supăraseră. „Oare în biserica lui Hristos nu s-au întâlnit lupul cu mielul? Pentru ce nu s-ar împăca secuiul cu cumanul și cu valahul? (Quidni etiam Siculus cum Cumano et Olackoque?) (A. D. Xenopol, Istoria românilor din Dacia Traiana, I, Buc., 1985, pag. 434).

www.dacoromanica.ro

Episcopia Cumanilor avea sediul în cetatea Milcovia. O scrisoare a Papei din 1279 vorbește de ruinarea episcopiei Cumanilor și, tot acolo, de ruinarea cetății Milcovia, ceea ce înseamnă că era una și aceeași constructie. Cetatea Crăciuna s-a construit de românii din Țara românească pe ruinele cetății Milcovia. Crăciuna aparținea, în sec. XIII-XV, Țării românești, deși era pe malul stâng al Milcovului.

La începutul secolului al XV-lea, Sfântul Scaun încearcă să reînființeze Episcopia Milcovia, în scopul atragerii populației românești la religia catolică. Scrisoarea papală din anul 1332 se referă la reînființarea episcopiei Milcovia și recomandă trimișilor papali să intre în legătură cu boierii români (potentes illarum partium). În anul 1347 episcopia Milcovia a fost reînființată. Istoricii nu au stabilit vreo legătură cu domnia lui Dragoș Vodă.

În Basarabia, credem că a existat un cnezat sau voievodat în regiunea Codrilor Lăpușnei și Orheiului, regiune cu străvechi sate moldovenești (C. Giurescu, D. Giurescu, Istoria românilor, Buc., 1971, pag. 173).

„Prima cetate de pe valea Răutului, lângâ satul Trebujrni, unde Răutul face o buclă aproape închisă, a fost ridicată în secolele X-XIII, fortificațiile ei fiind refăcute de tătari în sec. XIV. Alte cetăți din aceeași zone se găsesc în comuna Cuniceni (cetatea Horodca) și Tăhnăuți (lângâ Rezina).

În grupul de peșteri-locuințe sau chilii-situate în stânca Răutului la Butuceni există și două schituri rupestre, cunoscute sub numele de Mănăstirea de la Butuceni și Mănăstirea lui Bosie. Prima este construită înainte de formarea statului Moldovei. În prezent cavitatea fostului schit este accesibilă printr-un tunel săpat în partea de sud a stâncii, după ce intrarea din partea de nord a stâncii s-a închis în urma unui cutremur, când o parte din stâncă, împreună cu ușa exterioară a schitului s-au prăvălit în Răut" (Ion Hâncu, Chișinău, Editura Arc, 1996, pag. 108-110).

În a doua jumătate a secolului al XIII-lea tătarii din Țara românească au fost siliți să plece spre ținutul nord-pontic. Philippe Musket, poet francez de la jumătatea secolului al XIII-lea, în „Historia regnum Francorum" scrie că tătarii bătuți de regii din țara Blasilor au avut pierderi mari „Des Tartares revient noviele/Ki partot le monde fut biele/Que li rois de la tiere as Blas/Les ont desconfis a un pas" (versul 30959) (Popa Liseanu, Izvoarele istoriei românești, III, 1934, pag. 26-27). După alungarea tătarilor, țara s-a populat, locuitorii coborând din munți, dar și de dincolo de Carpați.

www.dacoromanica.ro

Astfel C. C. Giurescu spune: „Ne referim la adaosul populației - români în primul rând, în proporție covârșitoare, apoi sași și secui - care au trecut Carpații și s-au așezat în satele și târgurile de pe versantul de miazăzi, în cursul secolului al XIII-lea" (Istoria românilor, II, Buc., 1976, pag. 56).

Toponimicul dealul Sasului de pe lângă Giuvala, confirmă unul din punctele de trecere a acestei populații spre miazăzi.

Primele colonii săsești în Țara Românească s-au organizat la Câmpulung. În biserica Bărăției, lângă altar, se află piatra de mormânt a comitelui Laurențiu de Longo Campo, datând din anul 1300. Aceasta înseamnă că biserica și colonia săsească este mai veche, de pe la sfârșitul secolului al XIII-lea.

Istoricul C. C. Giurescu (Istoria românilor, I, Buc.1979, pag.224) consideră că în Moldova au existat cnezate prestatale, când stăpânirea tătărească a slăbit în intensitate: „Un alt voievodat sau cnezat credem că s-a format în regiunea Trotuș-Adjud-Sascut-Bacău... Și aici era o populație densă, de-a lungul râurilor, populație care a sporit și prin elemente venite de peste munți, din Transilvania, elemente de care pomenește documentul papal, din anul 1234, arătând că ele sunt asimilate de populația românească băștinașă, făcându-se una cu ele (toponimul Sascut, înseamnă, în maghiară „fântâna sasului").

La Baia a existat un cnezat de vale, de tipul celor puse în evidență în Maramureș; cnezatul se numește în documentele timpului Civitas Moldavia și s-a format la sfârșitul secolului al XIII-lea, când stăpânirea tătărească în acestă zonă a slăbit în intensitate. Înainte de organizarea Mărcii Moldova de către Dragoș, Târgul Neamț a avut o veche populație germană după cum îl arată și numele. Deasemenea, comuna Sasca de lângă Fălticeni. Mult timp s-a considerat că Cetatea Neamțului a fost construită până la întemeierea Moldovei. Cercetările arheologice, efectuate în ultimile decenii, au infirmat ipoteza. Biserica dominicană de la Baia a fost construită până la întemeierea Moldovei. Mănăstirea franciscană în 1377, iar Catedrala catolică (în picioare și astăzi fără acoperiș) în 1410.

În cadrul aceluiaș cnezat s-a format și un al doilea târg, la confluența Moldovei cu Siretul. Acesta s-a numit Târgul de Jos sau Târgul lui Roman (Gr. Ilisci, Șt. Gorovei, Fălticeni, Buc., 1987).

Dispariția vieții urbane în Dacia a determinat o revenire la formele de viață ancestrale și în acelaș timp a impus organizarea militară defensivă a mediului de locuit. În aceasta constă secretul

www.dacoromanica.ro

care nu a încetat să-i uimească pe istoricii care s-au aplecat asupra problemei supraviețuirii romanității. Valul migratorilor odată trecut, supraviețuitorii s-au ridicat din nou. Drumul urmat de Dacia între 106 și 270 d.Ch. n-a putut fi parcurs decât într-un mileniu. Această situație ne dă o idee, spune istoricul E. Lozovan, despre ce ar fi fost regiunea dunăreană fără Roma (Dacia secretă, Buc., Ed. Saeculum I.O., 1998, pag. 125).

Un alt cnezat a fost la Siret. Simion Reli spune că cetatea de pe dealul Ruina a fost construită în 1218 de cavalerii teutoni aduși de regele Ungariei, Andrei al II-lea, în 1211 pentru a stăvili invaziile cumanilor. Cetatea a fost distrusă în 1241, și refăcută de Lațcu Vodă. Cetatea Sasca a fost construită de Sas Vodă. A treia cetate este Horodiștea (Hurmuzachi, Documente, pag. 74-76).

Pe moșia Tărnauca, la SE de Târgul Herței înspre răsărit de sat, se zice că ar fi fost biserica săsească, acolo unde se văd niște temelii și unde se pretinde a exista și niște bolți sub pământ (Al. Odobescu, Note de drum, Buc., 1981, pag. 154-160).

La Oroftiana, în pădurea de pe muchea dealului deasupra Prutului, a fost o cetate a cărei poziție domină satul și șesul. Șanțurile ei au încă adâncimea de un stânjen, iar lărgimea este de doi stânjeni și mai bine, cu un val pe dinăuntru. Suprafața închisă e mai îngustă de 180 de stânjeni, care îi este lungimea; cu totul cuprinde patru fălci. Acestor locuri li se spune când Cetatea Sașilor, când Cetatea Leșilor.

Un alt cnezat a existat în nordul Bucovinei - Țara Șipenițului cu cetățile Hotin, Țețina și Hmielov.

Cetatea Hotin a fost construită, se pare, din ordinul regelui polonez Cazimir cel Mare (1332-1370); unii istorici consideră că este anterioară lui Cazimir, fiind aproximativ din anul 1330, când la Hotin exista un episcopat catolic. Cetatea a fost construită prin munca românilor; cneazul lituanian Koriatovici, care o cucerise, la plecare o lasă pe seama volohilor, fiind construită de ei (Cronica rusă a lui Bychovic, redată de C. C. Giurescu, în Târguri sau orașe și cetăți moldovene, Buc., 1997, Encicl., pag. 244).

Se remarcă amplasarea cetăților pe creasta Carpaților și piemontul carpatic, precum și pe malurile Dunării și ale Nistrului. Biserica armenească din Botoșani este construită în anul 1530, înainte de întemeierea statului Moldova.

După întemeierea țărilor românești s-au construit un număr mare de cetăți, biserici și curți domnești; astfel:

www.dacoromanica.ro

– în Țara românească s-au construit cetățile (sau reconstruite): Celei, Turnu Măgurele, Giurgiu, Cetatea de Floci, Brăila, Târgoviște, Enisala, ș.a. deasemenea s-au construit curți domnești la Curtea de Argeș, Câmpulung Muscel, Râmnicu Vâlcea, Pitești, Târgoviște, Giurgiu, Caracal, mănăstirea Glavacioc, București, Târgușor, Gherghița și Buzău. Curți bănești s-au construit la Turnu Severin, Strehaia și Craiova.

– în Moldova s-au construit cetățile (sau reconstruite): Chilia Nouă, Cetatea Albă, Tintul (la capătul nordic al lacului Ialpug), Tighina, Orhei, Soroca, Hotin, Ismail, Suceava și Șchei, Neamț și Roman. Deasemenea s-au construit curți domnești la: Baia, Siret, Suceava, Roman, Bacău, Piatra Neamț, Hârlău, Botoșani, Huși, Bârlad.

Tot ce s-a construit pe teritoriul țărilor românești, în cursul mileniului întunecat, de către bizantini (în perioada sec. IV-VII și X-XII), de călugării veniți din sudul Dunării, de cavalerii teutoni și ioaniți, de genovezi, sași, secui, cumani, tătari, până la întemeierea statelor românești independente, s-a construit de către români, cei arătați mai sus fiind dominatorii care comandau și supravegheau. Daco-romanii, apoi românii era populaia majoritară, care construia și producea și hrana necesară dominatorilor (grâu, mei, miere, carne, etc.). Cunoașterea și înțelegerea relațiilor care s-au stabilit între populația băștinașă și dominatori este insuficient relatată în izvoarele scrise, arătându-se exclusiv populațiile dominatoare și neglijând pe autohtoni sau presupunând ca ceva de la sine înteles.

În perioada secolelor X-XIII, sub pecenegi și cumani a avut loc o stabilitate, o „pax cumanica", de cca. 200 de ani, care a permis formarea, din obștile sătești, a primelor formațiuni prestatale ale românilor: cnezatele lui Litovoi, Ioan și Farcaș, Voevodatul lui Seneslau, Vlăsia (Vlașca zemlea), „Țara Buzăului", Milcovia, cnezatul Trotuș-Bacău, Civitas Moldavia (Baia), Siretul, Șipenițul, Orheiul și „republicile" Vrancea, Câmpulung Moldovenesc și Tigheciu. Toate aceste formațiuni au condus, la începutul și la mijlocul secolului XIV, la întemeierea statelor independente Țara Românească și Moldova.

În concluzie, mileniul întunecat din istoria noastră conține numeroase dovezi ale existenței și continuității poporului român. Este păcat că după anul 1940, până în prezent țara trece prin perioade convulsionate politic, care n-au permis conservarea

www.dacoromanica.ro

vestigiilor arătate și n-au permis noi săpături și descoperiri în ritmul în care începuserâ cu Tociulescu, Pârvan și alții în primele decenii ale secolului acesta.

Comunicare din 25 martie 1999

Bibliografie

1. Ștefănescu, Șt., Constituirea statelor feudale românești, Buc., 1980, pag. 12.
2. A. Rădulescu, L. Bitoleanu, Istoria românilor dintre Dunăre și Marea Neagră, Ed. Șt. Enciclopedică, Buc., 1979.
3. I. Barnea, Niculițel, SCIV, 5, 1954, 1-2, pag. 182-187.
4. I. Barnea, Niculițel, SCIV, 2, 1954, pag. 311-315.
5. Melchisee, Uricariul, p III, Iași, Buciumul, pag. 105.
6. M. Comșa, Cultura materială veche românească, Buc., 1978, pag. 146-I57.
7. Gh. Niculescu, Valea Teleajenului, Buc., 1981, pag. 37.
8. Ion Barnea, Monumentele rupestre de le Murfatlar, M I, II, 1968, nr. 5, pag. 38-43.
9. P. Diaconu, Monumentele rupestre de le Basarabi, M I, XIV, 1980, nr. 1, pag. 14-16.
10. L. Chitescu, Cetățeni, M I, XVI, 1982, 9, pag. 26-28.
11. M. Popescu, Argeș, Monografie, Buc., 1978.
12. T. Mavrodin, Argeș, Monografie, Buc., 1978.
13. Al. Odobescu, Note de călătorie, Buc., 1981, pag. 154, 179, 284.
14. A. Arbore, Câteva însemnări etno-istorice asupra Dobrogei, Ragauzani, Constanța, 1922, pag. 37.
15. Al. Gonța, Satul în Moldova medievală, Buc., 1986, pag. 308.
16. Lazăr Șăineanu, Convorbiri literare, XXIII, 1889.
17. A. D Xenopol, Istoria românilor din Dacia Traiană, I, pag. 433.
18. M. Danilescu, T. Paveloiu, T. Anastasescu, Turnu Severin, Craiova, 1964.
19. Pavel Chihaia, un complex necunoscut de sihăstrii din munții Buzăului din vremea lui Neagoe Basarab, SCIA, Artă plastică, t 20, 1973.
20. Pavel Chihaia, date noi despre bisericuțele rupestre din munții Buzăului, Glasul bisericii, XXXIII, 1974, nr. 5-6.
21. A. D. Xenopol, Istoria românilor din Dacia Traiana, I, Buc., 1985, pag. 434.
22. Ion Hâncu, Chișinău, Arc, 1996, pag. 108-110.
23. Gh. Popa Liseanu, Izvoarele istoriei românești, III, 1934, pag. 26-27.
24. C. C. Giurescu, Istoria românilor, I, Buc., 1976, pag. 56, 220.
25. Gr. Ilisei, Șt. Gorovei, Fălticeni, Buc., 1987.
26. Lozovan, Eugen, Dacia secretă, Buc., 1998, pag. 125.
27. Hurmuzachi, Documente, pag. 74-76.

www.dacoromanica.ro

2. Colaborarea româno-cumană în organizarea statelor românești și a instituțiilor acestora

Istoricii noștrii cu excepția lui Nicolae Iorga, trec cu ușurință peste istoria de 200 de ani de dominație cumană în țările românești, tratând în 1-2 pagini această importantă perioadă a istoriei noastre. Chiar istoricii care au tratat în detaliu problema cumanilor (Ioan Ferenț, Petre Diaconu, Victor Spinei) nu au stabilit rolul cumanilor în istoria românilor.

Nicolae Iorga, acela care a intuit genial existența organizațiilor românești sătești pe văile subcarpatice și în păduri numind „romanii" aceste organizații, a intuit de asemenea aportul cumanilor ca fiind o componentă în formarea poporolui român și un accelerator politic în formarea primelor state românești, denumind acest fenomen „o sinteză româno-cumană" și „o colaborațiune româno-cumană".

Precum în Bulgaria, turanicii s-au contopit cu populația băștinașă traco-slavă, dându-le organizarea statală și numele, așa și în țările românești, cumanii au colaborat cu vârfurile organizațiilor rurale românești, dându-le organizarea prestatală și statală, amestecându-se cu românii preluîndu-le și limba, fără măcar să păstreze numele țării - Cumania - ca în cazul Bulgariei.

Istoricii noștri, studiind documentele evului mediu timpuriu și mijlociu, s-au concentrat asupra găsirii elementului și numelui de vlah sau black, în acele documente. Dacă admitem că ceea ce se numește Cumania este de fapt un stat româno-cuman, începând cu primele decenii ale secolului XII-lea, atunci istoria scrisă a poporului român, începe cu 200 de ani mai devreme. Numeroase documenete ungurești, bizantine, bretone, normande, burgunde, venețiene, din Haynaut și papale se ocupă de Cumania, dar Cumania înseamnă șefi cumani și popor româno-cuman. Despre români se scrie foarte puțin pentru că în istoria vremii se consemnau numai popoarele dominatoare și, în special, șefii, conducătorii acestora.

Cunoașterea și înțelegerea relațiilor care s-au stabilit între populația băștinașă și migratori este insuficient relatată în izvoarele scrise, arătându-se exclusiv populațiile migratoare și neglijând pe autohtoni sau presupunând ca ceva de la sine înțeles existența acesteia (K. Horedt, Autohtoni și migratori; M.I., nr. 8, 1971).

www.dacoromanica.ro

Documentele privind Cumania nord-dunăreană trebuie studiate ca documente privind un stat al românilor și cumanilor, chiar mai mult un stat al românilor și cu numele cuman. Gheorghe Șincai a tratat istoria românilor împreună cu aceea a popoarelor dominatoare, intitulându-și opera „Hronica românilor și a mai multor neamuri, întrucât au fost așa de amestecate cu românii, cât lucrarea, întâmplările și faptele unora fără de a altora nu se pot scrie pe înțeles", „drept pentru care nu numai bulgarii au bătut pe greci, ci doară mai mult și mai adeseori i-au bătut românii sub numele bulgarilor, al cumanilor și al paținachilor" (Gh. Șincai, Hronica).

Nicolae Iorga afirmă că lucrarea lui Șincai „este o operă din cele mai bogate, din cele mai muncite, din cele mai cinstite ce se pot închipui". Dintre toate popoarele migratoare doar slavii au convieţuit cu daco-românii un timp atât de lung precum cumanii.

Nu se poate concepe existența paralelă, timp de 200 de ani, pe același teritoriu, a două popoare fără ca acestea să nu se amestece, mai ales că unul din popoare a dispărut din istorie pe acest teritoriu. Cel puțin la nivel de conducători al românilor - cnezii și voievozii s-au înrudit prin căsătorii și s-au amestecat cu cumanii. Se cunosc nume de femei cumane care s-au căsătorit cu nobili francezi, cu regi unguri, cu țari bulgari; este logic ca și conducătorii românilor să se fi căsătorit cu femei cumane. Contopirea conducerii cumane cu conducerea română și afirmarea statelor românești perfect articulate din primul moment a fost un proces continuu. De aceea, nici nu prezintă interes originea etnică a lui Basarab cel mare, cel ce poartă un nume cuman, poate fi româno-cuman sau român, important este că statul creat care a preluat organizarea și fastul imperial de la regii cumani este un stat românesc de sine stătător, având o armată bine pusă la punct și relații diplomatice cu alte state, în special cu unii vecini.

Vom arăta, pe scurt, istoria cumanilor din România, oprindu-ne la evenimentele, în care sunt amintiți, explicit sau implicit, românii.

Cumanii apar în ținuturile carpato-dunărene în anul 1057, stabilindu-se definitiv între anii 1065-1078, ocupând locul uzilor, care trec Dunărea în Paristrion.

În anul 1150 cumanii au atacat cetatea Dinogeția, devastând-o. Împăratul bizantin Manuel I a rezistat cumanilor. Ioan Kinamos scrie și de o expediție a lui Manuel I peste Dunăre, la Zimnicea unde armata de români și de cumani era condusă de „Prințul Lazăr", cuman creștinat. În anul 1166, în timpul domniei lui Manuel I Comnenul, armatele bizantine, conduse de Leon Vatatzes, au

www.dacoromanica.ro

traversat câmpia română, pentru a se îndrepta asupra regatului maghiar. În această acțiune bizantinii au fost ajutați de cumani și de români (colonii de demult ai celor din Italia - Ioan Kinamos, VI, 3, pag. 259).

Constantin Manases (?-1173) a scris un Cronograf, în care tratează istoria imperiului roman până la moartea lui Nicheforus Botaneiatos (1081). Când se referă la victoria lui Manuel I Comnenul asupra maghiarilo, el scrie despre maghiari: „sălășiește neamul acesta dincolo de Istru cel învolburat. Este depărtat de împărăția noastră; un popor covârșind în mulțime nisipul, mai presus decât dacii (românii) și gepizii (cumanii) în privința curajului".

Între anii 1165 și 1176, se stabilesc relații bune între Imperiul Bizantin și cumanii din Câmpia Dunării. În anul 1176, cumanii trimit un detașament în armata bizantină în luptele purtate cu turcii seldgiucizi din Asia Mică.

În anul 1185, Isaac Anghelos a făcut mai multe expediții împotriva lui Petru și Asan. În prima expediție Petru și Asan sunt nevoiți să se retragă peste Dunăre, la vecinii lor români și cumani din Câmpia Munteană, cu care se întorc în sudul Dunării (1185). Asan, în înțelegere cu cumanii înrolează o mulțime de aliați, în primul rând români. Este perioada în care colaborațiunea româno-cumană este realizată. Acum are loc și puternica influență slavo-bulgară în închegarea instituțiilor românești. În întreaga arie carpato-danubiană procesul de formare a statelor medievale sintetizează trei elemente fundamentale: autohtonii români, dominatorii cumani și influența slavo-bizantină (N. Iorga).

În anul 1199, Ioniță Caloianul (1197-1207) în lupta sa cu Imperiul Bizantin este ajutat de cumanii și valahii din nordul Dunării. Ulterior, Ioniță Caloianul a fost ajutat de aceștia și împotriva Imperiului Latin. În anul 1205, cumanii îl prind pe Balduin I și îl aduc la Târnovo, unde a fost întemnițat.

Grosul armatei cumane îl reprezintă românii, lucru ce reiese din „Cronica germană" atribuită lui Ansbertus, relatând trecerea cruciaților lui Frederic Barbarosa prin Peninsula Balcanică. În anul 1204, amintește de „acel vlah Ioniță" (Blachus ille Iohanitius) care avea pe lângă el „vlahi, cumani și alții" (Blacis et Commanis et allis). Vlahii fiind primii notați, ponderea lor numerică este cea mai mare.

Cronicarul francez Robert de Clary (cavaler sărac din Amiens), participant la Cruciada a IV-a, în cronica sa „La conquete de

www.dacoromanica.ro

Constantinople" (1207) scrie: „Comandantul cruciat Pierre de Bracheux a fost în tabăra vlahilor și a stat de vorbă cu Ioniță și cu fruntașii din tabăra lui (les haus hommes de Blackie). Dialogul:

Vlahii – „Ne minunăm mult de buna voastră cavalerie și ne minunăm mult că ați venit în țara aceasta, voi care sunteți din țări atât de îndepărtate. N-aveți destul pământ în țara voastră?"

Pierre: „N-ați auzit cum a fost distrusă Troia și din vina cui?

– Ba da, răspunseră vlahii și cumanii, am auzit vorbindu-se, dar e mult de atunci.

Pierre: Ba, Troia a fost a strămoșilor noștri". (Gh. Brătianu, Tradiție istorică despre întemeierea statelor românești, Buc. 1980). (Notăm că francezii se considerau strămoșii Troiei, Paris fiind întemeietorul Parisului. De fapt își trage numele de la Parisii, un trib celtic).

Tot el a scris că unul din răzvrătiți a fugit într-o țară, care se numește Vlahia, pe care împăratul Isaac nu o stăpânea (si s'en alla li uns an one terre que on apelle Blackie, chis avoit non Kyrsac).

Soția lui Ioniță era cumană, fiica unuia din șefii cumani nord-dunăreni. Urmașul lui Ioniță Caloianul, Boril (1207-1218), a luat de soție o cumană, văduva unchiului său Ioniță.

În anii 1211-1212 cavalerii teutoni au primit permisiunea de la regele apostolic Andrei al II-lea de a ocupa Cumania, iar Ordinul dominicanilor, prin Paulus Hungams, și-a propus convertirea cumanilor la catolicism (1216).

Între anii 1222-1225, prin acte emise de regii unguri, Ordinului teutonilor i se acordă extinderea în Cumania dincolo de munții înzăpeziți (ultra montes nivium partem contulit Cumania), adică în estul și sudul Carpaților.

În anul 1227 se emite actul papal de înființare a episcopiei cumane; actul preciza că autoritatea papală se exercită în Cumania și Brodnic, înlelegând prin acest teritoriu partea răsăriteană a Moldovei.

Printr-un decret, emis în anul 1229, Papa Grigor IX decide trecerea episcopiei cumanilor sub conducerea directă a Sfântului Scaun.

În anul 1230, Ioan Aasan II (1218-1241) în bătălia de la Clocotnița a avut și efective cumano-române.

După lupta de la Vidin (din 1233), regii unguri și-au adăugat la titluri și pe acela de rex Cumaniae, fără a stăpâni vreodată efectiv Cumania (Țara Românească, la răsărit de Olt și Moldova). În anul 1234 Papa Grigore al IX-lea îi scrie regelui Bela IV că în

www.dacoromanica.ro

Episcopatul cumanilor sunt niște popoare numite vlahi, care se socotesc creștini nu primesc tainele bisericești de la episcopul cumanilor, ci de la pseudo-episcopi ce țin de ritul grecesc.

În anii 1230-1240, șefii cumanilor din țările române intră în relații matrimoniale cu prinți occidentali. Astfel în anul 1239, Guillaume, fiul lui Geoffrey de Mery și Baudouin de Haynaut luară de soții pe câte o fată a comandantului cuman Sorenius. Nariot de Toucey luă de soție pe fiica celui mai mare rege al cumanilor, Ionas. Phillipe de Musket, poet francez din prima jumătate a secolului al XIII-lea, în „Historia regum Francorom" scrie: „una din ficele lui Henric de Angs (Hainault) a fost măritată cu Iohanas, regele blasilor și al cumanilor (Iohanius Sires des Blas et des Comins) (Popa Liseanu, Izvoarele istoriei românești, 111, 1934, pag. 26-27).

În marea invazie a mongolilor, din anul 1241 regiunea Deșt-i-Kîpciak din Bugeac până la Volga a intrat în posesiunea directă a monglilor. Aici a luat naștere Hoarda de Aur. Țările române erau tributare tătarilor, ca și Bulgaria, Haliciul și Rusia.

Phillipe de Musket (op. cit. pag. 26-27) relatează că tătarii bătuți de regii din țara blasilor au avut pierderi mari: „Des Tartares revient noviele/Ki partot le monde fu biele/Que li rois de la tiere as Blas/Les ont descomfis a un pas" (versul 30959).

Conviețuirea româno-cumană a continuat câteva deceni și după invazia mongolă din 1241, căci grupuri de cumani au rămas în nordul Dunării.

În 1285, cumanii din teritoriul românesc s-au împrăștiat: cea mai mare parte a lor era asimilată cu populația autohtonă, împrumutându-i acesteia un număr important de toponime și cuvinte. Prin consultarea Codexului cuman se constată că o bună parte din cuvintele considerate turcești (osmanlîi) din limba noastră sunt cumane; o altă parte a cumanilor s-a deplasat peste Dunăre, instalându-se în statul oguzilor de la Cavarna; o a treia parte s-a mutat în Ungaria, în regiunea de vărsare a Mureșului în Tisa; acești cumani se mențin și în secolele XV, XVI și chiar mai târziu.

A patra parte a cumanilor din Țările Române s-au amestecat cu tătarii și s-au stabilit în Crimeea. În Crimeea limba cumană s-a vorbit până târziu și este de fapt baza limbii tătarilor crimeeni. A fost folosită de hanii tătari, într-o anumită perioadă și în cancelaria Hoardei de Aur.

www.dacoromanica.ro

La 1247, existau cnezate și voievodate românești, deci ele au fost organizate cu mult timp înainte, aristocrația locală înrudindu-se cu regii cumani din Țările Române.

Toponimul Cumania s-a menținut și după constituirea Hoardei de Aur, desemnând regiunea deținută anterior de cumanii din Țările românești.

Înaintea năvălirii tătarilor conducătorul cumanilor din Cumania (Țara Românească și sudul Moldovei) se intitula rege, de exmplu, Ionas a cărui fică s-a căsătorit cu cavalerul cruciat Nariot de Toucey, înrudit cu regele Franței.

Elisabeta, soția lui Ștefan al II-lea al Ungariei, mama lui Ladislau Cumanul (1272-1290), a fost cumană.

În fruntea imperiului bulgar ajunge cumanul Terter, punând bazele dinastiei Terterizilor (1279-1322). Balic, de origine cumană, dc religie ortodoxă organizează Țara Carvuna, în anul 1346.

Demnitatea de han era ereditară la cumani, transmițându-se de la frate și nepoți.

Este foarte posibil ca sistemul succesoral din Țările Române, jumătate ereditar, jumătate electiv, care prevedea că oricare din urmașii domnitorului poate urma la domnie, dacă este „os de domn", să fie o moștenire nefericită a sistemului succesoral cuman.

Cumanii au împiedicat extinderea stăpânirii ungare dincoace de Carpați, dând populației locale posibilitatea de a-și crea propriile structuri și instituții statale. Faptul că încă de la primele documente ale cancelariilor munteană și moldoveană aparatul de stat apare perfect articulat, înseamnă că ele au început să se constituie încă din perioada dominației cumane. O geneză a unui stat cu toate formele de autoritate, împărțirea administrativă, armată, organizarea cancelariilor domnești nu poate fi explicată decât prin suprapunerea peste organizațiile cneziale și voievodale a unui sistem împrumutat, existent de mai mult timp. Cumanii erau evoluați. Pentru a da o regină unui stat de o înaintată cultură, pentru a ajunge la punerea în scris a limbii lor în Codex Cumanicus a trebuit ca seminția cumanilor să se fi împărtășit larg de civilizația occidentală a timpului (Iorga).

Femeile cumane erau foarte frumoase. Cumanii cumpărau cantități mari de stofe, mătăsuri și bijuterii pentru aristocrația cumană. Ionas, regele românilor și al cumanilor (Iohanes Sires des Blas et Comins, după afirmatia lui Phillipe de Musket, contemporan cu Ionas) era căsătorit cu una din ficele lui Henric de Angs

www.dacoromanica.ro

(Heinault). Fiica lor s-a măritat în anul 1239, cu Nariot de Toucey, regent al Imperiului Latin de Răsărit, în perioada 1238-1241.

La năvălirea tătarilor, Ionas s-a retras la Constantinopol, la fiica sa. A murit în același an și a fost înmormântat la Constantinopol. Soldații francezi ai Imperiului latin priveau cu uimire ceremonialul înmormântării lui Ionas. Trupul lui, acoperit cu veșminte bogate, arme și multe podoabe este purtat pâmă la un mormânt construit din pământ, sub forma unei movile. În camera mortuară de sub movilă, în stânga și în dreapta lui Ionas, câte opt soldați își pun capăt zilelor, de bunăvoie. Apoi intrarea este astupată pentru todeauna.

În țara noastră, în acest an, se va decoperta o asemenea movilă, în localitatea Traian, la 6 km de Bacău, pe drumul spre Bârlad. Sperăm că se vor afla informații despre unul din șefii cumani din sudul Moldovei.

Deci între 1230-1241, am avut primul rege al românilor (și al cumanilor) cunoscut prin documente. De fapt a fost ultimul rege româno-cuman, dar primul nominalizat ca atare, expres și direct.

Cumanii au dat un impuls românilor către alcătuirea domniei, care de la Borciu cumanul a trecut la Seneslau si ai lui la Basarab cel cu nume cuman.

Dominatorii cumani din România aveau două centre: la Câmpulung, și altul pe Milcov. Borz la Câmpulurig (A, Boldur Istoria Basarabiei, ed. 1992, pag. 27).

Cumanii veniți în spațiul românesc la mijlocul secolului XI au inaugurat o „sinteză româno-cumană", o „colaborațiune româno-cumană" cu însemnate urmări pentru procesul de constituire a statelor medievale românești de la sud și est de Carpați (N. Iorga). Cumanii au avut funcția de accelerator politic.

După năvălirea tătarilor, hanatul cuman este desființat, voievodatele românești extinzându-se pe întregul teritoriu al Țărilor Românești preluând de la cumani organizarea statală. Insistând asupra înrâuririlor pe care le-au avut cumanii, N. Iorga subliniază că ei au avut ideea întemeierii unui stat (Istoria românilor, vol. III ctitori, cap. VI, pag. 56, Buc. 1997).

În diploma Cavalerilor Ioaniți (1247): „am dat amintitului ordin ospitalier întreaga Cumanie, de la râul Olt și de le Alpii Transilvani și în aceleași condiții ca și Țara Severinului, în afară de Seneslau, voievodul românilor, pe care o lăsăm acestui".

Basarab este un nume împrumutat de la cumani, însemnând „părinte stăpânitor". Numele comun s-a transformat în nume propriu al primei dinastii din Țara Românească.

www.dacoromanica.ro

Între anii 1292-1295 s-a redactat originalul primei părți a Codex-ului Cumanicus de către un negustor genovez.

Se păstrează un manuscris din anul 1301 din Codex Cumanicus, cuprinzând texte cumane religioase și un dicționar de circa 3000 cuvinte cumano-latin-persan. El a fost publicat la Budapesta, în 1880, de Geza Kuun (Codex Cumanicus bibliothecae ad templum divi Marci Venetiarum).

Titus Hotnog (fost director general al învățământului din Basarabia, în perioada 1941-1944), în 1915 s-a înscris la doctorat sub conducerea lui Al. Philippide, având tema: „Elemente cumane în limba română". Doctoratul fiind întrerupt din cauza primului război mondial, materialul elaborat de Titus Hotnog, până la întreruperea doctoratului, nu este publicat.

Cumanii au lăsat urme importante în vocabularul român. Multe din cuvintele care se considerau că provin din turcă osmanlâe sunt cumane, fapt constatat studiindu-se Codexul cumanicus. Exemple:

- tâlmaci; telmac; interpres
- ortac; ortac; socius
- gorgan; kurgan; tumulus
- catifea; catifa; holosericum

catâr; chater; mulus

- colan; colan; cingulum

taman; taman; perfectus

- oina; oin; ludus
- maidan; maidan; locus platus
- știre; habar; res novae
- călăuză; kalavuz; dux

Alte cuvinte identificate de savanții O. Densușianu, Lazăr Șăineanu, Al. Philippide, Titus Hotnog: odae, beci, dușman, olat, cioban, bărăgan, buzdugan, toi, scrum, vătaf, cighir, dulgher, murdar, mânz, cișmea, culă, calup, bostan, copac, capac, buluc, bucluc, cerdac, ciomag, belea, dușumea, tavan, habar, cearșaf, chiftea, ciorbă, sârmă, boia, ciob, ibric, lighean, cazan, huzur, calabalâc, tingire.

Analizand numele boierilor și al țăranilor din Țara Românească și Moldova, care apar în primele acte ale cancelariilor domnești, se constată un număr important de nume cumane: Tocsaba, Talaba, Tacaba, Caraba, Cara, Cârlan, Coman, Bostan, Calciu s.a.

Dicționarul etimologic al lui Cihac arată ca 1/5 din cuvintele limbii română sunt turcice; dar au o circulație redusă. Se pot forma fraze întregi cu cuvinte latine, dar nici o propoziție cu cuvinte exclusiv turcice sau slave.

www.dacoromanica.ro

Deasemenea un important număr de toponime și de hidronime sunt cumane: Comana, Boian, Cahul, Ialpug, Călmățui, Oituz, Uzun, Teleorman, Deliorman, Caracal, Celei, Bărcăuți, Bărcănești, Covurlui, Bahlui, Vaslui, Borcea, Panciu, Bărăgan, Burnaz, Caraiman, Cozia, Desnățui, Urlui, Suhurlui s.a. Unele zone au o densitate mare de hidronime cumane, de ex.: Călmățui, Urlui și Teleorman în jud. Teleorman Călmățui, Suhurlui și Covurlui în jud. Galați, acestea fiind zone certe de locuire cumană.

Dacă ne punem întrebarea: De ce au preluat cumanii limba română?

Râspunsul este: Pentru aceleași motive pentru care bulgarii au preluat limba slavă. În cazul cumanilor, aceștia aveau o cultură mai redusă față de cultura autohtonilor care, așezați la hotarul Imperiului Bizantin, aveau o cultură mai avansată. Pentru aceleași motive nici slavii din Țările românești nu i-au slavizat pe românii autohtoni.

Daca ne punem întrebarea: De ce cumanii și nu alti migratori s-au amestecat cu românii?

Răspunsul ar putea fi:

1) Cumanii au locuit un timp îndelungat în Țările Românești;

2) Cumanii au fost în număr mare, dacă au reușit să-i alunge pe uzi peste Dunăre. Dar uzii erau în număr de 600.000, după informațiile date de cronicile bizantine; evident acest număr este exagerat, dar el arată că bizantinii au fost impresionați de numărul mare al uzilor, care au traversat Dunărea.

3) Românii și cumanii au participat împreună la lupte, timp de 200 de ani.

Dacă ne punem întrebarea „de ce turcii nu au transformat în pașalâcuri primele state românești?" am putea găsi mai multe răspunsuri.

Un prim răspuns ar fi că statele românești nu făceau parte din Imperiul Bizantin. Dar Ungaria după Mohacs, Banatul au fost transformate totuși în pașalâcuri.

Un alt răspuns ar fi rezistența dârză a domnitorilor români, dar și sârbii, bulgarii, albanezii au opus și ei o rezistență dârză în fața cuceririi otomane.

Un răspuns ar fi că memoria istorică, colectivă a turcilor reținea faptul că la Dunăre a existat o conducere turcică cumană, care de cele mai multe ori a luptat împotriva Imperiului Bizantin. Istoricul Șt. Ștefanescu scrie în articolul „De la Basarab întemeetorul la Mihai Viteazul" (Buc. 1970, pag. 17) că „membri ai triburilor

www.dacoromanica.ro

cumane au pătruns în rândul clasei stăpânitoare românești" referindu-se la familia Basarabilor, domnitoare până la Mihai Viteazul.

În „Istoria sinceră a poporului român", Florin Constantiniu întărește aspectul de sinteza și colaborațiune româno-cumană emisă de N. Iorga. Problema elementelor constitutive ale poporului român și ale limbii române au fost subiectul multor teorii și dispute, variantele susținute fiind, în o primă etapă, latini puri, daci puri (B. P. Hașdeu), daco-romani puri sau în amestec cu slavii. În această ultimă dispută unii au susținut că amestecul slav a fost doar politic, cultural și religios, alții au susținut un amestec mult mai profund, inclusiv etnic, cu slavii (Ion Bogdan și P. P. Panaitescu).

În această ordine de idei și sinteza cumană poate fi doar politică și lingvistică sau și etnică. Studii viitoare vor aduce elemente în plus față de cele cunoscute până în prezent. Codexul cumanicus trebuie cercetat în amănunțime și documentele privind Cumania.

Ultimii migratori; pecenagii uzii și cumanii având drumurile închise și-au schimbat modul de viață, au devenit agricultori și s-au asimilat cu marea masă a populației românești, dispărând fără urmă, așa cum au dispărut și grecii rămași după epoca fanarioților, în secolul al XIX-lea (Iancu Maxim, Etnogeneza românilor, Ed. Moldova, Iași, 1995).

Este de reținut explicația dată de istoricul Neagu Djuvara termenului de „rumân".

„După descoperirea mai multor documente, începând cu secolele XV și XVI, unde rumân, în sens de șerb este înlocuit de vlah nu mai încape nici o îndoială: suntem în prezența unei reminiscențe din Evul mediu timpuriu, unde autohtonul, daco-romanul (sau românul sau valahul) devenise șerbul dominatorului străin, slav sau cuman" (Le pays roumain entre Orient, et Occident, POF, Paris, 1989).

Acești domnitori slavi și cumani apar în documentele sec. XIII ca boieri valahi: majores terrae și potentes illarum partium (scrisoare papală din 1332 pentru reînființarea episcopiei de Milcov).

În privința originii boierimii române, Iorga a fost cel dintâi care a pus accent pe influența turanică. Ideea a fost reluată de Neagu Djuvara, Paul Cernovodeanu și Iolanda Țighiliu. H. F. Wendt în lucrarea sa dedicată influențelor turcice în limba română, în care încearcă o departajare a influențelor pecenege de cele cumane, enumeră pentru termenii de origine pecenegă și cuvântul boier.

www.dacoromanica.ro

Cuvântul „boier" înseamnă stăpân bogat (***boy*** trib viteaz sau stăpân viteaz, iar ***er*** înseamnă proprietar, viteaz) (Iolanda Ţighiliu, Societate și mentalitate în Ţara Românească și Moldova în sec. XV-XVII, Paideia, Buc., 1997). În concluzie, problema participării cumanilor la definitivarea formării poporului și limbii române este în faza unei teorii. Urmează să se cerceteze datele istorice demografice, etnografice, lingvistice.

Comunicare din 17 noiembrie 1998

Bibliografie

1. K. Horedt, Autohtoni și migratori, M I, nr. 5, 1971.
2. Gh. Șincai, Hronicul românilor și a mai multor neamuri, Buc. 1967.
3. P. Diaconu, Silvia Basarschi, Păcuiul lui Soare, II, pag. 9.
4. Ioan Kinamos, VI, 3, pag. 259.
5. A. D. Xenopol, Istoria românilor din Dacia Traiana, I, 1957.
6. Gh. Brătianu, Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești, Buc. 1980.
7. Gh. Popa Lisseanu, Izvoarele istoriei românești, III, 1964, pag. 26-28.
8. N. Iorga, Studii asupra evului mediu românesc, Cap. Colaborațiunea româno-cumană, Buc. 1984.
9. N. Iorga, Istoria românilor, vol. III, Ctitorii, cap. II, pag. 56, Buc. 1937.
10. Geza Kuun, Codex Cumanicus bibliothecae ad templum divi Marci Venetiarum, 1880, Budapesta.
11. Șt. Ștefănescu, De la Basarab întemeietorul la Mihai Viteazul, Buc. 1979, pag. 17.
12. Fl. Constantiniu, Istoria sinceră a poporului român, Ed. Univers Enciclopedic, Buc. 1997.
13. Iancu Maxim, Etnogeneza românilor, Ed. Moldova, Iași 1995.
14. Neagu Djuvara, Le pays roumain entre Orient et Occident, POF, 1989.
15. Iolanda Tighiliu, Societate și mentalitate în Ţara Românească și Moldova în sec. XV-XVH, Buc. 1997.

www.dacoromanica.ro

Moglena și megleno românii

Pecenegii, în urma înfrângerii de la Lebunion, au fost colonizați de Bizantini în nordul Greciei, în Macedonia, în Moglena. În acest ținut au fost colonizați ulterior și grupuri de cumani, alături de pecenegi (N. Iorga, Istoria Românilor, vol. III, București, 1993, pag. 29). Ei au dispărut din istorie, spre deosebire de cei colonizați în jurul Nișului, numiți șopi, musulmani de limbă turcică și care există și în prezent. Există o opinie că pecenegii și cumanii din Moglena s-au romanizat, formând grupul etnic megleno-român, de religie musulmană. Deci s-ar repeta schema colaborațiunii româno-cumane de la nordul Dunării.

Dar, în memoria megleno-românilor trecerea la religia musulmană s-a făcut mult mai târziu, după ocuparea peninsulei Balcanice de către turcii osmanlâi. Există și o legendă precum că, la ordinul turcilor ca meglenoromânii să treacă la islam, aceștia i-au rugat pe turci să amâne evenimentul până își termină carnea de porc, pregătită pentru iamă.

Oricum stau lucrurile, în anii 1922-1924, când s-a făcut schimbul de populații între turci și greci, grecii i-au expulzat pe toți musulmanii din Grecia, indiferent de etnie, chiar și pe grecii trecuți la islamism. Turcii au procedat la fel, expulzându-i pe toti creștinii, indiferent dacă erau greci sau de altă nație. Musulmanii exilați din Grecia au fost colonizați în Asia Mică. Este posibil ca și meglenoromânii să fie acolo; nu s-a mai scris demult despre ei, dacă, mai sunt în Meglenia.

La desființarea primului Țarat bulgar, capitala Bulgariei reduse s-a mutat la Moglena, apoi la Vodena, Prespa și Ohrida, până la înființarea celui de al doilea Țarat bulgar (Imperiul Asăneștilor), când capitala s-a transferat la Târnovo. Moglena și Vodena, astăzi sunt în nordul Greciei. Meglenoromânii cu cele 9 sate (Nânta), Lunguța, Fustani Oșani, Papadia, Țernoreca, Huma, Cupa și Berislav) au locuit și locuiesc (?) în Moglena, de unde și numele de meglenoromâni.

Cert este că, în prezent, nimeni nu s-a deplasat în cele 9 sate ale meglenoromânilor să vadă dacă mai există vreo populație care să vorbească meglenoromâna.

www.dacoromanica.ro

3. Un ținut străvechi - Câmpia Romanaților
(evoluția organizării, a instituțiilor și a vieții sociale)

Colțul de sud-est al Olteniei cuprins între Dunăre, Olt, Olteț, și o zonă din estul Jiului inferior își are începuturile locuirii umane din epoca neoliticului, aparținând culturii Vădastra II (mileniul IV î.e.n.), după cum dovedesc descoperirile arheologice de la Vădastra, Celei, Orlea, Crușovu, Studina, Vlădila, Fărcașu, Hotărani, Reșca, ș.a. Cultura neolitică Vădastra II este caracterizată prin o ceramică specifică, având desene excizate și vopsite în alb și roșu (E. Condurachi, V. Dumitrescu, M. Matei, Harta arheologică a României, Buc. 1972).

O locuire intensă a existat la Celei și în cea de a doua jumătate a mileniului al III-lea î.e.n. în perioada de trecere dintre epoca bronzului. Odată cu trecerea la epoca bronzului (2000-1200/1100 î.e.n.) viețiuirea umană pe aceste meleagruri a continuat, documentată fiind arheologic prin descoperirile aparținând culturii Glina III de la Vădastra și Corabia, Grojdibod, Orlea, Grădinile, Studina și Celei.

La Celei s-au descoperit urmele unei așezări geto-dacice din secolele IV-I î.e.n. din care s-a dezvoltat Sucidava geto-dacică, unul dintre cele mai importante centre economice, politice și militare din câmpia Dunării. Distrugerea de către romani a cetății Sucidava, cu prilejul expediției din anul 87 e.n. a generalului Cornelius Fuscus a pus capăt existenței puternicei cetăți (O.Toropu, C. Tătulea, Sucidava-Celei, Buc. 1987).

Bogățiile naturale ale zonei: câmpii mănoase, păduri întinse, bălți și iazuri erau cunoscute încă înainte de cucerirea romană.

Herodot scrie: „Cât despre albine ele sunt atât de multe pe ținutul stâng al Dunării, încât împiedică chiar și pe oameni să treacă fluviul".

Trecerea falangei macedone la nord de Dunăre, în anul 335 î.e.n., s-a făcut cu bărci de ale localnicilor, făcute din trunchiuri de copac scobite, căci „erau foarte din belșug astfel de bărci - spune Arrian - întrucât riveranii fluviului se foloseau de ele pentru pescuit în fluviu precum și când merg unii la alții".

Pedestrimea macedoneană înainta prin lanuri, culcând grâul cu sulițele aplecate. (C. C. Giurescu, Istoria românilor, I, pag. 17).

Primii romani care au atins malul Dunării s-au înspăimântat de întunecimea codrilor Daciei. Generalul roman Caius Scribonius

www.dacoromanica.ro

Curio (75 î.e.n.) s-a exprimat: „Daci tenus venit, sed tenebras saltum expavit" (C. C. Giurescu, Istoria românilor, I, pag. 17).

După cucerirea romană ținutul a fost puternic romanizat, teritoriile celor două cetăți importante: Romula-Malva și Sucidava cuprinzând peste 30 de sate romane, de unde probabil și numele județului.

Prin anii 119/120 e.n. a fost constituită: Dacia inferior, care cuprindea teritoriul Olteniei și al țării Oltului.

În anul 168/169 e.n. Dacia inferior pe numele de Dacia Malvensis, după municipiul Romula-Malva, din câmpia românățeană, metropola provinciei, este guvernată de un procurator provinciae. Romula-Malva evoluează de la statutul de civitas la cea de municipium, titlu acordat de Marcus Aurelius și Lucius Verus cu ocazia înființării Daciei Malvensis, a cărei capitală devenise.

Orașul a fost ridicat la rangul de colonie de către Septimius Severus. Prosperitatea Romulei și a așezărilor rurale din territorium s-a datorat resurselor cerealiere din câmpia Romanaților. Localitățile importante de pe teritoriul Romanaților erau Sucidava și Romul Malva (D. Tudor, Oltenia romană, Buc. 1978).

Cetatea romană Sucidava este astăzi distrusă și acoperită de gospodăriile locuitorilor din Celei. În grădina școlii generale din Celei s-au găsit cele mai vechi urme de locuire romană. De la acești coloniști romani a rămas „puteus", o fântână în formă de puț circular, zidită cu cărămidă și care este folosită și astăzi. Cetatea a fost fortificată în mai multe etape. Cetatea este străbătută de un drum roman, care spre nord continua prin territorium spre Romula, iar spre sud spre portalul podului peste Dunăre.

Cetățuia romano-bizantină, situată în colțul de SE al cetății a fost, în secolele III-IV, cea mai puternică și însemnată fortificație romană la nord de Dunăre. Cetățuia a fost zidită inițial de către Aurelian, odată cu părăsirea Daciei.

Când Aurelian lichidează stăpânirea romană din Dacia, el păstrează importante capete de pod la nord de Dunăre și o importantă zonă din câmpia Olteană. Această zonă de stăpânire romană a fost lărgită de Constantin cel Mare până la Brazda lui Novac și va fi controlată de romani până la invazia hunilor (442-447).

D. Tudor expune evoluția ulterioară a Sucidavei.

„Constantin cel Mare a restaurat cetățuia, legând-o de drumul și podul său. Când încep presiunile gotice asupra teritoriilor romane de la nord de Dunăre, Valens reîntărește Sucidava prin anii

www.dacoromanica.ro

367-369. În anii 442-447 se produc incursiunile pustiitoare ale hunilor. Sucidava cade pradă flăcărilor. Timp de trei sferturi de veac Sucidava nu a fost refăcută și nici locuită. Sub Justin I (517-527) și sub Justinian (527-565) Sucidava a fost restaurată și a ajuns la o înflorire însemnată. La sfârșitul domniei lui Mauriciu, anul 602, Sucidava a fost atacată de avari și distrusă definitiv" (D. Tudor, Oltenia romană, Buc. 1978).

În cetatea romano-bizantină de la Sucidava (Celei) există descoperiri arheologice care au un caracter monumental: fântâna secretă și biserica paleobizantină din secolul VI e.n.

Basilica de la Sucidava este unul din cele mai vechi monumente arhitectonice din sec. al VI-lea descoperit la nord de Dunăre. În interiorul basilicii sunt șase morminte. Unul dintre acestea este amenajat pentru a fi vizitat. El conține scheletul unui adult, probabil al unui comandant al cetății.

În fântâna secretă a cetății Sucidava s-a găsit o monedă de la Mauriciu Tiberiu, bătută în anul 598.

Legătura territorium-ului cu provincia Moesia Inferior din sudul Dunării se realiza prin două poduri: Sucidava-Oescus și Orlea Vadin (Valeriana). Atât la Sucidava (Celei) cât și la Orlea se păstrează pilele de pe maluri ale podurilor.

Drumul roman dintre Sucidava și Romula-Malva a funcționat continuu, din vremea romană, până pe la 1900, când s-a construit drumul modern Corabia-Vișina-Studina-Caracal. O inscripție gravată pe un stâlp pe șosea, găsit în 1913 pe marginea acestui drum, ne spune că în anul 328 împăratul Constantin cel Mare a restaurat acest drum.

„Drumul principal strategic din Dacia Inferior era drumul Oltului, cunoscut de localnici sub numele de drumul lui Traian. El urma linia Oltului, pornind de la Islaz prin Slăveni, la est de Caracal, apoi trecea prin Romula, apoi pe malul Oltului, prin Acidava și Rusidava spre defileul Oltului.

Drumul paralel pe porțiunea Islaz-Romula, adică Sucidava Romula, era de natură economică și pornea de la capătul podului din Sucidava, prin satele Vișina, apoi Studina, Devesel, până la 1 km sud de intrarea în Romula, unde se unea cu drumul Oltului" (C. Vlădescu, Fortificații romane din Dacia Inferior, Craiova, 1986).

Drumul Corabia (Celei)-Caracal este înregistrat pe harta stolnicului C. Cantacuzino (1700). După adunarea de la Islaz, în

www.dacoromanica.ro

dimineața zilei de 10 iunie, revoluționarii de la 1848 au pornit pe el de la Celei, în fruntea guvernului provizoriu, până la Caracal.

În comunele territorium-ului Sucidava s-au găsit urme a cel puțin 30 de așezări rurale (vici), cele mai importante fiind pe malul Dunării și al Oltului. Este vorba de Dăbuleni, Potelu, Grojdibod, Orlea, Valea Seacă, Islaz, Tia-Mare, Slăveni, Rusănești, Jieni, Amărăștii de Jos, precum și villae rusticae (ferme) la Cilieni, Traian, Grădini, Studina, Vlădila, etc. (D. Tudor, Oltenia romană, Buc. 1987).

Pietre tombale ale cetățenilor italici s-au găsit la Romula, Slăveni, Rusănești. Pietre tombale ale veteranilor din alte regiuni ale imperiului roman s-au găsit la Romula, Grojdibod, Orlea, Sucidava. La Grojdibod este înmormântat Eupator Sebastopol cu copiii, el era originar din Sebastia, Galatia (Asia Mică). La Sucidava, Crispinus Firmus Aspedo, cu soția și nepoții; acesta era originar din Pamphylia (Asia Mică) (N. Baranga, Italicii și veteranii din Dacia, Timișoara, 1986).

Romanilor le revine meritul de a organiza pe Olt o frontieră întărită cu castre la Islaz, Slăveni, Romula și altele pe Oltul mijlociu și superior.

„Cetatea verde din Ostrovul Dunării, la SV de comuna Islaz ale cărei urme nu se mai văd astăzi, este punctul de plecare al limes-ului alutan" (C. Vlădescu, Fortificații romane din Dacia inferior, Craiova, 1986).

Castrul roman de la Slăveni a rămas în mijlocul satului de astăzi, neacoperit de locuințele sătenilor. Biserica paleobizantină de la Slăveni din secolul IV-V este cel mai vechi lăcaș de cult din nordul Dunării, bisericile de la Sucidava, Drobeta, Cenad și cele peste 30 biserici paleocreștine din Dobrogea datând din secolele IV-VI.

„Colonia romană Romula, dezvoltată din așezarea dacică Malva, situată în centrul unei terase, pe malul râului Potopin, este astăzi acoperită de satul Reșca. În secolele II-III Romula se alimenta cu apă bună de la Frăsinetul de Pădure, captată și trimisă printr-un apeduct subteran de 5 km. Romula era constituită din două orașe fortificate, unul central, de formă patrulateră și altul circular în jurul primului.

Orașul central era locuit de aristrocrația bogată din Romula și era înzestrat cu o canalizare din cărămidă, boltită în interior.

Se apreciază că populația Romulei era de 10000 locuitori. La Romula erau și două castre ce flancau râul Teslui la vărsarea lui în Olt. Corpurile de armată erau din Orient, commageni și sirieni

www.dacoromanica.ro

(Cohors I Flavia Commagenorum și Numerus Syrorum sagittariorum). La Romula se vorbea și se scria curent în limbile latină, greacă și siriană (alfabet siro-palmirian).

De territorium-ul Romulei aparțineau următoarele vicus-uri (sate): Slăveni, Gostavăț, Devesel, Comana, Frăsinet, Redea, Caracal, Cezieni, Radomir, Leu, Zănoaga, Osica de Sus și Dioști.

O mare invazie carpo-gotică din anii 249-257 condusă de regele got Kniva, lichidează castrul de la Slăveni și distruge pentru totdeauna Romula. Orașul a ajuns un sat pe timpul lui Constantin cel Mare" (D. Tudor, Oltenia romană, Buc. 1987).

În perioada evului mediu timpuriu, după părăsirea teritoriului Romanaților de către bizantini (602) primele urme arheologice importante apar la Celei, în secolele IX-X și sunt de origină românească. Două mari ulcioare decorate cu cruci si semne s-au descoperit într-un mormânt, datat din secolul al X-lea, din valea Sneagului, nu departe de platoul pe care se înălța Sucidava.

Alte așezări din această perioadă au fost descoperite la Orlea, Gura Padinii, Grojdibod, Obârșia Nouă" (O. Toropu, C. Tătulea, Sucidava-Celei, Bac. 1987).

La Hotărani (com. Fărcașele) s-a descoperit o locuință-bordei din sec. X-XI bogată în ceramică:

Istoricul Maria Comșa stabilește rețeaua drumurilor comerciale între Carpați și Dunăre, în secolele IX-X, pe baza materialelor de construcții găsite în diferite puncte ale Țării Românești și ale Moldovei de Sud, similare ca cele din care s-au construit cetatea de cărămidă și cea de piatră de la Slon.

„Descoperirile de le Celei și Viișoara Mare dovedesc existenta unui drum și pe dreapta Oltului, probabil tot până la Ocnele Mari... Din cele prezentate reiese că în secolele IX-X teritoriul dintre Carpați și Dunăre era brăzdat de numeroase drumuri, unele care veneau de la munte la Dunăre și invers și altele care aveau direcția est-vest.

Punctele de le Dunăre, pe unde se trecea sarea în Peninsula Balcanică se pare că se aflau în preajma actualelor localități Calafat, Celei, Orlea..." (M. Comșa, Drumuri comerciale între Carpați și Dunăre în secolele IX-X, Muzeul Național, VII, 1983, pag. 104-106).

„Năvălirile populațiilor barbare - goți, huni, gepizi, slavi, avari obligaseră populația daco-romană să se concentreze în teritorii apărate natural: în regiunea muntoasă a Carpaților și deluroasă subcarpatică, în podișul Transilvaniei și al Moldovei, în șesul cu

www.dacoromanica.ro

vegetație abundentă al Munteniei (în ținutul numit „Codrul Vlăsiei") în Câmpia fertilă a Banatului și Crișanei, în regiunea bogat dăruită de natură a bălților Dunării, de-a lungul văilor, adevărate culoare depresionare ale numeroaselor râuri" (Șt. Ștefănescu, Tradiție daco-romană și formarea statelor românești de sine stătătoare în „Constituirea statelor feudale românești", Buc. 1980, pag. 12).

Cât privește renunțarea la felul de trăi în locuințe de piatră și preferința pentru casele de tip bordei această mutație s-a petrecut „pe teritoriul nord-dunărean, încă din perioada primelor migrații (secolele IV-VI e.n.) constituind una din modalitățile de adaptare a daco-romanilor la situația creată de prezența valurilor migratoare. Noii veniți permanent ocupați de obținerea de la băștinași a bunurilor alimentare și materiale erau atrași de orice construcție aspectuoasă pe care o întâlneau, făcând imposibilă locuirea acestora" (L. Mărghitan, Banatul în lumina arheologiei, 3, Timișoara, 1985, pag. 182).

În privința acestei perioade istoricul R. Popa consideră că „deși stările din Oltenia ne sunt deocamdată puțin cunoscute arheologic pentru această perioadă, dacă ele se vor dovedi a fi asemănătoare celor ce se conturează tot mai clar în Câmpiile de est de Olt, unde majoritatea așezărilor de tip Dridu din secolele VIII-X își încetează existența în primii ani ai secolului al XI-lea, atunci este probabil că pătrunderea triburilor pecenege la nordul Dunării de jos să fi avut și ea ca rezultat concentrarea sub munte a habitatului românesc oltean în aceeași vreme...

Încă de la începutul secolului al XII-lea, cumanii i-au înlocuit pe pecenegi în toate teritoriile ale malului nordic al Dunării de Jos. Invazia întreprinsă de cumani în anul 1114 la sud de Dunăre s-ar fi produs în dreptul Vidinului, acolo unde toponimul „Vadul Cumanilor" este atestat la sfârșitul secolului al XIV-lea (La începuturile evului mediu românesc, Buc. 1988).

„Prezența efectivă cumană la apus de Olt, la începutul secolului XII, nu poate fi contestată. Dar Oltenia apare cel mai mult ca formă periferică a dominației cumane, străbătută probabil în regiunea de șes de păstori nomazi și poate de cete războinice pornite după pradă sau după încasarea tributurilor, dar lipsite de centre statornice ale stăpânirii cumanilor" (R. Popa, La începuturile evului mediu românesc, Buc. 1988).

Totuși C. C. Giurescu consideră că numele de origine cumană a orașului Caracal (Cara-kale), arată prezența în acel loc a unei cetăți, care în urma năvălirii tătarilor s-a renăscut ca sat.

www.dacoromanica.ro

Comanca din județele Argeș, Vâlcea și Romanați arată prezența pe vremuri în acele locuri a unor femei cumane.

La câțiva ani după năvălirea tătarilor (1241) apare un document important care atestă existența localității Celei. Este vorba de diploma cavalerilor Ioaniți, din anul 1247, cărora regele ungur Bela IV le cedează „toată țara Severinului cu munții ce se țin de dânsa și cu celelalte dependențe, de asemenea, cu cnezatele lui Ioan (Romanați) și Farcaș (Vâlcea) până la râul Olt, afară de țara cnezatului lui Litovoi voievod, pe care o lăsăm românilor, precum au ținut-o ei până acum; le dăm acestea păstrând pentru noi și urmașii noștri jumătate din toate foloasele, veniturile și slujbele din întreaga țară a Severinului și din cnezatele amintite mai sus; cealaltă jumătate cedând-o ordinului. Fac excepție însă bisericile... din veniturile acestor biserici noi nu ne oprim nimic, rămânând însă neatinse drepturile ce se cuvin arhiepiscopilor și episcopilor.

Fac, de asemenea, excepție toate morile în ființă sau care se vor face în ținuturile amintite mai sus, afară de cele din țara lui Litovoi; de asemenea, toate clădirile și semănăturile făcute cu cheltuiala zisului ordin, fânețele și pășunile pentru vitele și turmele lor, tot așa și heleșteele în ființă sau care se vor face; toate acestea le dăm în întregime zișilor frați, afară de pescăriile de la Dunăre și iazurile de la Celei, pe care le dăm pe din două" (C. C. Giurescu, Istoria românilor, I).

Datorită bogățiilor sale ținutul Romanaților a fost locuit, în continuarea epocii romane, în perioada bizantină, a migrațiilor, a evului mediu și modernă.

Încă din primii ani de existență a statului Țara Românească a existat județul Romanați, după cum reiese din hrisoave și alte acte. Pe vetrele așezărilor romane își continuă existența satele românești. „Satul Celei, ce se identifică pe terasele dinspre Valea Sneagului își încetează existența după marea invazie tătară din anul 1241, pentru ca să apară în același scop pe platoul cetății romano-bizantină, cu bordeie și locuințe modeste din chirpici și trestie" (O. Toropu, C. Tătulea, Sucidava-Celei, Buc. 1987).

Ultimele cercetări arheologice de la Celei au descoperit o cetățuie feudală amenajată în perioada de la sfârșitul secolului al XIV, pe o porțiune a vechilor ruine paleobizantine.

Această fortificație este arătată pe harta anexă la Codex Latinus Parisinus a italianului Paulus Sanetinus Ducensis, întocmită cel mai probabil în preajma bătăliei de la Nicopole (1396) (O. Toropu, C. Tătulea).

www.dacoromanica.ro

Fortificația medievală de la Celei a afost utilizată până la sfârșitul secolului al XVI-lea până în timpul domniei lui Mihai Viteazul. După această dată fortificația a fost dărâmată, dar satul Celei a continuat să existe.

Țara lui Mircea cel Bătrân este o țară de sate a cărei origine coboară adânc în trecut.

„Satul - scrie Nicolae Iorga - este un organism arhaic, multisecular, care poate trăi în sine, de la sine și pentru sine".

„În perioada lui Mircea cel Bătrân, satele din părțile de câmpie ale Țării Românești erau alcătuite din bordeie săpate în pământ de formă patrulateră, cu dimensiuni variind între 3,25x2,90m și 6,30x6m având vetre și cuptoare. Așezările dinspre granița de sud erau apărate cu întărituri, alcătuite din scuturi și valuri de pământ" (C. Căzănișteanu, Pe urmele lui Mircea cel Mare, Buc., 1987, pag. 198).

În timpul săpăturilor arheologice, în așezarea de pe Dealul Cișmelei de la Vădastra, a fost descoperit un bordei de la sfârșitul veacului al XIV-lea, datat în perioada domniei lui Mircea cel Bătrân. Era prima atestare arheologică a unui bordei cu gârlici, a cărui tradiție s-a păstrat până târziu, în această regiune. Bordeiul descoperit era de dimeniuni mari, 7,60x3,10 metri, cu groapa adâncă de 0,93 metri de la suprafața solului. În bordei, care avea două încăperi, se intra printr-un gârlici în pantă, săpat în colțul de sud-est. În prima încăpere se afla vatra, iar în cea de a doua exista o mică banchetă de pământ folosită ca laviță. Aproximativ 2/3 din pereții bordeiului, din lemn de stejar, se găseau la suprafața solului, acoperișul, având în vedere resturile carbonizate ale furcilor, fiind în două ape. (C. Mateescu, Săpături arheologice la Vădastra, în Materiale și cerectări arheologice, VII, pag. 61).

Satul Vădăstrița este menționat documentar în anul 1388. „După construirea mănăstirii Cozia, Mircea cel Bătrân, printr-un hrisov din 20 mai 1388, o înzestrează cu 17 sate printre care și Vădăstrița, cu mori, metohuri, vii și balta Mamina (Potelu) cu zona dependentă de ea și multe altele" (C. C. Giurescu, Istoria românilor, II, pag. 86).

Foarte probabil dinainte de 1300 este și Caracalul. „Prima atestare documentară a Caracalului figurează într-un act provenit de la Radu Paisie, din 17 noiembrie 1538, prin care se statomicea cumpărarea câtorva sate de la jupânița Marga din Caracal. Detașarea Caracalului ca centru local ale câmpiei din jur este legată de alegerea lui de către Mihai Viteazul pentru curte domnească în mijlocul unei zone fertile în care domnitorul stăpânea o întinsă

www.dacoromanica.ro

suprafață de 22 de sate. O anumită parte a anului, Mihai Viteazul locuia la această curte, de unde a emis chiar unele documente și tot aici „la satul Caracal în anul 1597, va bate pe turcii năvălitori" (A. Mincă, M. Butoi, Monumente istorice și de artă din județele Olt, Buc., 1984, pag. 65).

Monedele și ceramica arată că satul Antina Reșca continuă să existe în perioada feudală. În sat există o biserică veche lucrată în cea mai mare parte cu cărămizi și piatră luate din ruinele romane.

Satul Hotărani (în epoca romană o suburbie a orașului Romula) este menționat documentar, pentru prima dată, în anii 1552-1553. În anul 1588 s-a construit acolo o mănăstire, de la care se mai păstrează impunătorul turn-clopotniță, zidit cu cărămizi și blocuri cioplite romane. Ctitorul acestei mănăstiri, Mitrea, prin soția sa „Neaga Mitroia vornicească", rudă cu doamna Neaga, a doua soție a lui Mihnea Turcitul, este ucis în anul 1596 de către Mihai Viteazul „pentru hiclenie".

Frații Craioveşti, înzestrează mănăstirea Bistrița, ai cărei ctitori sunt, cu moșiile de la Ghindeni, Vădastra, Potelu și jumătate din satul Băbeni (C. C. Giurescu, Istoria românilor, II, pag. 294).

Domnitorul Neagoe Basarab având relații bune cu Sublima Poartă prin ruda sa Mehmet beg pașa din Nicopol a realizat o primă retrasare a frontierei din sudul țării, obținând de partea Țării Românești balta Mamina. Într-un act de danie către mănăstirea Govora, scris de grămăticul Florea, în scaunul vechilor domni, în Curtea de Argeș la 30 octombrie 1517 (7026), domnul declară că, între altele, a întărit și a dat „din balta Mamina, jumătate din partea domniei, pe care am scos-o domnia mea de la împăratul turcesc".

Balta Mamina, având în secolul al XVI-lea o lungime de peste 25 de kilometri, este situată la est de râul Jiu, lângă Dunăre, între actualele sate Sărata și Orlea. Între secolele al XII-lea și al XV-lea a purtat numele de Celei, apoi până în veacul al XVII-lea pe cel de Mamina, pentru ca în final să fie cunoscută de lacul Potelu.

Redobândirea acestei oglinzi de apă și a malurilor ei nu a însemnat numai reducerea hotarului dintre Tara Românească și Sublima Poartă pe traseul firesc - cursul Dunării - ci și crearea posibilității ca românii să exploateze singuri bogățiile bălții Mamina (R. ST. Ciobanu, Neagoe Basarab, Buc., 1986, pag. 121-122).

Se știe că existau în țările române „drumuri ale sării", „drum al peștelui", „drum al untului", „drumuri ale lemnelor".

Unul este constatat documentar în regiunea de șes a județului Romanați; un document din 1570 noiembrie 7, întărind mănăstirea

www.dacoromanica.ro

Bistrița ocina în satul Vădastra, dă ca element al hotarului „până la teiu... și până la drumul lemnelor" (C. C. Giurescu, Istoria pădurii românești, Buc., 1976, pag. 203).

În perioada domniei lui Alexandru al II-lea (1568-1517) se înrăutățește situația birnicilor; se introduce o nouă dare „ce i-au zis oaie seacă" luată pentru oile sterpe. Se adaugă o mare foamete și ciuma. În această perioadă, rumânii trec de la un proprietar la altul, iar unii țărani liberi se vând ca rumâni din diverse cauze, unor boieri.

Citâm ca exemplu, câteva hrisoave date de domnitorul Alexandru al II-lea:

- 1571, 20 aprilie; ... dă această poruncă a domniei mele sfintei și dumnezeiești mănăstiri Cozia, ..., ca să-i fie ocină Orlea toată, cu tot hotarul..., pentru că a fost veche și drept ocină și dedină a sfintei mănăstiri și dată de răposatul Mircea voievod cel Bătrân și de toți domnii de mai înainte ce au fost înaintea noastră... (DRH, B, VII, 17).

- 1571, 21 iulie;... dă această poruncă a domniei mele slugii domniei mele Cârstea cu fiii lui, ca să-i fie ocină la Deveselu și la Comanea... (DRH, B, VII, 54).

- 1571, 6 septembrie;... și a cumpărat popa Drăgan cu fiii săi ocină la Chisăroaie (Liiceni)... (DRH, B, VII, 68).

- 1572, 16 aprilie;... Pentru că a ucis Cioban și... niște stăpâni ai lor, care erau turci gelepi; însă rudele turcilor ei au prins pe Cioban și... i-au adus înaintea cinstitului dregător al domniei mele, jupân Dobromir Bibescu, mare ban... el a plătit pe Cioban și pe Mihăilă de la turci cu 1600 aspri de argint de le-a scos capetele de la furci. Astfel Cioban și Mihăilă n-au avut aspri să întoarcă cinstitului dregător al domniei mele, ci au dat toate părțile lor de ocină din Rusinești pe Olteț... (DRH, B, VII, 94).

- 1572, iunie... dă domnia mea această poruncă sfintei mănăstiri numită Bistrița, ca să-i fie satul Potelu tot și cu tot hotarul și cu Balta Albă... (DRH, B, VII, 104).

- 1573, 13 mai;... dă lui Mareș cu fiii săi, lui Neagoe cu frații săi, ca să le fie ocină și satul Seliștioara, toată, de peste tot hotarul și hotarele să se știe, la apus până la hotarul Celeiului și de către răsărit până la hotarul Izbicenilor și până la hotarul Gârcovului și partea dinspre miazănoapte de la malul Dunării, până la hotarul Vișinei (DRH, B, VII, 135).

- 1575, martie;... dă domnia mea această poruncă cinstitului și vlastelinului și primului sfetnic al domniei mele, jupân Dobromir,

www.dacoromanica.ro

mare ban și cu fii lui, oricâți îi va da Dumnezeu, ca să-i fie jumătate din datul care se cheamă Izlazul de la Gura Oltului... (DRH, B, VII, 214).

- 1575, 8 iunie;... și a cumpărat popa Radu ocină la Sturzești de la Stănimir, de la Tufe până la hotarul Obârșiei și iar a cumpărat popa Radu ocină la Studina de la Aldimir, partea lui de braniște, însă cât se va alege din deal, de la seliștea satului, până la hotarul Crușovului... (DRH, B, VII, 228).

Mihai Viteazul ședea adesea la curțile sale din Caracal. Vornicul Dimu sau Dumitru, după ce i-a respins pe turci la Nicopole „s-a întors la Mihai, în Caracal, cu două tuiuri ce luase din acea izbândă".

Aga Fărcaș, unul din generalii lui Mihai Viteazul „fusese mai înainte preot în satul Fărcășani din județul Romanați și se numea Popa Stoica. Aflându-se în acest loc de margine, care adesea era bântuit de turci, Popa Stoica, luase obiceiul, după săvârșirea liturghiei de-și lăsa patrahirul și armându-se cu securea, pleca în capul sătenilor de vâna pe turci" (N. Bălcescu, Românii supt Mihai-voievod Viteazul, Ed. Junimea, Iași, 1988).

Mihai Viteazul stăpânea mai multe sate în județele Romanați. Printr-un act din 27 septembrie 1597 el dăruiește mamei sale, doamna Tudora satele Studina Mesteacăi, Studinița Barbului, Crușovul, Frăsinetul de câmp și Studinița lui Hamei.

Mama lui Mihai Viteazul, printr-un act din 8 noiembrie 1602, dăruiește mănăstirii Cozia „doao sate în Romanați, Frăsinetul și Studinița, pentru sufletul răposatului Mihail voievod și pentru sănătatea fiului său Nicolai Voevod..." (C. C. Giurescu, Istoria românilor, III, pag. 369).

Alte hrisoave arată cum domnul lua el singur moșiile ca domnești. Astfel un hrisov, de la Radu Mihnea din 1613 conține expunerea judecății pornite de moșnenii: Bălaur, Miraicu, popa Pleșu, Stănilă, Lupu stolnicul, ginerele lui Mihai Viteazul si contra soției lui Florica, fiica domnului, pentru satul Apele Vii. Obiectul acestui proces era că Mihai Viteazul le-a „făcut siluire acestor cnezi mai sus zișI; de le-a aruncat lor 50.000 aspri, de le-a luat moșiile și i-a făcut vecini, pe vremea când a fost Mihai-Voevod aproape de ieșirea lui din țară, înaitea lui Simion-Vodă (Movilă)".

Moșnenii vin la Simion Movilă în timpul scurtei sale domnii din Muntenia și-și răscumpără satul cu 70.000 de aspri, reintrând în a lui stăpânire, când deodată Preda postelnicul „scoate o carte a socrului său Mihai voevod si zice că i-a dat socrului său lui acel sat

www.dacoromanica.ro

Apele Vii ca zestre" (A. D. Xenopol, Istoria românilor din Dacia Traiană, III, pag. 292).

Într-un hrisov din 1 aprilie 1635 Matei Basarab dăruiește mănăstirii Cozia „satul Studenița din județul Romanați tot, cu tot hotarul și cu tot venitul din câmp și din pădute și din apă și din vatra satului, din hotar în hotar, pe vechile hotare și pe hotarul care s-a hotărnicit de Mihai Voevod".

De fapt acest sat fusese liber condus de cnezi, apoi a fost vândut lui Mihai Viteazul care l-a dăruit mamei sale, doamna Teodora. Aceasta la rândul ei l-a dăruit mănăstirii Cozia, unde a fost călugăriță. Dar în decurs de trei decenii sătenii reușiră să se scuture de această stăpânire până când Matei Basarab i-a rumânit din nou.

Iată ce spune hrisovul: „Pentru că acest sat au fost de moștenire cnezi, slobod. Apoi ei de a lor bunăvoie s-au vândut răposatului Mihail voievod încă de când a fost domnia sa mare agă și mare stolnic. Iar domnia lui a dat acel sat Studinița mamei sale, doamna Teodora, în călugărie monahia Teofana. Și a dăruit acel sat Studinița mănăstirii Cozia tot cu toți vecinii și a făcut zapis... (DRH, B, XXV, 41).

Sătenii liberi, deveniți rumâni încercau să se răscumpere. Un hrisov eliberat în timpul domniei lui Radu Șerban spune: „Iară după aceea, când a fost Mihai Vodă domn în Ardeal și când s-a fost ridicat toate satele din țară să se judecească, iar satul Loloiești (din Romanați), ei încă s-a sculat și s-a dus la Băligrad, la Mihai Vodă și s-au plâns la picioarele lui, cum că le-a făcut sluga domniei mele Stoica logofătul în silă" (C. C. Giurescu, Istoria românilor, II, pag. 376).

Din cauza subjugării în rumânie, a birurilor mari și a sărăciei mulți săteni emigrau. Satul se văzuse silit să acorde rumânilor din apropierea graniței o ușurare de bir cam de o treime față de birul din lăuntrul țării.

Iertând de dări satul Orlea al mânăstirii Cozia, Radu Mihnea arată în actul pe care îl dă mănăstirii la 11 iunie 1616 că „au fost un sat pustiu încă mai dinainte vreme din zilele răposatului Mihail Voevod, de au fost oamenii robiți și fugiți peste Dunăre, de au rămas siliștea pustie și nu este scrisă nicăieri în catastivul domniei mele la bir" (C. Giurescu, Studii de istorie socială, Buc., 1943).

Unii moșneni, din pricina greutăților își pierd libertatea vânzându-se ca rumâni. Este cazul lui Leca din Studena care, la 26 februarie 1627, se vând rumân lui Ghiurătăi, căpitanul de Frăsinet, împreună cu ocina sa „din câmpie cu viile și cu săliștea satului

www.dacoromanica.ro

și cu heleșteu și cu branișteˮ, pentru 4000 de aspri (C. C. Giurescu, Istoria pădurii românești, București, 1976, pag. 61).

La 3 octombrie 1631, Leon Vodă întărește jupânesei Ioana și soțului ei Stanciu 1/2 din „Studina ce se cheamă Avrăteștilor de în câmpu, de în apă, de în branișteˮ, și de prestre tot hotarul și cu dijma și cu tot venitulˮ (DHR, B, XXIII, pag. 459).

Unii moșneni își vând moșia, iar pe ei nu se vând rămânând oameni slobozi. Astfel:

– la 1 septembrie 1636, Oprea a lui Ghiocel și Radul Stoicăi Preicăi au scris „acestui al nostru zapis ca să fie de mare credință la mâna lui Petru logofătul și la Drăgușeni, cum să se știe că le-am vândut un răzor de vie la Osica însă cu locul den del până la vale...ˮ (DRH, B, XXV, 372).

– la 3 iunie 1647, Matei Basarab dă o carte domnească lui „Tihul nepotul lui Lozan ot Obârșie ot sudstvo Romanați, ca să fie de acum înainte și în pace el și feciorii lui de rumânie de către cinstitul dregătoriul domniei mele jupan Preda vel elucer Brâncoveanul și de către feciorii lui și de către rudenia lui, de nimenea val sau bântuială să nu aibă. Pentru că a vândut Tihul ocină în Obârșia..., fără de rumâni, iar Tihul, capul lui, nu s-a vândut rumân, ca „să fie om slobod și să n-aibă nimenilea treabă cu dânsulˮ. (C. Giurescu, Studii de istorie socială, București, 1943, pag. 27).

Matei Basarab avea numeroase proprietăți în Romanați. Matei Basarab era fiul lui Danciu, vornicul din Brâncoveni și al Stancăi din Hotărani. Danciu era fiul lui Vâlsan din Caracal și al Mariei a lui Detco din Brâncoveni. Vâlsan era fiul Margăi, fiica lui Pârvu Craiovescu și sora lui Neagoe Basarab din județul Romanați menționăm: zidirea curții domnești și a bisericii din Brâncoveni, refacerea curților domnești și a bisericii din Caracal. (N. Stoicescu, matei Basarab, București, 1988, pag. 98).

Matei Basarab a dăruit moșii mănăstirilor și unor dregătorii:

– La 10 ianuarie 1635: „dau poruncă a domniei mele mănăstirii Govora și părintelui egumenului Meletie ca să fie volnic cu această carte a domniei mele să țină ocina mănăstirii de la Frăsinet, partea Comănesii, den hotar până în hotar, cum scrie în hrisovul Radului voievodˮ (DRH, B, XXV, 5).

– La 7 iunie 1636, ... dat-am domnia mea această poruncă a domniei mele boierului domniei mele să-i fie lui Stroe logofătul ocină în satul Deveselu, județul Romanați, din partea cnezească stânjeni 300, din câmp și din pădure și din șezutul satului și de peste tot hotarul (DRH, B, XXV, 302).

www.dacoromanica.ro

– La 10 august 1636, ... dă domnia mea această poruncă a domniei mele sfintei dumnezeiești mănăstiri Potoc... și ocina Celeiului toată cu gârla și cu balta... (DRH, B, XXV, 363). Constantin Șerban Vodă l-a acuzat pe Matei Basarab, după moartea acestuia, de abuz de putere față de boieri, cât și față de țărani.

Iată câteva cazuri: la 10 mai 1654 Constantin Șerban îl acuză pe domnul decedat că a luat „în silă și fără dreptate" partea din balta Celei a mănăstirii Potoc și a dat-o mănăstirii Arnota, ctitoria sa, comițând „o mare strâmbătate".

„La 25 iunie 1654 se pune pe seama fostului domn faptul că luase «cu putere domnească» satul Izbiceni-Romanați de la fiii lui Buzinca comis, cărora, «le-a lepădat» 800 galbeni, o sumă, foarte mare dacă ținem seama de prețul mediu al satelor" (N. Stoicescu, Matei Basarab, Buc, 1988, pag. 59).

Curtea dumnească de la Caracal, refăcută și amplificată de Matei Basarab, a fost folosită și în perioada imediat următoare. Astfel, în anul 1662, Grigore Ghica obținînd cu ajutorul postelnicului Constantin Cantacuzino din partea vizirului Mehmed Köprülü numirea ca domn al Țării Românești,..... și au purces cu agă și cu steag de au venit aici în țară, descălecând în Caracal, joi, în ziua a lui Sfântu Nicolae, decembrie 6 dni, leatul 7169 (1662)" (R. St. Ciobanu, Pe urmele stolnicului Cantacuzino, Buc., 1982, pag. 75).

In iarna anului 1662 Grigore Vodă „acolo la Caracal a iernat" (A. Mincă, M. Butoi, Monumente istorice și de artă din județul Olt, Buc., 1984, pag. 25).

Țăranii din Balcani, preferă, cu toată larga toleranță a regimului turcesc față de săraci, să trăiască, sub sceptrul domnilor Munteniei. După fiecare campanie dincolo de Dunăre, domnii munteni aduc cu sine mii de țărani, cărora le împart pământuri în partea de miazăzi, destul de puțin populată, a satului lor.

Astfel curentul de emigrare era compensat printr-un tot atât de puternic de imigrare. De cele mai multe ori noii veniți nu erau străini ci fugari de mai înainte care se întorceau sub numele de sârbi, bulgari, moldoveni, ungureni. (C. C. Giurescu, Studii de istorie socială, Buc., 1943).

„Românii din Oltenia, când emigrează, mai bucuros trec Dunărea sub turci, decât să vină în Transilvania, cum fac cele 3800 familii din Oltenia de sub ocupație austriacă" (St. Meteș, Emigrări românești din Transilvania în sec. XIII-XX, Buc., 1971, pag. 139).

Pentru perioada ocupației austriece a Olteniei (1718-1739) citâm unele informații dintr-un studiu de referință al lui Șerban Papacostea (Oltenia sub stăpânirea austriacă, Buc. 1971):

www.dacoromanica.ro

– „După războiul din anii 1716-1718 Oltenia era foarte pustiită, în special în județele de câmpie. În județul Romanați s-au înregistrat 46 de sate pustiite, din care 16 sate s-au repopulat până în anul 1718. Pentru a atrage populație în special în această regiune de margine, s-au dat scutiri de tribut pe timp de un an și jumătate și exonerarea de toate îndatoririle publice a străinilor și a înstrăinaților înapoiați. Astfel dintr-o noțiune geografică, marginea s-a transformat într-o noțiune social-fiscală; în terminologia actelor oficiale, mărginașii erau nu numai cei ce locuiau la marginea țării, dar în același timp și cei ce beneficiau de un regim fiscal privilegiat.

Foarte multe pământuri nu erau cultivate. Românii din satul Orlea recunoșteau că în afara terenurilor ocupate de ei pentru arături, pășuni și fânețuri „încă rămâne moșia trei părți și mai mult nelucrată".

Satele moșnenești au scăzut cu mai mult de o treime în numai câțiva ani ca urmare a impulsului expansiv al domeniilor boierești. Spre 1730 situația a fost restabilită în cea mai mare parte ca urmare a măsurilor hotărâte ale austriecilor.

În conformitate cu conscripția virmondiană din anii 1722-1728 în județul Romanați erau 81 de sate boierești, mănăstirești și fiscale și 23 de sate moșnenești. Moșnenii aveau îndatorirea de a presta domniei serviciul militar (trebuia să aibă pușcă și cal).

Într-o listă a punctelor vamale întocmită de Ignațiu Haan, Grojdibodul este înregistrat ca sat de români, Orlea ca sat de moșneni, Potel sat mănăstiresc (al mănăstirii Tismana). Totuși din alte documente ale timpului și Orlea apare ca sat mănăstiresc (al Coziei). Este posibil să fie un sat mixt. Grojdibodul era stăpânirea fiicelor lui Vintilă Bucșanu, care îl vând, în anul 1724 lui Radu Golescu.

În anul 1719 viile fiscale din câmpia Romanaților erau: 60 pogoane la Cilieni, 20 pogoane la Izlaz, 30 pogoane la Caracal, 30 pogoane la Frăsinet.

În anul 1736 când austriecii au început să facă depozite de produse agricole în vederea operațiunilor militare, cota cea mai mare a revenit județului Romanați (20.000 obroace).

Pescuitul în Dunăre și în bălțile ei nu era liber. Un grup de bulgari care intenționau să se așeze în sudul Olteniei, în anul 1731, solicitau dreptul de a pescui „la locurile rânduite".

În anul 1730 la Izlaz s-a stabilit o grupă de bulgari catolici paulicieni. În anul 1800 refugiații bulgari s-au stabilit la Stoenești, iar pe la 1850 zece familii de bulgari în Gostavăț.

www.dacoromanica.ro

La 1723 Caracalul era târg și capitala județului Romanați (Ș. Papacostea, Oltenia sub stăpânirea austriacă, Buc. 1971). „Țărănimea română a veacului al XVIII-lea era autoarea pe de o parte a arhitecturii de «case înalte» monumentale, în zona de munte, iar pe de altă parte a unor foarte umile construcții. Sunt cele de tipul bordeielor cu străvechi origini preistorice, dintre cele surprinse încă de etnografi în zona Castranova și care în secolul al XVIII-lea erau reproduse într-o hartă a Olteniei datorată lui Schwantz von Springfels; uneori asemenea bordie deveneau chiar lăcașuri de cult ale satului, bordeiele - biserici din epoca modernă din câmpia Dunării fiind precedate de un exemplar precum cel ce va fi existat la Gârla în 1783 făcut anume «cu socoteală să aibe biserică» și pe care în 11 februarie 1784 Mihai Vodă Șuțu îi poruncea ispravnicului de Romanați să-l nimicească prin foc" (R. Theodorescu, Civilizația românilor între medieval și modern, II, Buc., 1987, pag. 210).

„Biserici-bordeie existau în județul Romanați la: Moldoveni, Vădastra și Rotunda" (C. S. Nicolaescu-Plopșor, Biserici-bordeie din Oltenia, în Arhivele Olteniei, Craiova, 1940, pag. 11-14).

„Satele românățene sunt constituite și în secolul al XIX-lea în majoritate din bordeie.

În statistica lui C. Locusteanu din anul 1839, în plasa Oltului de Jos - Balta se numărau 11148 bordeie și 1757 „case deasupra".

În satul Celei care ajunsese moșie mănăstirească locuitorii trăiau în bordeie, în calitate de clăcași.

Legea rurală din 1864 i-a ridicat pe celeieni din starea de clăcași, i-a determinat să renunțe la bordeie și să-și construiască locuințe de suprafață. Victimele acestor construcții au fost ruinele romano-bizantine.

Situația moșnenilor se înrăutățește permanent prin expansiunea proprietății boierești asupra satelor moșnenești.

Dacă în conscripția din anii 1722-1728 în județul Romanați erau 23 de sate moșnenești, în statistica anului 1845 mai erau numai următoarele (I. Ricman ș.a., Monografia județului Romanați, Craiova, 1928):

În plasa Oltului de Jos: – Siliștioara
În plasa Caracal: – Slăveni (parțial)
– Comanca (parțial)
– Boșolteni (parțial)
– Leu
– Zănoaga

www.dacoromanica.ro

– Locușteni
– Cacaleți (Castranova).

Satul Dioști era locuit de megieși.

Celelalte sate aparțineau boierilor și mănăstirilor:

În plasa Oltului de Jos: – Plăviceni - mănăstirea Crețulești
– Rusănești - paharnicul Vlădoianu și pitarul Stefi Jianu
– Cilieni - banul Brâncoveanu
– Tia Mare - Elenca Brateșanca
– Potlogeni - banul Brâncoveanu
– Izbiceni - paharnicul Alecu Izvoreanu
– Giuvărăști - mănăstirea Hotărani și Gh. Diamandi
– Moldoveni - mare dvornic Barbu Știrbei
– Islazu - domnitor Gh. Bibescu
– Racovița - prințul Bibescu
– Gîrcov - mănăstirea dintr-un lemn
– Dașova - mănăstirea Bistrița
– Corabia - mănăstirea Bistrița
– Celei - mănăstirea Bistrița și Butoi
– Orlea - mănăstirea Bistrița

În plasa Caracal: – Drăghiceni - Ioniță Hagi Ștefu
– Liiceni - Fărcășanu
– Frăsinet - domnitorul Gh. Bibescu
– Potapin - mănăstirea Hotărani
– Dobroslăveni - Petrache Obedeanu
– Hotărani - mănăstirea Hotărani
– Ghimpați - mănăstirea Hotărani
– Fărcașul de sus - Const. Poenaru
– Fărcașul de jos - Catinca Fărcășanca
– Stoenești - banul Brâncoveanu
– Slăveni - Zinca Golescu (parțial)
– Devesel - paharnicul I. Vlădoi
– Comanca - Episcopia Râmnicului (parțial)
– Cezieni - pah. Dumitrache Jianu
– Ciocănești de sus - serdăreasa Păuna Brăiloaica
– Preajba - Ioniță Prejbeanu și Păuna Brăiloaica
– Boșolteni - Bănică Diculescu, Dobre Cacaleteanu

www.dacoromanica.ro

– Tărțăl - polcovnic Strâmbea
– Radomir - Bica Mălciuleasa
– Grozăvești - Marco Gheorghiu
– Viișoara - Episcopia Râmnicului (parțial)
– Dragotești - Iorgu Lișinețu
– Băbiciu - Episcopia Râmnicului
– Scărișoara - banul Brâncoveanu
– Vlădila - mănăstirea Cozia
– Studina - mănăstirea Bistrița
– Fălcoiu - Familia Jianu
– Osica Mică - Zmaranda Biculeasa
– Cândeni - proprietatea moșneanului Ștefan Cândea

Legea lui Alexandru Ioan Cuza din 1864 i-a scos pe săteni din starea de rumâni clăcași.

În ultima jumătate a secolului al XIX-lea situația sătenilor s-a îmbunătățit.

Astfel, din statistica anului 1912 (P. Poni, Statistica răzeșilor, Buc. 1921) în județul Romanați se înregistrează 9920 de familii de moșneni, față de un total familii pe județ de 45.837, adică 21, 6%. Acest procent este inferior acelui al județelor de munte ale Olteniei, dar este peste media pe țară.

Cele mai multe sate moșnene sunt în plasa Ocolul și anume spre hotarul cu Doljul.

Satele moșnenești sunt:

- În plasa Ocolul: Amărăștii de Jos, Amărăștii de Sus, Apele Vii, Cacaleți (Castranova), Celaru, Dioști, Dobrotești, Ghizdăvești, Ciumai, Leul, Leul de Jos, Marotinul de Jos, Marotinul de Sus, Lupănești, Preajba, Coșereni, Atârnați, Redea, Soreni, Viișoara moșnenească, Zănoaga, Zvorsca.
- În plasa Oltului de Jos: Babiciu, Preajba de Câmp, Comancu, Breznica, Scărișoara, Tia Mare.
- Plasa Dunărea: Grojdibod, Moldoveni.
- În plasa Oltul de Sus: Cârlogeni, Scorbura, Stupina, Fălcoiu, Mamura.

În secolul al XVIII-lea Caracalul începe să capete un aspect urban. Paul de Alep ajuns în „marele târg Caracal" este impresionat de palatul de aici pe care îl numește „un castel frumos... înconjurat de ziduri de lemn, cuprinzând o vie întinsă și o biserică, de piatră la care duce o cărare de la ea la case".

www.dacoromanica.ro

Anton Mario del Chiaro, secretarul lui Constantin Brâncoveanu, în cartea sa tipărită la Veneția în 1718, publică harta stolnicului Cantacuzino, în care se află înscris și „castelul domnesc de la Caracal".

Frederic von Bauer, vizitând în 1778 Caracalul, spune că era „oraș și reședință domnească cu trei biserici, o căpitănie și un târg așezat într-o vale". În timpul domniei lui Mihail Șuțu, moșia domnească de la Caracal este dăruită boierului Constantin Filipescu, care în anul 1793, o donează orașului Caracal, după ce înființează pe lângă biserica curții domnești „o școală pentru învățătura copiilor", prima școală publică din Caracal (A. Mincă, M. Butoi, Monumente istorice și de artă din județul Olt, Buc. 1984, pag. 25-26, 65).

În anii 1800-1801 cîrjalii au distrus orașele bulgărești Vrața și Teteveni și o parte din locuitorii lor s-au refugiat în orașele românești Craiova, Caracal, Pitești (C. Velichi, România și renașterea bulgară, Buc, 1980, pag. 12).

Cetățenii austrieci „sudiți", români din Transilvania, apar în cartografia întocmită sub domnia lui Ioan Caragea în anul 1815, și în județul Romanați, la Caracal.

„În veacul al XIX-lea, în special în a doua jumătate este o întreagă inundație în România de oieri mărgineni din județul Brașov, Făgăraș, Sibiu, care își părăsesc ocupația strămoșească de sute de ani și se fac negustori, iar unii dintre ei ajung și meseriași. Îi întâlnim în Oltenia la: Râmnicul-Vâlcei, Ocănești, Govora, Drăgășani, Tg. Jiu, Turnu Severin, Caracal, Corabia (St. Meteș, Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII-XX, Buc., 1971, pag. 244).

Județul Romanați a fost leagănul revoluției din 1848. Prima a izbucnit la 9 iunie 1848 la Islaz, apoi la 11 iunie 1848 la București pentru ca, în zilele următoare, să se întindă în toată țara.

La chemarea lui Radu Șapcă, preot din Celeiu, a lui Ion Heliade și a altor fruntași revoluționari, sute de săteni și târgoveți s-au strâns într-o adunare populară pe „Câmpul Regenerării" de la Islaz; printre participanți se găseau și militari de sub comanda căpitanului Pleșoianu, care s-au alăturat poporului.

În fața mulțimii entuziaste I. Heliade a expus programul revoluției, intrat în istorie sub denumirea de „Proclamația de la Islaz". Guvernul provizoriu constituit și proclamat la Islaz era format din Ion Heliade, Ștefan Golescu, maiorul Christian Tell,

www.dacoromanica.ro

căpitanul N. Pleșoianu și Popa Șapcă. El va exista până la formarea guvernului provizoriu în București cu care se va contopi (14 iunie 1848).

După citirea proclamației și constituirea guvernului provizoriu, în dimineața zilei de 10 iunie o impresionantă coloană a participanților la adunarea de la Islaz s-a îndreptat de la Celei spre Craiova. La Caracal se adaugă și Gh. Magheru cu un detașament de dorobanți.

În modesta locuință a lui Popa Șapcă, aflată în imediata apropiere a ruinelor cetății romano-bizantine, au poposit fruntașii proclamației de la Izlaz în noaptea de 9/10 iunie 1848, porniți în marșul lor spre Caracal și Craiova.

Unirea Principatelor române (1859) a fost primită cu entuziasm de locuitorii județului Romanați.

Mihail Kogălniceanu, în călătoria întreprinsă în Muntenia și Oltenia îl informează succesiv și rapid pe domnitorul Ioan Alexandru Cuza de cele constatate sub raport administrativ. Este interesantă caracterizarea pe care o face prefectului: „La Romanați, Christodor Marghiloman fost pensionar, foarte experimentat, este foarte devotat guvernului; are însă opoziția deschisă a președintelui tribunalului, Fălcoianu, care la alegerile comunale a patronat pe față pe opoziționistul Andrei Prejbeanu (C. C. Giurescu, Viața și opera lui Cuza Vodă, Buc., 1966).

Dezvoltarea orașului Corabia așezat pe malul Dunării în apropierea anticei Sucidava este legat de numele domnitorului Alexandru Ioan Cuza, prin acordarea statutului de port la Dunăre, înființat în anul 1862, sub numele de portul Mircea. Prin decretul 2226 din 11 decembrie 1872 s-a înființat comuna Corabia, pe domeniile statului, luând numele comunei vechi, care a rămas Corabia Veche. Prin decretul din 11 decembrie 1881 Corabia este declarată comună urbană. La 29 aprilie 1891 se pune piatra fundamentală a Palatului administrativ, iar în anul 1900, se construiește primăria. Lucrările edilitare din oraș sunt coordonate de inginerul arhitect Carol Wienner. Biserica din Corabia Veche datează din 1843, aceea din Valea Seacă se construiește în anul 1889, aceea din Dașova în 1898 și catedrala Sf. Treime în anii 1895-1899.

Orașul se compune din partea centrală, orașul propriu zis, cartierul Corabia Veche la vest, cartierul Dașova la est și Valea Seacă la nord.

www.dacoromanica.ro

Corabia joacă un rol important în războiul de independență. Trecerea Dunării de către trupele armate române s-a efectuat, în mai 1877, pe un pod de vase la Siliștioara. Evenimentul este marcat printr-un monument ridicat în centrul orașului Corabia și altul, mai recent, la Siliștioara.

Telegrama trimisă de Marele duce Nicolae prințului Carol I al României, prin care îi solicită ajutor acestuia suna astfel: „Turcii concentrând cele mai mari mase la Plevna, ne potopesc. Rog să faci fuziune, demonstrație și, dacă este cu putință, să treci Dunărea pe care vrei să o faci între Jiu și Corabia".

„Caracalul la rândul său se urbanizează impetuos la sfârșitul secolului al XIX-lea. Se construiesc primăria, prefectura, tribunalul și 3 hoteluri, se pavează numeroase străzi, și se amenajează trotuare, se trasează bulevardul Gării, se introduce apa curentă și canalizarea. Se construiește Teatrul Național din Caracal, după planurile arhitectului Franz Billech 1896 se amenajează grădina publică de către peisagiștii Pinard și Radout" (A. Mincă, M. Butoiu, Monumente istorice și de artă în județul Olt, Buc., 1984).

În raportul pe care Alexandru Odobescu l-a prezentat în fața Academiei Române în sesiunea anului 1877 referitor la antichitățile județului Romanați autorul remarcă bogăția arheologică a acestui județ. Astfel: „la miază-zi, de-a lungul malului Dunării, acolo unde stau semănate, pe țărmurile septentrionale ale râului și ale întinsei bălți, numită Balta Bistrețului sau a Orlei, satele Dăbuleni, Celarii, Ianca, Grojdibodul, Gura Padinii, Orlea, Celei, Gârcovul, Corabia și, în fine, târgulețul Islazul, în colțul vărsăturii Oltului, pe această sprânceană de dealuri văd mari măguri înșirate în grupe, când de trei, când de cinci, când de șasesprezece și mai multe. În trei puncte diferite, la Grojdibod, la Celei și la Islaz sunt și urme de cetăți.

De la Celei în sus merge spre Recica o cale împietrită care atestă despre existența unei cetăți cu vechi oseminte pe șesul dintre Caracal și Celei, pe unde se văd și morile, anume la Devesel.

O cale mai însemnată pe țărmul Oltului, apucă de la Islaz și trece prin Tiia Mare, Potlogeni, Rusănești, Scărișoara, Gostavăț, Slăveni, Stoenești, Fărcașe, Dobroslăveni, Fălcoiu, Vlăduleni..."

Din răspunsurile învățătorilor la Chestionarul arheologic al lui Alexandru Odobescu, mai aflăm că la Ianca a existat mai spre nord „silișteе pe timpul tătarilor și s-au spart de acolo și au venit unde se află astăzi".

„În comuna Grojdibodul sunt mai multe măguri, una din ele numindu-se măgura Cazacilor, amintind probabil de un mormânt

www.dacoromanica.ro

comun al acestora. Și în comuna Gura Padinii există o măgură a Cazacilor".

„La Brastavăț, la miazăzi de comună, în depărtare, s-ar afla o biserică sârbească (ruine)".

„La Radomir, spre apus de comună se cunosc ruine de cele bătrânești, care spun bătrânii că au fost oraș vechi de când cu tătarii și cu jidovii... Și la miazăzi de comuna Dioști se găsesc ruine de o biserică și o cruce de piatră, scrisă cu litere necunoscute. La Amărăștii de Sus în cuprinsul comunei se află satul Polovinele, care s-a surpat de când cu tătarii, o tabără cu Bucinișu, de când cu tătarii. Polovinele, Bucinișu și siliștea Bâscelele au fost sate din vechime și s-au robit de tătari, mai cu seamă acea biserică de siliște, care s-a robit în noaptea Paștilor".

„În comuna Amărăștii de Jos se află trei locuri de siliște, care cuprind oale, cărămizi, cioburi de diferite obiecte rămase de pe la locuitorii cei vechi".

În privința situației învățământului prezentăm câteva date (N. Andrei și Gh. Pârnuță, Istoria învățământului din Oltenia, 2 vol., Craiova, 1977, 1981).

Un document din 1793 care se referă la moșia Caracalului, donată de Constantin Filipescu, precizează că locuitorii sunt „slobozi a ședea pe moșie" cu obligația de a ține dascăl cu plată de la ei „pentru învățătura copiilor". În aceeași clădire din curtea bisericii Sf. Troița a luat ființă școala publică din Caracal. Abia în anul 1844 s-a ridicat un local propriu.

În aceeași perioadă la Caracal au funcționat școli particulare în limba franceză și greacă.

Școlile sătești erau frecventate de un număr important de elevi. În anul 1893 situația se prezenta astfel:

Plasa Bălții	- avea 491 elevi;
Plasa Câmpului	- avea 128 elevi;
Plasa Mijlocului	- avea 442 elevi;
Plasa Oltețului	- avea 452 elevi;
Plasa Oltului	- avea 459 elevi;

La Dăbuleni erau 72 elevi, la Grojdibod 62, la Celei 52, la Amărăști 50, la Ianca 46, la Gura Padinii 44 etc.

Județul avea 102 școli comunale.

În anul 1849 s-a înființat o școală de băieți particulară, la Caracal; învățământul s-a desfășurat în limbile română, greacă și franceză. În anul 1851 s-a deschis o școală particulară la Izbiceni.

În luna mai 1851 s-a deschis școala primară publică de băieți din orașul Caracal, iar în anul 1859 externatul de fete din Caracal.

www.dacoromanica.ro

În anul 1864/1865 s-a înființat școala de băieți urbană din Caracal.

În anul 1877/1878 a luat ființă la Caracal o școală particulară de fete, o școală izraelită în anul 1895 și un institut modern condus de Sabina Negreanu. La Corabia funcționa o școală de limba greacă, sub conducerea Mariei Cozagli. În anul 1914, la această școală pe lângă limba greacă se învăța și limba franceză.

În anul 1889/1890 existau 2 școli urbane de băieți și 2 de fete la Caracal, iar la Corabia o școală urbană de băieți și una de fete.

La 10 octombrie 1900 ia ființă la Vișina o școală de meserii pentru adulți, iar la Drăghiceni o școală agricolă.

Proporția știutorilor de carte în orașele Caracal și Corabia, în anii 1892 și 1912, se prezintă astfel (în %).

	Bărbați		Femei	
	1899 - 1912		1899 - 1912	
Caracal	44,8	66,7	25,7	40,9
Corabia	52,1	66,8	23,2	36,2

Gimnaziul din Corabia va ființa în anul 1919, iar gimnaziul de fete în anul 1921.

Spitalul din Caracal se înființează în anul 1845 prin strădуința dr. Tadeos Navara, la început ca un spital de boli venerice, apoi ca un spital județean.

Spitalul din Corabia se înființează în anul 1888.

În anul 1890 Corabia era cotat ca un port important imediat după Brăila. Se făcea un comerț important cu pește adus din Rusia cu vaporul, în butoaie.

Prin portul Corabia se tranzitau anual 26.000 vagoane de grâu și cherestea.

În anul 1886 intră în funcțiune linia ferată Corabia-Piatra Olt.

În primul deceniu al secolului al XX-lea Corabia atinge 11.000 de locuitori. În anul 1925 când Caracalul avea o populație de 20.000 de locuitori, Corabia avea tot 11.000.

În anul 1928 plasa Dunărea cu reședința la Corabia cuprindea 28 comune, plasa Ocolu, cu reședința la Apele Vii cuprindea 13 comune, plasa Oltul de jos cu reședința la Devesel cuprindea 20 comune, plasa Teslui, cu reședința la Boșoteni, cuprindea 21 comune. Orașul Caracal era reședința de județ.

Din textul prezentat apare menționarea documentară a unor sate: Celei 1247, Vădastra 1388, Vădăstrița 1388, Caracal 1538, Hotărani 1552, Orlea, Devesclu, Comanca, Liiceni 1571, Potelu 1572, Silistioara, Piscul, Izbiceni, Gârcov, Vișina 1573, Islaz,

www.dacoromanica.ro

Studina, Obârșia, Crușov 1575, Apele Vii, Fărcășani 1595, Frăsinet, Studenița 1597, Loloiești 1600, Osica 1636, Cilieni, Grojdibod 1719, Gârla 1783, Stoenești 1800.

Comunele care nu au fost amintite au următoarele date de menționare: Brastăvăț 1757, Dăbuleni 1864 (din contopirea a trei sate mai vechi, proprietatea boieroaicelor Daba și Lena), Giuvărești (biserica este din 1800), Grădinile 1300, Gura Padinii (biserica este din 1842), Obârșia (amintită documentar din 1575, în timpul domniei lui Caragea-Vodă, la 1815, este reședința de plasă), Obârșia Nouă 1891, Ștefan cel Mare după 1877, Urzica 1883, Ursa 1895, Vârtop 1893, Vișina Nouă 1896, Rusănești 1760, Amărăștii de Sus și de Jos (formate din mai multe sate, biserica este din anul 1834), Bucinișu 1886, Celaru 1390, Dobrotești 1800, Ghizdănești 1844, Marotinul de Sus 1869, Marotinul de Jos 1872, Rotunda 1893, Băbiciu foarte vechi, Cilieni 1600, Gostavăț 1600, Jieni 1850, Potlogeni 1855, Scărișoara 1593, Slăveni foarte vechi, Vlădila 1845, Roșca foarte veche, Tia Mare 1720, Dioști foarte vechi, Drăghiceni 1845, Grozăvești 1837, Leu foarte vechi, Zănoaga 1500, Radomir 1780 (I. Ricmăn, Monografia județului Romanați, Craiova, 1928).

Nicolae Niță în „Cu privire la satele dispărute din Câmpiile Romanați și Călmățui", 1, seria nouă Arhivele Olteniei, 1981, București, pag. 289-297), analizează situația unor sate consemnate ca dispărute în „Indicele numelor de locuri".

„- Un sat care în decursul timpului și-a schimbat numele, dar satul nu a dispărut este Piscul Voevodului, care apare în documente începând cu secolul al XVI-lea. Pe spatele unui act din 1574 se află un text din 1633, în care se spune: „Să se știe hotarele săpate sub podina de piatră, de acolo la piscul de piatră, de acolo de la piscul de piatră pe livezi, sub drumul lui Cutaiul, de acolo tot pe drumul sării, cu piatra la stejar, la ocina hotărnicită, care se cheamă de ocul și ocina Părinților cu satul Amărășoaia (.....) la stejarul lui Prapor Prevăș, la Bucium...."

Este mai mult decât probabil că așezarea a evoluat până astăzi, numai că și-a schimbat numele în Prapor.

– Satul Trăisteni, consemnat dispărut, apare în documentele din secolul al XVI-lea și este localizat lângă satul Chiliile. Se poate susține existența unei singure așezări care și-a schimbat numele din Trăisteni în Chiliile, probabil în intervalul 1791-1835.

www.dacoromanica.ro

– Satul Betejani, atestat în secolul al XVI-lea, este consemnat ca sat dispărut și localizat cu precizie lângă satul Gârcov. Harta din 1791 nu mai consemnează satul Betejani; în schimb în aceeași zonă apare satul Moldoveni. Cartografia din 1831 atestă satul Moldoveni, dar precizează că se află pe moșia Betejani. Se poate conchide că și aici avem de a face cu o singură așezare.

– O serie de sate, menționate pentru prima oară pe harta lui Schwantz din 1723, dar mai ales pe harta austriacă din 1791, situate în cea mai mare parte pe valea Dunării, după 1835 nu mai sunt consemnate în alte lucrări. Așa sunt satele Ciobanul, Plopul, Salcia, Slătioara, Trestaru, Barda, Cerașul, Ciungul, toate situate pe valea Dunării între Bechet si Dăbuleni; Verdea și Gârla pe Olt, în apropierea de Izlaz, Cacalcți pe Olt, la nord de Izbiceni, Bucovan pe Teslui. Deși nu cunoaștem cauzele și modul de dispariție a acestor sate, le-am putea pune în legătură cu regrupările oficiale de sate, care au avut loc în secolul al XIX-lea.

Satele Svințești, Păpălari, Crăcești (toate pe Olt), Piatra (între Vișina și Vartop), Rândurești (între Crușov și Studina), Oslani (la sud-vest de Caracal), deși așezări vechi atestate în secolele XV-XVII-lea, pot fi socotite sate dispărute, deoarece după secolul al XVII-lea nu mai sunt consemnate în nici un izvor".

Nota noastră: Menționăm că Slătioara este o suburbie a orașului Corabia fiind sat de sine stătător până la înființarea orașului Corabia.

Ținând seama de vechimea acestui ținut, evenimentele istorice care au avut loc în acest ținut, prezenta comunicare este și o pledoarie pentru reînființarea județului Romanați. S-ar repara o gravă injustiție nu numai istorică, dar și administrativă.

Comunicare din 9 noiembrie 1995

www.dacoromanica.ro

4. Sudul Basarabiei
(istorie, organizare, instituții, viața socială)

Basarbia, Cuvânt cu patru a
Ca o biserică
Cu patru turle albe.
Tudor Plop Ulmeanu

Ținutul dintre Prut și Nistru constituie o entitate geografică bine delimitată, cu un relief variat și armonios, în care omul s-a așezat din cele mai vechi timpuri, cunoccând apoi o istorie frământată, fiind, după spusele cronicarului „în calea tuturor răotaților". În această comunicare se prezintă câteva pagini din trecutul acestui ținut, fiind vorba de oamenii din aceste locuri și de faptele lor sau ale celor cu care au venit în contact, umanizând acest spațiu geografic.

Dacă românii din nordul Bucovinei și Ținutul Herța sunt bine organizați în apărarea drepturilor naționale, având organizații culturale, presă, legături strânse cu țara, sudul Basarabiei este aproape uitat, mai ales că face parte, administrativ, din o regiune mare - Odessa - și nu constituie o unitate națională precum Cernăuțiul.

Extinderea numelui Basarabia de către Imperiul Țarist asupra întregii Moldove dintre Prut și Nistru, cu intenția de cucerire, a favorizat botezarea acestei părți a principatului Moldova cu numele primei familii domnitoare din Țara Românească, definind apartenența Basarabiei la teritoriile românești, fiind un avanpost românesc, latin, la răsărit.

Dacă geografia unui spațiu este înobilată de istoria acestuia și reciproca este valabilă, geografia definind, într-o anumită măsură istoria acestui spațiu. Nistru este o frontieră naturală, care desparte lumea latină de lumea slavă și asiatică.

Ținutul de la nordul gurilor Dunării și Mării Negre, cuprinzând sesul dintre Prut și Nistru, cunoscut în istorie sub numele de „pustiul getic", Mesopotamia pontică, Atelkuzu, Angion, Bugeac, „părțile tătărești", Basarabia, a cunoscut o istorie frământată, fascinantă, ținutul fiind poarta de pătrundere în Europa Centrală și în peninsula Balcanică a tuturor migratorilor din nord și est, atrași de mirajul lumii mediteraneene.

Cu toții au venit, au stat un timp și au plecat mai departe, unii fiind asimilați de populația geto (daco)-romană, apoi străromană și română, care și-a păstrat locurile, în care a apărut în istorie.

www.dacoromanica.ro

Mulți migratori și geto-romani au fost strămutați de diverși regi și împărați în sudul Dunării. A avut loc și fenomenul invers; migratorii, la întoarcerile lor din incursiunile la sudul Dunării, au adus numeroase populații romanizate din Moesia și Tracia.În a doua jumătate a secolului VII-lea î.e.n., sciții, o ramură a populației nordiane, au migrat din Asia în nordul Caucazului și al Mării Negre și prin dislocarea cimerienilor, au ocupat întreg spațiul nord-pontic. Herodot amintește, în istoriile sale, de râurile Istros, Piretus și Tyras. În a doua jumătate a secolului al Vi-leaî.e.n. Heacteu din Milet amintește pentru prima oară de traco-geți, iar în secolul al V-lea î.e.n. teritoriul sudului Basarabiei face parte din arealul ocupat de populațiile getice și din zona de influență a Histriei. Monedele acestei cetăți au pătruns la nord de Dunăre până pe cursul mijlociu al Nistrului.

În anul 514 î.e.n. are loc expediția lui Darius I Histaspe împotriva sciților. Darius trece Dunărea la Isaccea și întâlnește rezistența geților, singurii care i s-au opus în tot cursul expediției. Drumul parcurs de Darius în sudul Basarabiei nu poate fi precizat. Unii istorici cred că a ajuns până la Nistru.

În sec. al V-lea î.e.n. cetatea grecească Tyras (actuala Cetatea Albă) de pe țărmul limanului Nistrului are consemnată cronologia arhonților care au fost la conducerea cetății.

În anul 326 î.e.n. este menționată în sudul Basarabiei o puternică formațiune politică getică, condusă de Dromichetes, care va pricinui dezastrul armatei lui Zopyrian, general al lui Alexandru cel Mare, undeva în „pustiul getic".

Strabon se exprimă: regiunea între Istrsos (Dunăre) și Boristhene (Nipru) este pustiul getic.

În anii 55-45 î.e.n. în timpul domniei lui Burebista, după înfrângerea bastarnilor și a roxolanilor din sudul Basarabiei, autoritatea statului get se întinde până la Olbia, la gurile Bugului.

Strabon despre Burebista: primul și cel mai puternic dintre toți regii care au dominat asupra tracilor.

În anul 46, Dobrogea intră în componența imperiului roman. În anul 62, guvernatoreul Plautius Silvanus Aelianus, intreprindea expediții în nordul Dunării, ajungând până la Chersonesul Tauric.

A ocupat sudul Basarabiei și cetatea Tyras pe care le-a inclus în provincia Moesia Inferior.

Pe timpul împăratului Hadrian, zona romană de la nordul Dunării de Jos s-a restrâns rămânâd teritoriul delimitat la nord de Tulucești, Vadul lui Isac și Tatarbunar. După retragerea

www.dacoromanica.ro

autorităților romane din Dacia (275), Dobrogea și regiunea nordică limitrofă sunt conduse de un „Scythioi limitis dux".

În secolele III-IV, Moldova este locuită de carpi și daci romanizați, de sarmați și de goți.

În anul 314, goții au invadat sudul Dunării, dar au fost respinși. Constantin cel Mare a luat numele de Gothicus Maximus.

În urma victoriei lui Constantin cel Mare asupra goților, teritoriul Munteniei, Moldovei de sud și al sudului Basarabiei au revenit imperiului roman, vizigoții rămânând federați.Autohtonii erau protejați fiind supuși ai împăratului roman și nu ai regelui got. Goții de altfel reprezentau o minoritate de războinici, care nu ocupau tot teritoriul. Superioritatea numerică și culturală a autohtonilor daco-romani a avut drept consecință asimilarea tuturor migratorilor rămași în teritoriu.

Invazia hunilor a produs o slăbire a raporturilor ținuturilor de la nordul Dunării de Jos cu Imperiul Roman.Ele se vor restabili în a doua jumătate a secolului al V-lea odată cu restabilirea puterii romano-bizantine la Dunărea de Jos și va continua până la anul 602.

De la dispariția hunilor și până la instalarea efectivă a slavilor, romanitatea sud-dunăreană s-a consolidat. Includerea în posesiunile imperiului roman și regiunii sudice a interfluviului Siret, Prut, Nistru unde orașele cetăți Barboși, Aliobrix, Tyras, aveau un important rol militar, a consolidat hotarul dunărean al imperiului. Descoperirile arheologice au confirmat existența așezărilor rurale ale populației daco-romane, compuse din bordee și locuințe din lemn, lut și piatră.

În anul 602, împăratul bizantin Mauriciu părăsește granița dunăreană; marea majoritate a slavilor (anților) trec din nordul Dunării în Imeriul bizantin. Slavii rămași în nordul Dunării sunt asimilați de populația romanizată, participând la etnogeneza poporului român.

În anul 668, bulgari conduși de Asparuh se așează în sudul Basarabiei. În anul 678, ei trec Dunărea.

În anul 695, colonia Tyras (actuala Cetate Albă) ca și Chersonesul păstrau o autonomie, aparținând nominal de Bizanț.În secolul al IX-lea, un detașament al flotei bizantine condus de un „arhonte al Bulgariei" își are sediul la Lycostomos pe brațul Chilia, la vărsarea acestuia în mare (I. Barnea, Șt Ștefănescu, Din istoria Dobrogei,vol. III, 1971, pag. 12).

www.dacoromanica.ro

În anul 896 se constată documentar existența Cetății Albe, numită Aspron în documentele bizantine, fiind continuatoarea vechii colonii grecești Tyros (Constantin Porfirogenetul).

În anul 971, Imperiul bizantin își reface granița dunăreană așa cum era în secolul al VII-lea, și cuprinde teritorii și în nordul Dunării de Jos. În lucrarea sa „De administrandō imperiō" Constantin Porfirogenetul amintește de orașe la nordul Dunării de Jos, pustiite de pecenegi. În aceeași lucrare se face prima menționare și a numelui Chilia și prima mențiune a Cetății Albe ca Maurocastron. În timpul domniei lui Constantin Monomahul se produce trecerea în masă a pecenegilor în sudul Dunării. Locul lor este ocupat de uzi, în preajma anului 1050. Dar în anul 1064, sub presiunea cumanilor, uzii părăsesc malul stâng la Dunării de Jos și trec în Imperiul Bizantin.

În anul 1064, locul uzilor la nordul Dunării este ocupat de cumani, a căror dominația durează până la năvălirea tătarilor. Populația locală românească a ajuns la o modalitate de conviețuire cu cumanii, în perioada de două sute de ani cât a durat această dominație.

Împăratul Manuel I Comnenul (1143-1180) își extinde controlul politic și la nordul Dunării de Jos.

În anul 1241, are loc marea năvălire a tătarilor. Grupa de tătari condusă de Bochetar, traversează Nistrul, sudul Basarabiei și se îndreaptă spre episcopatul cumanilor de pe Milcov.

În anul 1261, genovezii, în înțelegere cu bizantinii - împăratul Mihail VIII Paleelogul - cu consimțământul tătarilor au stabilit emporii pe litoralul nord-pontic.

Vicina, menționată pentru prima oară în anul 1086 în „Alexiada", la sfârșitul secolului al XIII-lea, era un important centru comercial, în care genovezii făceau comerț cu populația din Moldova, Polonia, etc.

În secolul al XIV-lea, Vicina a cedat locul Chiliei și Cetății Albe (Maurocastru sau Moncastro).

Stăpânirea tătară pe ambele maluri ale Dunării de Jos a durat de la 1241 până la sfârșitul secolului al XIV-lea.

În anul 1345, Comitele Andrei Lackfi, în numele regelui Ungariei, întreprinde o expediție împotriva tătarilor care au fost nevoiți să se retragă dincolo de Nistru.

În perioada domniei lui Bogdan (1359-1365), teritoriul Moldovei nu cuprindeaîncă sudul Basarabiei, care aparținea Țării Românești.

www.dacoromanica.ro

În anul 1386, Cetatea Albă se află în stăpânirea Moldovei, sub Roman I (V. Spinei, Ș. Papacostea).

La Cetatea Albă exista un episcopat ortodox și unul catolic. Populația era eterogenă, dar precumpănitor românească.

Cetatea Albă păstra și sub dominația românească o oarecare autonomie. Genovezii recunoșteau autoritatea domnului Moldovei, așa cum recunoscuseră mai înainte pe aceea a hanului tătărăsc. Genovezii exercitau la Cetatea Albă, ca și la Chilia, un patronat economic.

În anul 1399, Sigismund regele Ungariei, care cucerise Chilia, renunță la stăpânirea acesteia și îi instalează din nou pe genovezi. În anul 1402, Mircea cel Bătrân îi izgonește pe genovezi din Chilia, ocupă ceteta și unele teritorii la nordul Dunării (Barbu T. Câmpina, M.I., VII). În același timp, Alexandru cel Bun, cu acordul lui Mircea cel Bătrân, ocupă Chilia.

În anul 1456, negustorii Cetății Albe căpătau privilegiul de a face comerț, în toată libertatea în întreg cuprinsul Imperiului Otoman - privilegiu acordat ca urmare a acceptării de către voievodul Petru Aron și boierii țării, ca Moldova să plătească primul său tribut Porții otomane (Matei D. Matei, Civilazația urbană medievală românească, Contribuții, Buc. 1989, pag. 111).

În anul 1462, Ștefan cel Mare, s-a oprit în fața cetății Chilia, construită de ungurii lui Iancu de Hunedoara, pe uscat, în fața Ostrovului cu ruinele vechii Chilii genoveze (N. Iorga, Istoria lui Ștefan cel Mare, 1966). O cucerește abia în anul 1465, când îi instalează pe pârcălabii Isaiia și Buftea, urmați de Goian și Pașcu, iar la 1471 de Neagu și Ivașcu. În anul 1479, Ștefan cel Mare construiește Chilia Nouă, pe malul stâng al brațului Chilia; construcția se realizează într-o lună (22 iunie-16 iulie) cu 800 zidari și 16000 salahori (N. Iorga, Istoria lui Ștefan cel Mare, 19669.

Între anii 1476 și 1479, Ștefan cel Mare reface Cetatea Albă, adăugându-i șanț și șanț de apărare. La Cetatea Albă au fost următorii pârcălabi: Stanciu (1468), Zbierea și Mârza fiul lui Stanciu (1469-1471), Luca și Bâlcu (1741-1475), Duma și Lucian Herman (1475-1480).

În anii de domnie a lui Șteafan cel Mare, Moldova nu se învecina cu Rusia.

www.dacoromanica.ro

Marele cnezat al Moscovei avea în anul 1462 suprafața Moldovei și era condus de cneazul Ivan al II-lea. Aceasta, datorită alianței cu Mengli Ghirai al Crimeii și Ștefan cel Mare al Moldovei, a reușit să se emancipeze de sub dominația Hoardei de Aur și să incorporeze la Marele cnezat al Moscovei teritorii întinse fără a da vreo luptă. După mărturia baronului Herberstein (in „Rerum moscovitarum comentarii Sigismundi liberi baronis Herberstein") Ștefan cel Mare s-a exprimat că: „în timp ce cuscrul său își mărește teritoriul țării, stând acasă, chefuind și dormind. el, deși luptă zi de zi, de abia își poate apăra hotarele țării" (Al. Boldur, Istoria lui Ștefan cel Mare, pag. 67, nota 6 „Magnus ille Stephanus Moldaviae Palatinus, crebo in conviviis ejus mentione faciens, dicerit: illum domi sidendo et dormindo imperium suum augere, se vero pugnando quotidie vix limite defendere posse").

În această oerioadă, spațiul nord pontic, dincolo de Nistru până la Nipru era aproape pustiu, populația sa fiind compusă în special din români.

La 14 iulie 1484, Chilia și zona din jur este ocupată de turci. Ultimii pârcălabi au fost Ivașcu și Maxim, care au murit în timpul atacului. La 5 august a fost ocupată și Cetatea Albă. Pârcălăbia de Cetatea Albă s-a mutat la Ciubărciu pe Nistru. Ultimii pârcălabi au fost Herman și Oană.

În anul 1468, sultanul retrocedează Moldovei toate gârlele care se varsă în Dunăre, inclusiv lacurile Cahul, Ialpug, Cartal și zona adiacentă până la Oblucița, vis-à-vis de Isaccea.

După 1510, Bogdan cel Chior colonizează masiv moldoveni de-a lungul Ialpugului, de la Greceni până la Codrul Tigheciului (Ion I. Nistor, Basarabia, pivotul politic al Moldovei medievale, București, 1944, pag. 12).

În anul 1538, Tighina este transformată în raia turcească, în timpul sultanului Selim. Totodată, Imperiul Otoman a ocupat și Bugeacul. Acesta este dat în administrația hanatului Crimeei, suzeran Imperiului Otoman.

La sud de Tighina, pe Nistru, în șapte sate, cu centrul în Ciubărciu, s-a păstrat administrația moldovenească până în anul 1595, când au fost date de domnul Moldovei, Ieremia Movilă, hanului Crimeei Gazi-Ghirai. De atunci satele se numesc „sate hănești".

www.dacoromanica.ro

Din anul 1540, creștinii din raialele Ismail, Chilia, Cetatea Albă și Tighina, precum și cei din Bugeac, au trecut, sub raport religios, sub mitropolia Proilavei (Brăila) (C. C. Giurescu, Istoria românilor, București, 1934).

În anul 1568, hanul Crimeei Devlet Ghirai I iba Mengli, din ordinul sultanului turc Selim al II-lea, a strămutat 30000 de tătari nogai în Bugeac. În anii următori o parte din ei au fost retrași în Cuban.

Dimitrie Cantemir, în „Descrierea Moldovei", prezintă astfel situația etnică șo demografică din Basarabia de sud, în anul 1568:

„Târgușoareleși satele de malul Dunării sunt pline de moldoveni. Țara ocupată de turci și de tătari cuprinde patru părți: a) Bugeac, ocupat de tătarii nogai din două triburi: Orac Uglî și Orumbet Uglî; își au centrul la Căușani; b) Cetatea Albă, condusă de un aga de ieniceri; c) Chilia; d) Ismail, numit de moldoveni Smil, condus de un mutaveli".

Ținutul Cahului și al Tigheciului au rămas pe teritoriul Moldovei. La Tigheci, în anul 1570, se amintește documentar pârcălabul Toader. La gura râului Ialpug se găsește o cetate veche Tint, pe care Ștefan cel Mare a înălțat-o din ruine, dar pe care turcii au distrus-o. Din dărâmăturile cetății s-a construit târgușorul Tabac.

În anul 1610, tătarii nogai s-au reîntors din Cuban; unul dintre emirii cei mai remarcabili ai tribului Nogai din Mansur - Cantemir își stabilește sediul la Akkerman și nu recunoaște autoritatea hanului Crimeei. Cantemir Mîrza a condus autarhic Bugeacul timp de aproape trei decenii. El a fost prieten cu unii din domnitorii Moldovei ca Ștefan Tomșa, Miron Barnovski și dușman cu Mihnea Vodă, Movilă ș.a.

În anul 1634, Djanibek, hanul Crimeei reușește să-i mute pe tătarii nogai din Bugeac în Cuban, dar, în 1637, Cantemir Mîrza îi readuce. Sultanul îl cheamă pe Cantemir Mîrza la Constantinopol și îi taie capul.

În anul 1698, Constantin Brâncoveanu ridică o biserică la Ismail (C. C. Giurescu, Istoria românilor, București, 1971, pag. 412).

În anul 1703, printr-un act de hotărnicie din 14 octombrie, palatinul polonez de la Bratlav, Martin Chanetovschi, spune: „inter nos et Valachiam ipse Deus flumen Tyras delimitant" (între noi - Polonia - și Valachia însuși Dumnezeu a stabilit fluviul Nistru ca

www.dacoromanica.ro

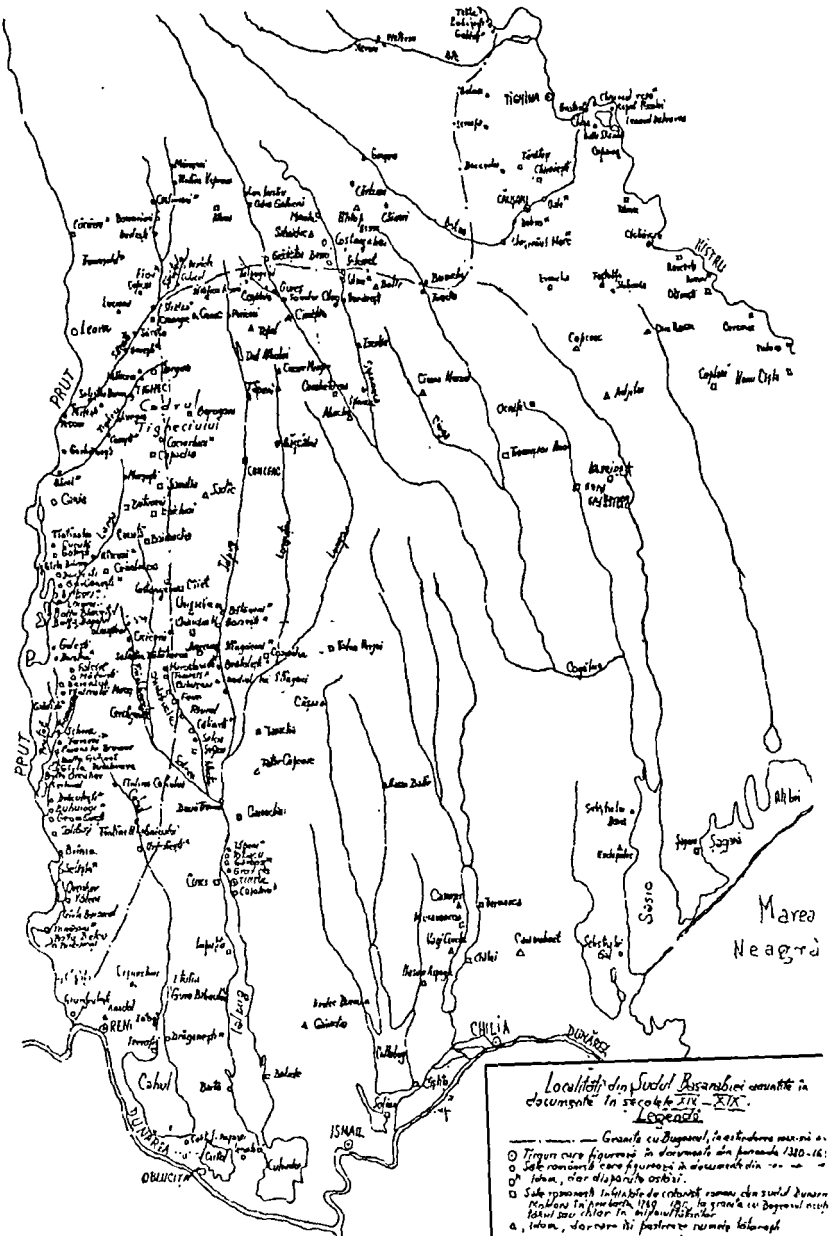

www.dacoromanica.ro

hotar) (Ion I. Nistor, Basarabia, pivotul politic al Moldovei medievale, București, 1944).

În anul 1742, se înființează Moldova la marginea Bugeacului, ținuturile Hotărniceni, Codru (fost Tigheciu) și Greceni. În târgul Greceni își aveau sediul autoritățile moldovene care supravegheau granița spre tătarii din Bugeac întocmai ca și serdarul și căpitanul de Codru și pârcălabul de Lăpușna.

În anul 1811, se face un recensământ al moldovenilor, bulgarilor și găgăuzilor veniți în zonele libere din Bugeac părăsite de tătari și reocupate de Moldova. Moldovenii au venit din ținuturile din centrul și nordul Basarabiei, precum și din Moldova din dreapta Prutului și din Dobrogea. Bulgarii și găgăuzii au venit din Moldova (Huși, Fălciu), unde se colonizaseră cu câteva decenii mai înainte și de peste Dunăre. Au fost recenzate 1400 de familii de români și tot atâtea de găgăuzi și bulgari, veniți de peste Dunăre (Șt. Ciobanu, documentul 3146 din Arhivele statului Chișinău).

În anul 1812, sudul Basarabiei, odată cu întreaga Moldovă dintre Prut și Nistru, au fost ocupate de Imperiul țarist rus. Acesta a extins numele de Basarabia asupra întregii Moldove dintre Prut și Nistru.

Populația majoritară, moldovenii, rămân pe locurile lor, dar tătarii sunt trimiși în Crimeea și o parte se retrag în Dobrogea. În locul lor, în Bugeac sunt aduși coloniști moldoveni, bulgari și găgăuzi. Coloniștii moldoveni, din centrul Basarabiei și din dreapta Prutului organizează sate dintre care multe poartă numele fostelor așezări tătărăști: Sahaidac, Cenac, Beștemac, Ceadâr, Tomai, Abaclia, Batâr, Cicur Mingir, Cimișlia, Orac, Taraclia, Baccialia, Topal, Șamailia, Bașcalia, ș.a. în Republica Moldova și Hasan-Batâr, Hasan Aspaga, Erdec Burnu, Eschipolos, Carahasan, Hagi-Curda, ș.a. în fostele județe românești Ismail și Cetatea Albă, în prezent în Ucraina (harta nr. 1).

După 1812, continuă populareа locurilor pustii cu moldoveni, bulgari, găgăuzi, ucrainieni și nemți. Cu toate acestea, sudul Basarabiei rămâne preponderent românesc. În județul Cetatea Albă, cel mai eterogen etnic, pe primul loc sunt românii, urmați de bulgari, nemți, ucrainieni, găgăuzi. În celelalte județe - Ismail, Cahul, Tighina - preponderența românilor este mult mai mare.

www.dacoromanica.ro

Din punctul de vedere al organizării administrative, în anul 1812, rușii ocupând Moldova dintre Prut și Nistru, au preluat de la Moldova 12 ținuturi (județe) și două fragmente și anume (Al. Boldur, Istoria Basarabiei, vol. III, Chișinău, 1937):

Ținutul	nr. orașe (târguri)	nr. sate
Greceni	-	14
Codru	1	13
Hotărniceni	-	17
Orhei	3	248
Soroca	4	138
Hotin	3	168
Bonder (Tighina)		
Akkerman (Cetatea Albă)	4	70
Chilia		
Căușani		
Reni (Tomorova)	1	19
Ismail	1	5

De asemenea, au preluat o parte din ținutul Iași, care se întindea pe ambele părți ale Prutului și câteva sate care aparțineeu județului Fălciu și erau în stânga Prutului.

N. Iorga în „Neamul românesc în Basarabia" (Ed. Fundației Culturale Române, București, 1965, cu trimitere la Uricariu, VI, pag. 320-321) scrie:

„La 1816 se arendau moșiile lui Costachi Ghica, nepotul lui Grigore Alexandru Vodă: Leova, Tigheciul, Copceiul, Cazangicul, Baimacli, Coștanglia, Boroganii de sus, Chieciul, Chiosălăul mic, Jugmanul, Ciobalcia, Baurci, Ienichioi, Borceagul, Lărguța, Chiosălăul Mare, Sădicul, locul dintre Tărăclăul-Greci la Bărăganii Tătărăști, Sasighiol, Huluboaia, Docutbai, Ciocurnaș, Baimaclăua Tătărască, Taraclăul Tătărasc, Lungești, Beșteleagul".

În anul 1856, s-au retrocedat Moldovei, conform tratatului de la Paris, o parte din județele Chișinău, Cahul și Cetataea Albă. Moldova a înființat 3 județe: Cahul, Bolgrad și Ismail.

Se instalează instituții administrative, judecătorești, școli primare și secundare românești. Minoritățile naționale s-au bucurat de toleranță religioasă, culturală, având școli și biserici proprii. Cu ajutorul statului român, bulgarii au înființat primul liceu bulgăresc, la Bolgrad; la acea dată, în Bulgaria, nu exista liceu în limba bulgară.

www.dacoromanica.ro

În anul 1862, se înființează Școala normală la Ismail (C. C. Giurescu, Viața și opera lui Cuza Vodă, București, 1966, pag. 414).

În urma Congresului de la Berlin din 1877 cele trei județe sunt reocupate de ruși.

Chiar și marii comandanți și diplomați ai Rusiei, care recunoșteau neloialitatea Rusiei față de Convenția de la București din 4 aprilie 1877, nu au renunțat la această pretenție, pentru a nu-l indispune pe țar.

La 2 decembrie 1917, întemeindu-se pe Declarația drepturilor popoarelor din Rusia, Sfatul Țării din Basarabia declară autonomia Basarabiei denumind-o Republica Democrată Moldovenească, iar la 24 ianuarie 1918 a fost proclamată independența Republicii autonome democratice Moldovenești sub denumirea de Republica Moldovenească.

În iulie 1918, Rada Ucrainei a recunoscut oficial unirea Basarabiei cu România, totodată Nistrul ca frontieră definitivă. Nota oficială a fost adresată guvernului român de prof. Mațievici, șeful Legației Ucrainei la București.

În 1940, URSS a desmembrat Basarabia, atribuind Ucrainei județele Hotin, Cetatea Albă și Ismail.

În ajunul obținerii independenței Ucrainei, în decembrie 1991, fruntașii politici liberali de la Odessa declarau: „Bucovina de nord și Basarabia de sud, actualmente sub autoritatea Ucrainei, sunt teritorii românești și suntem pentru discuții cu România în privința teritoriilor incorporate în Ucraina ca urmare a pactului Molotov-Ribbentrop".

În sudul Basarabiei situația celor 144.534 de români (recensământul din 1989) este critică; ei asistă neputincioși la desființarea școlilor românești. În 1991, funcționau 21 de școli cu predare în limba română; astăzi sunt 13.

Obligația românilor din țară etste să țină trează conștiința de neam și limbă, folosind toate modalitățile nonviolente posibile.

Este mai mult ca probabil că realizarea, chiar parțială, a recuperării teritoriilor răpite să dureze un timp mai îndelungat, până când la conducerea statelor din zonă vor veni conducători cu mentalitate modernă.

Oameni lucizi și onești din Rusia, Soljenițân, de exemplu, consideră că Rusia ar trebui să lase în pace statele neslave din fosta URSS și să se ocupe de Rusia. „Eforturile noastre trebuie orientate

www.dacoromanica.ro

spre interior, spre o dezvoltare internă, pe bază de muncă liberă, făcută cu tragere de inimă".

..... „Trebuie să ne intre în cap: Transcaucazia să-și urmeze drumul, Moldova așișderea, Țările Baltice de asemenea, iar Asia cu atât mai mult".

Înțelepciunea politico-diplomatică poate folosi o mulțime de modalități: relații culturale, lingvistice, științifice, tehnice, economice, financiare, ajutor direct (energie, gaze), burse pentru elevi și studenți, circulație liberă peste Prut, etc.

Dacă oficialitățile trebuie să admită (de jure și de facto) situația actuală, oamenii de cultură trebuie menținută ideea unității neamului și să o trateze sub *specie aeternitatis*. Poate va trece o generație până se va ajunge la unire...

Schimbarea mentalului politic, schimbarea dreptului internațional, care evoluează lent, dar evoluează către dreptul natural al popoarelor, vor conduce la schimbări imprevizibile, vor conduce la unirea tuturor românilor, poate în cadrul unei Europe unificate, poate altfel. Ceea ce pare astăzi o imposibilitate va deveni o normalitate.

Noi, românii trebuie să aspirăm la marile idealuri ale omenirii (libertate, egalitate, justiție, cultură) pentru a fi tratați cu înțelegere și a fi susținuți de statele Europei și ale lumii.

Comunicare din 2iunie 1995

5. Tigheciu - un vechi ținut „autonom" (organizare, evoluție instituțională)

Tigheciul a fost unul dintre ținuturile românești în care au luat naștere formațiuni prestatale cu mult înainte de înființarea statului moldovenesc.

Ținutul era situat pe malul stâng al Prutului, în dreptul târgului Fălciu și cuprindea codrul Tigheciului pe văile Sărata, Tigheci și Larga, afluenți ai Prutului.

Despre vechimea și autonomia acestui ținut citām părerea unor istorici:

www.dacoromanica.ro

C. C. Giurescu: - Dimitrie Cantemir știe de trei „republici", adică de trei formațiuni teritoriale străvechi. Una este Vrancea, cea de a doua este Câmpulung Moldovenesc, iar cea de a treia Tigheciul, ținutul din marginea stepei Bugeacului. După toate probabilitățile și aceste două ultime „republici" sunt tot două vechi cnezate sau voievodate, ca și Vrancea, mai degrabă cnezate decât voievodate (Istoria românilor, I, Buc. 1974).

Dan Gh. Tudor: - Fără îndoială, asemenea formațiuni prestatale (în cursul secolelor IX-XI) au existat și în regiunile extracarpatice, în zonele intramontane sau în aceea de dealuri chiar și de câmpie, multe din acestea având, pe lângă denumirea de „țară" și pe aceea de „codru" și „câmp". Așa au fost, de exemplu, Țara Vrancei, Câmpul lui Dragoș, Codrii Tigheciului și ai Lăpușnei și altele... (Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în veacurile V-XI e.n., Iași 1981).

D. Onciul: – Aceste trei „republici" au fost vechi confederații ale cnezilor români, Câmpulung fiind situat în apropiere de Bolohoveni, Tigheciul pe teritoriul brodnicilor, iar Vrancea fiind o organizație cnezială din răsăritul Țării Românești (Originile principatului Moldovei, în Opere complete, I).

Cronicile rusești și ungurești menționează existența în secolul al III-lea, în sudul Moldovei și al Basarabiei, a brodnicilor. Despre originea etnică a acestora s-au purtat multe discuții. Ținând seama că la epoca în care sunt menționați asimilarea slavilor era un fapt împlinit, C. C. Giurescu îi consideră pe brodnici drept români.

Istoricii sovietici F. A. Grosul, V. M. Senkovici: – Procesul formării cnezatelor (în secolul al IX-lea până în secolul al XIII-lea) a avut loc și în teritoriul dintre Carpați și Nistru. Tradiția istorică păstrează amintirea despre ținutul din nordul Moldovei „Câmpulung", despre ținutul Vrancea, situat în sud-vestul teritoriului Moldovei și despre ținutul Tigheci, ce ocupa zona de codri dintre Prut și Nistru. Aici locuiau codrenii, care își apărau cu succes teritoriul de atacul migratorilor (Istoria Moldavii, Chișinău 1951).

A. D. Xenopol: – ... boierii moldoveni stiau din „istorii vechi" că în cele trei regiuni de care vorbește Dimitrie Cantemir, înainte de descălecarea lui Dragoș Vodă, pentru că au fost locuri tari și pentru bărbăția locuitorilor, singuri erau slobozi stăpânitori ai acestor locuri (Istori românilor din Dacia Traiană, I, Buc. 1986).

www.dacoromanica.ro

– Limba slavonă va fi cunoscută și la curțile voievozilor din Muntenia anteriori descălecării, precum la aceea a lui Seneslau, Litovoi, precum și la micile state ce existau în Moldova, în Vrancea, Câmpulung și Thigeci. Dovadă că lucrurile trebuie să fie astfel este împrejurarea că cele mai vechi documente din țările române sunt redactate în această limbă (A. D. Xenopol, Istoria românilor din Dacia Traiană, III, 1988, pag. 493).

Aceste formațiuni s-au dezvoltat treptat; ele constituie o realitate în secolul al XIII-lea și tătarii nu le-au putut desființa; ei s-au mulțumit să-și ia dijmele din grâu și vite și vămile de la negoțul care se purta tot mai viu prin cuprinsul cnezatelor și voievodatelor noastre (C. C. Giurescu, Dinu Giurescu, Istoria românilor, Buc. 1971).

După întemeierea statului moldovenesc, ținutul Tigheci păstrează o anumită autonomie. Unele regiuni, spune A. D. Xenopol, tari prin natura lor, păstrează față de descălecător o oarecare neatârnare, Bogdan recunoscu, ca și Radu Neagru, privilegiile grupurilor de români așezate prin locurile tari, precum Câmpulung din Bucovina sau cei din codrii Tigheciului sau Codrenii, asupra cărora domnitorul avea dreptul de a le numi vornicul iar pe celelalte le lăsa să se ocârmuiască de sine, numindu-și ele judecătorii lor și plătind domnului un tribut anual, apoi fiind îndatorați la slujbă armată, poziții de care se bucură aceste două regiuni până în timpul lui Cantemir, care ne arată privilegiile lor (Istoria românilor din Dacia Traiană, II, Buc. 1986).

Tigheciul ca și Vrancea și Câmpulung și-au păstrat până târziu privilegiile datorită așezării lor geografice (V. Stoicescu).

În timpul domniei lui Dimitrie Cantemir, ținutul Tigheci își păstra autonomia având următoarele obligații: „Locuitorii plătesc domniei în fiecare an o dajdie mică, toți sunt călărași sau călăreți. Înainte vreme era o oaste de 8000 oameni, dar acum abia mai pot aduna la nevoie 2000; de altminteri întreceau în vitejie pe toți ceilalți moldoveni, încât este și o zicală: cinci tătari din Crimeea prețuiesc mai mult decât zece tătari din Bugeac; cinci moldoveni biruie zece tătari din Crimeea, iar cinci codreni bat zece moldoveni".

Dimitrie Cantemir în „Descrierea Moldovei" descrie astfel ținutul și relațiile cu tătarii: „Un alt codru de dincolo de Prut, care se află la hotarul Basarabiei și se numește Tigheciu, se întinde pe aproape treizeci de mile italienești în părțile sale de dinăuntru. Pentru moldoveni a fost cea mai bună pavăză împotriva sciților care au atacat deseori, dar n-au putut-o lua niciodată. Copacii sunt foarte înalți și atât de deși, încât un drumeț nu-l poate străbate cu piciorul decât pe poteci cunoscute numai de locuitorii țării.

www.dacoromanica.ro

Înainte se numărau aici peste douăsprezece mii de locuitori, care erau cei mai viteji oșteni din toată Moldova; azi după atâtea lupte și înfrângeri și de o parte și de alta, n-au mai rămas decât vreo două mii.

Acești locuitori au cu tătarii din Buceag, vecinii lor, o învoială prin care se obligă să le dea în fiecare an un număr de legături de lemne, fiindcă Basarabia suferă mai cu seamă de lipsa lemnului. Această învoială o țin întrutotul până azi; însă când tătarii trec peste învoială și au de gând să ceară mai mult, lucru care se întâmplă adesea, locuitorii Tigheciului se apără cu arme în mână și câștigă deseori izbânda".

Codrii Tigheciului au servit ca pretutindeni drept loc de refugiu. Până la marginea stepei s-au întins prin poienile pădurilor și pe văile apelor „odăile", prisăcile, cătunele și satele plugarilor și păstorilor „valahi" cum le spuneau vecinii slavi și turci (în limba tătară „ulag") (C. C. Giurescu și Dinu Giurescu, Istoria românilor, Buc. 1971).

Satele erau apărate de un val care se numea troian sau perecop. În secolul al XV-lea sunt amintite ca având val de apărare Cahul și Iezerul Roșu, Fărceni, Frumoasa, Fântâna lui Mareș și mai jos la Bubuiogi, la Fântâna Mare, Fântâna Hlabnicului, la iezerele Oreahovul și Beleu, toate în ținutul Tigheci (A. Gonța, Satul în Moldova medievală, Buc. 1986).

Satele din ținutul Tigheci au fost sate de răzeși. C. Ciohodaru susține că obștiile răzești din unele regiuni periferice ca: Vrancea, Câmpulung și Tigheciu sunt urmașe ale obștiilor țărănești primitive.

Sub raportul militar tighecenii ascultau de Căpitanul de Tigheci, numit mai târziu și Căpitanul de Codru.

Într-un moment din 11 martie 1628 este amintit Gabor, Căpitanul de Tigheci care cu neamurile și răzeșii săi câștigă procesul pentru satele Negrilești, Brițcani și Balta Geamănul din ținutul Tigheci, împotriva boierului Grigore Ureche (A. Gonța, Satul în Moldova medievală, Buc. 1986, p. 248).

Căpitanul de codru este pomenit și în cronica Ghiculeștilor (Ed. N. Camariano și Ariadna Camariano-Ciocan, Buc. 1965, pag. 307) în anul 1729, cu sediul în târgul Fălciului; ca rang ierarhic venea îndată după velcăpitanul de Iași. Îl mai găsim pomenit într-o carte domnească din anul 1743 de la Constantin Mavrocordat și într-un act din 1756, precum și în alte documente (C. C. Giurescu, Istoria pădurii românești, Buc. 1976). Căpitanul de Codru era un mare

www.dacoromanica.ro

căpitan de margine, a cărui menire era paza hotarului țării împotriva unor vecini turbulenți cum erau tătarii. Odată cu dispariția răzeșilor (1801) a dispărut și această funcție. După 1812 ținutul Codrului ajunge sub stăpânirea rusească, odată cu restul Moldovei dintre Prut și Nistru.

Din punct de vedere administrativ, Tigheciul era organizat în secolele XV, XVI și XVII ca un ținut (județ) având reședința la Târgul Sărății. El este amintit în documente din anii 1546 și 1548 ca ținutul Chigeaci. În continuare apare ca ținut separat și în catastiful din 1591 al lui Petru Șchiopul. Este de remarcat că după anul 1538 de ținutul Tigheci aparțin și satele de pe malul stâng al Prutului, până la Cahul, neintrate sub stăpânirea turco-tătară.

În documentele din secolul al XV-lea sunt amintiți juzii care își aveau case la Sinești pe Chigeci, la Brițcani la gura Largăi pe Prut, unde a fost casa lui Oană Lărgeană. De asemenea, se menționează curtea lui Teodor Bubuioc, în Cahul pe Prut (A. Gonța, op. cit.).

În anul 1538, după cum este cunoscut, turcii ocupă Tighina și Bugeacul. Pretextul agresiunii turcilor împotriva lui Petru Rareș a fost, pe de o parte ciocnirea populației moldovenești din Tigheci cu garnizoana turcă de la Chilia și pe de altă parte, refuzul lui Petru Rareș de a ceda Bugeacul turcilor.

La 1535, tătarii din Bugeac cu câțiva turci din Chilia au încercat să taie lemne dintr-o pădure a Moldovei, pe care o stăpâneau locuitorii din Tigheci. Tighecenii îi izgoniră și îi urmăriră până la orașul Chilia căruia i-au dat foc.

În urma rezultatului nefavorabil pentru Petru Rareș al luptei cu turcii, aceștia au ocupat Bugeacul și au transformat Tighina și zona înconjurătoare în raia turcească, Bender. În șapte sate „hănești" ale pârcălăbiei de Ciubărciu, pe Nistru, la sud de Tighina, s-a păstrat administrația moldovenească până în 1595, când Ieremia Movilă le dăruiește hanului tătăresc Gazi-Ghirai. În anul 1672, Duca Vodă, în a doua sa domnie, solicita ajutorul lui Halil Pașa, serascherul de Babadag și comandantul cetății Camenița și al lui El Agasî din Bugeac pentru a potoli răscoala lăpușnenilor, orheenilor și a sorocenilor conduși de Hâncu. După înăbușirea răscoalei, tătarii au rămas și au ocupat o zonă dm Moldova la nord de Bugeac până la valul superior al lui Traian. Astfel numai o parte din ținutul Tigheciului a rămas la Moldova și anume „pădurea de fagi" (M. Costin, Opere, ed. P. P. Panaitescu, Buc. 1958, p. 240).

Teodor Cantemir, tatăl lui Constantin Cantemir, originar din ținutul Tigheciului, a murit luptând și apărând ținutul de tătarii din

www.dacoromanica.ro

Bugeac. Dimitrie Cantemir povestește: „Năvălind tătarii din Crâm și Bugeac, Teodor a apărat vitejește Ținutul Codrului, care i-a fost încredințat și a fost rănit greu de tătari din care rană peste puține zile a și murit". Sub domnia lui Dabija Vodă, Constantin Cantemir a fost ispravnicul Ținutului Codrului. I se mai dă în plus și vornicia Bârladului, cu sarcina de a supraveghea granița spre Bugeac. În anul 1665, murind Dabija Vodă, vine la tronul Moldovei Duca Vodă, care îi încredințează lui Constantin Cantemir aceeași cârmuire a Codrului și strângerea dărilor de la acele ținuturi, precum și apărarea granițelor de tătarii Nogai.

În anul 1683, pe timpul celei de-a treia domnii a lui Duca Vodă, Constantin Cantemir participă la expediția contra Vienei. Dar, la puțină cale de mare, îi cere voie lui Duca Vodă să se întoarcă în țară, la ținutul său, al Codrului, unde, în lipsă, tătarii îi jefuiseră curtea și moșiile (V. Papacostea, Civilizație românească și civilizație balcanică, Buc. 1983).

După anul 1711, ținutul Codrului este înglobat în ținutul Fălciu și are reședința în târgul Fălciu, unde își aveau sediul ispravnicul și Căpitanul de Codru.

În anul 1742, are loc o nouă organizare a ținuturilor (județelor) de la granița cu Bugeacul. Se reînființează ținutul Codrului și se mai înființează ținuturile Greceni și Hotărniceni la marginea estică și nordică a Bugeacului. Târgul Greceni era situat la sud de Cahul, în dreptul localității Vadu lui Isac, iar târgul Hotărniceni, imediat la sud de ținutul Lăpușna, la nord de Valul superior al lui Traian. Târgul Greceni, reședința ținutului cu același nume, era sediul slujbașilor, însărcinați cu supravegherea granitei spre tătari (C. C. Giurescu, Dinu Giurescu, Isoria românilor, Buc. 1971, pag. 253). În anul 1786, sultanul Abdul Hamid I dispune comandantului din Bander că dacă „unii bugeceni trec în Moldova spre a procura cherestea, nuiele, vreascuri și lemne de foc" trebuie să le plătească.

În privința relațiilor, în general, cu tătarii, Miron Costin, în Letopisețul său, relatează o năvală a acestora în asociere cu cazacii în anul 1650: „Iată Codrul Chigeciului la Fălciu foarte puțină pagubă au făcut tătarii atuncea, că îndată au năzuit la codrișorul lor, ce au ei acolo, anume Chigeciul, pădure nu așa înaltă în copaci, că copacii foarte puțini sunt, cum este deasă și râpoasă și de spini mai mult decât de altu lemnu, crescută. Și s-au apărat chigecenii, de nu le-au putut strica nimic tătarii" (M. Costin, Op. cit., p. 133).

O altă relatare se referă la anul 1727, când începe o tulburare a tătarilor din Bugeac. Pentru potolirea ei participă și Grigore Ghica

www.dacoromanica.ro

Vodă cu oastea lui. El pleacă din Iași, trece codrul la Scânteia, apoi prin Fălciu, trece Prutul. „Și au mers la codrul Chigeciului - povestește Neculce - de-au șădzut acolo vreo două-trei săptămâni... Și cât au ședzut în codru, fân, grăunțe tot de la tătari au mâncat toată oastea. Și la purcesu au pus de au făcut și o movilă mare în codru ca să rămână de pomenire. Movilei din codru i-au rămas numele de Movila lui Grigore Vodă" (Cronica Ghiculeștilor).

Localitățile în care se întâlneau locuitorii Tigheciului cu tătarii pentru tranzacții (sau pentru lichidarea diferendelor) erau Căușanii, reședința tătarilor din Bugeac și Comrat, de pe râul Ialpug, sediul unui mârzac tătar și Tigheciul, reședința ținutului Codru (Cazaua Codru în documentele turcești).

Localitatea Comrat a fost, probabil, reședința mârzacului tribului tătar Orumbetolu (Orumbet-oglu sau mai corect Or-mehmet oglu, Börü-mehmet oglu) subordonat Seraschierului din Ismail, întrucât este cea mai apropiată de Tigheciu și de Fălciu, localiați deseori atacate de acești tătari.

„Prin iarlâkul din 27 octombrie 1764 tătarilor tribului Orumbetoglu li se interzice să tulbure localitatea Fălciu, care mai fusese prădată și în 1758" (Documente turcești privind istoria României, vol. II, Buc. 1983).

Tribul Orac-olu era așezat pe câmpia dintre râurile Sărata și Cogâlnic (Al. Arbore, Noi informații asupra siuației etnografice în sec. XVIII și XIX în Basarabia sudică, Cernăuți 1929).

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea tătarii aveau o înțelegere cu Moldova care le permitea să folosească o zonă de graniță „de două ceasuri" (de mers călare) pentru pășunat și agricultură.

Tătarii plăteau pentru aceasta un alâm proprietarilor terenurilor.

Tătarii nu au respectat această înțelegere și își instalau sălașe în această zonă, provocând protestele moldovenilor.

Pentru lichidarea diferendului prin hatișerife ale Porții din 1756, 1764, 1778 și din 12 mai 1793 au avut loc întâlniri (medjilis) între moldoveni și tătari la Tigheciu (Documente turcești privind istoria României, vol. I, II, III, 1976, 1983, 1986).

În perioada 1812-1828, Basarabia, sub ocupația rusească, își păstrează vechea organizare administrativă și juridică. Ținutul Tigheci, cu reședința în târgul Leova, își pierde orice atribuții și privilegii militare. Se păstrează dreptul de a judeca cauzele civile ale obștilor răzășești de către acestea, conform obiceiului pământului (vechiul drept moldovenesc).

www.dacoromanica.ro

În anul 1828, guvernul imperial rus, prin Decretul pentru conducerea oblastului (provinciei) Basarabiei, desființează administrația moldovenească, introducând instituțiile administrative și sistemul fiscal rusești, interzicând totodată folosirea limbii moldovenești în instituțiile de stat (Istoria Moldavii, Chisinău 1951, pag. 397). În felul acesta se stinge orice urmă de autonomie și de privilegii și în ținutul Codrului, înglobat în județul Bender.

După 1812 tătarii au fost alungați din Bugeac în Crimeea. În locul sălașelor turcești au fost înființate sate de către moldovenii din ținuturile vecine, inclusiv cei din Tigheci. Rușii au încurajat colonizarea bulgarilor, găgăuzilor, nemților, ucrainenilor, elvețienilor, cedându-le mari suprafețe de terenuri agricole și acordându-le privilegii fiscale.

Prin tratatul de la Berlin (1858) trei județe din sudul Basarabiei se restituie Moldovei.

Ținutul Tigheciului a intrat în componența județului Cahul. Vechile târguri Târgul Sărății și Tigheciul deveniseră sate, iar ca localități urbane se dezvoltă Leova pe Prut, iar în sudul ținutului pe Prut, Cahul, care devine reședință de județ.

Guvernul Principatelor Unite organizează navigația pe porțiunea din Prut, intrată integral pe teritoriul românesc.

„Pentru navigația pe Prut se constituie în august 1861 o companie care dispune de un remorcher și șlepuri, efectuează transporturi de cereale de la latitudinea județului Fălciu, la Galați. Navigația pe Prut contribuie din ce în ce mai mult la activitatea portului Galați" (C. C. Giurescu, Viața și opera lui Cuza Vodă, Buc. 1968, pag. 395).

În anul 1863 în ținutul Tigheciului a avut loc un eveniment pe care îl reproducem din C. C. Giurescu (Viața și opera lui Cuza Vodă, Buc. 1966) „Un detașament polon de circa 400 de oameni a încercat să treacă din Dobrogea în Polonia, ocupată de ruși, prin Moldova, prin județul Cahul. Prințul Alexandru Ioan Cuza a ordonat prefectului de Covurlui să se deplaseze la Satul Nou, pe Dunăre, și să-l convingă pe șeful detașamentului polon să renunțe la această aventură. Comandantul detașamentului polon a refuzat și s-a ajuns la „ciocnire armată la satul Coștangalia, în sudul ținutului Tigheciului. Părăsind pe morții lor, polonezii s-au îndreptat spre Leova. Românii, după îngrijirile date răniților si îngroparea morților au reluat urmărirea și au ajuns detașamentul lui Milkovski în satul Rîmești din ținutul Tigheciului. Comandantul polon conveni să depună armele. Populația din Moldova face polonilor manifestări de simpatie".

www.dacoromanica.ro

În urma Congresului de la Berlin din 1877 cele trei județe din sudul Basarabiei sunt reocupate de ruși. Comuna și gara Granița veche pe calea ferată Fălciu-Basarabească este martora schimbărilor din istoria acestui ținut.

Codrii Tigheciului există și astăzi cu unele defrișări pentru așezarea populației în creștere în ultimele două secole. De Tigheci amintește pârâul care se varsă în Prut, Tigheciul, comună cu același nume, un sat Tigheccanca, râul Sărata și comunele Sărățeni, Sărata Nouă, Sărata Galbenă, Sărățica Nouă... Despre locuitorii Tigheciului veniți din dreapta Prutului amintesc comunele Tutovanu, Covurului ș.a.

Populația ținutului Tigheci, după catastife fiscale, a fost: 3229 capi de familie în 1591; 1168 în anul 1777; 981 în anul 1810; 1064 după 1812 în un oraș și 13 sate (I. T. Boga, Populația Basarabiei, Chișinău 1926).

Unele sate amintesc de unii etnici care au locuit în ținutul Tigheciului: Valca Jidanului, Valea lui Agop, Bulgari, Tătărăști, Tătăreni, Blumental și Mingir, Ceadîr, Orac, Tomai, Copcui (ultimele 5 găgăuzești).

În ceea ce privește răzeșia, aceasta s-a păstrat până în 1801.

Domnul Moldovei, C. A. Ipsilanti a pus stăpânire, în ianuarie 1801, pe toate pământurile celor trei „republici" Vrancea, Dorna și Tigheciul, pe motiv că răzeșii, neavând nici un act de danie din partea unui domnitor, ocinile lor trebuie considerate ca moșie domnească.

„Din Condica liuzilor din anul 1802, aflăm că în ținutul Codru, unde era vestită republica răzășească a Tigheciului, nu exista decât un singur sat răzășesc, Hănăsenii Vechi. Celelalte sate așezate pe aceste văi răpoase și deluroase, inclusiv Tigheciul reședința ținutului, sunt trecute ca fiind proprietatea logofătului Costache Ghica". (P. Poni, Statistica răzeșilor, Buc. 1921).

Dacă satele din Vrancea, după lungi procese, au reușit să-și câștige drepturile de răzeși, tighecenii nu au reușit nici sub ocârmuirea rusească, dar nici sub cea moldovenească, în perioada 1858-1877.

În anul 1864, moșia Leova era proprietatea văduvei domnitorului Grigore Ghica. În legătură cu această moșie a izbucnit un diferent între Mihail Kogâlniceanu și ministrul de finanțe Kretzulescu.

În decursul timpului au existat numeroase cazuri în care domnitorii au încălcat „autonomia" ținutului, atribuind moșii unor boieri, mănăstiri sau mazili, dar lovitura de grație a fost dată, după cum am văzut de Ipsilanti.

www.dacoromanica.ro

Astfel, în anul 1502, Ștefan cel Mare dădea slugilor domnești Dobrotă și Lupu, pentru dreaptă și credincioasă slujbă, un loc la Fântâna Ploișoara, pe valea Grecului, în ținutul Tigheci, „cât va fi de ajuns pentru un sat cu douăzeci de case" (A. Gonța, Satul în Moldova medievală, Buc. 1986, pag. 131).

Din astfel de foști dregători se formează pătura mazililor, care s-au organizat având un conducător numit căpitan de mazili.

Din cărțile domnești emise mănăstirii Pobrata de Iancu Sasul, la 21 iulie 1581, poslușnicii sunt instruiți „să fie tari și puternici a păzi iezerul Beleu și mlăjetul de la Văleni din ținutul Tigheci" și să confișteze de la cei care ar pescui ori ar tăia mlăjet „măiestriile și carul cu boi, securea și celelalte obiecte" (A. Gonța, Satul în Moldova medievală, Buc. 1986, pag. 300).

Cum am amintit mai sus, Gabor, Căpitanul de Tigheci, castiga în 11 martie 1628 procesul pentru satele Negrilești, Brițcani și Balta Geamănul împotriva boierului Grigore Ureche.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, părți din ținutul Tigheciului au fost acaparate de boieri. Suprafețe mari sunt ocupate de Iordache Balș. Întrucât ocupa. de regulă, terenuri necultivate, Balș aduce țărani din dreapta Prutului (Tutoveanu și Covurlui, amintesc de locurile de origină) și mai ales coloniștii din Dobrogea. În anul 1770 aduce găgăuzii, care întemeiază satele Minjir, Ceadîr, Orac, Tomai, Copcui și bulgari care întemeiază satele Bulgari și Iargara.

După anul 1812, o parte din moldoveni precum și găgăuzii și bulgarii colonizați în Tigheci se mută în Bugeac, unde li se atribuie pământ pe locurile rămase pustii prin plecarea tătarilor.

Boierii ocupau prin diferite subterfugii nu numai locurile necultivate ale răzeșilor, dar și pământurile lucrate.

Domnitorii Moldovei încercau să stăvilească expansiunea boierilor. Prin așezământul țării Moldovei în anul 1743 al lui Constantin Mavrocordat moșiile din olatul Greceni și din partea Cuhurlui, s-au dat cu tot venitul lor în stăpânirea moșnenilor (P. Poni, op. cit.).

Alexandru Mavrocordat, prin hrisovul din octombrie 1785, a interzis actele de danie; prin diverse dispoziții a încercat să susțină pătura răzeșilor.

Actul lui Ipsilanti din ianuarie 1801 a condus la pierderea libertății Tigheciului, acea a treia „republică" a Moldovei (P. Poni,

www.dacoromanica.ro

op. cit.). Dacă în Condica liuzilor din anul 1803 mai apare un sat de răzeși în Tigheciu, în dicționarul geografic al lui Zamfir Arbore, din anul 1902, nu mai apar răzeși, ci țărani români. Unele sate au păstrat numele de răzeși în acela al satului: Moscovei-Răzești, Răzești ș.a.

Comunicare din 13 mai 1989

6. Inscripții și texte în limba română cu alfabetele autohtone în evul mediu

În cele ce urmează vom prezenta rezultatele unor cercetări referitoare la inscripții și texte în limba română cu alfabete autohtone în perioada evului mediu.

Cercetătorul Paul Tonciulescu a analizat unele din cele mai vechi inscripții și texte în limba română si anume: a) inscripțiile rupestre din valea Buzăului (Aluniș, Nucu), b) inscripția de pe vasul 21 de la Sânnicolaul Mare, c) manuscrișul de la Ieud, care conține trei texte: Legenda sfintei duminici, Învățătura întru sfânta și marea duminică a Paștelui, Învățătura spre sfânta cuminecătură.

În valea Buzăului, Tonciulescu a analizat inscripțiile bisericuțelor rupestre de la Grota Fundul Peșterii, Grota Dionisie Torcătorul, Grota lui Ioasaf, schitul Agatonul Nou și inscripția de la vârful Țurlui. Folosind 485 de semne grafice aparținând unui număr de 47 de alfabete arhaice cu aria de răspândire Europa și Asia Mică [latin arhaic, latin clasic, etrusc, copt, elen oriental, elen occidental, elen din insule, elen clasic, mesogotic (Ulfila), codex sinaiticus (sec. III-IV), italic dialecta], prelucrând la calculator inscripțiile, a reusit să descifreze marea majoritate a acestora, stabilind că sunt scrise în limba arhaică română cu alfabet autohton, o combinație de grafeme proprii și altele împrumutate din alfabetele arătate mai sus. (Paul Tonciulescu, De la Țara Luanei la Ieud, București, 1998).

Unele inscripții sunt scrise în bustrofedon „cum merg boii la arat", primul rând de la stânga spre dreapta, al doilea de la dreapta spre stânga, al treilea de la stânga spre dreapta, etc. Inscripțiile de acest gen sunt anterioare creării alfabetului chirilic (sec. IX), care nu folosește sistemul bustrofedon.

Pavel Chihaia în „De la Negru Vodă la Neagoe Basarab" (Buc., 1976, pag. 240-245) scrie: „O serie de elemente vorbesc de la sine despre vechimea multiseculară a bisericuțelor de piatră, ca de pildă toponimele Vârful lui Martirie sau Vârful Ciciliei (din Muntele

www.dacoromanica.ro

Cicilia) care ar putea reprezenta o degradare a numelui Cilicia din Asia Mică, de unde au venit o serie de predicatori. Organizarea monastică pe care o vădesc aceste bisericuțe glăsuesc de epoca anterioară organizării cenobitice, pe care a introdus-o în Țara Românească Nicodim, deci anterioră celei de a doua jumătate a secolului XIV, aparținând unei alte realități a vieții religioase, celei în care s-au scobit în piatră locașurile de la Cetățuia, Corbii de Piatră, Nămăiești, deci înainte de a se introduce slavona si chirilica în Țările Românești. În bisericuțele din munții Buzăului sunt și inscripții în chirilică, din vremea lui Neagoe Basarab (pomelnice).

În zona Buzău, unde se găsesc schiturile rupestre cu inscripții cu alfabet autohton, s-au perindat multe popoare: vizigoții lui Atanaric, pecenegii, în secolul XI, după ce au fost înfrânți de către uzi și audieni, o sectă creștin ortodoxă, creată de episcopul Audes din Mesopotamia, exilat de împăratul Constanțiu (337-361), din Mesopotamia în Dobrogea. El propăvăduia și în zona Buzăului. Acești audieniii au avut o mare contribuție la realizarea inscripțiilor din valea Buzăului; așa se explică existența unor grafeme din orientul apropiat, de unde au venit acești predicatori. Pentru același fonem sunt, în diferite inscripții, mai multe grafeme, ceea ce arată că s-au executat într-o lungă perioadă de timp.

Tonciulescu consideră că unele scrieri care s-au considerat runice sunt grafeme românești. Inscripția de pe vasul nr. 21 de la Sânnicolaul Mare este considerată de autor, în urma analizei ca cel mai vechi document epigrafic în limba română, într-o limbă arhaică (IX-X); grafemele acestei inscripții sunt împrumutate din latină, elenă, kappadociană, etruscă.

Scrierea din Manuscrisul de la Ieud, și scrierile de pe pereții Bisericii din Deal sunt din anul 1364. Este scrierea cea mai veche din limba română. În alfabetul folosit se remarcă litere din alfabetul latin, elen și autohton. Este o dovadă că localnicii știau să scrie cu un alfabet propriu, în limba română chiar înainte de 1364. Sunt primele scrieri în limba română, mai dezvoltate, cu alfabet autohton, după inscripțiile din munții Buzăului. Dacă Manuscrisul de la Ieud este datat 1391-1392, cele două învățături sunt mult mai vechi, pentru că învățătura sfintei duminici este scrisă nerotacizat (sec. VIII-X). Faptul că este o traducere din limba latină înseamnă că existau daco-romani (preromâni) care cunosteau limba latină. Vom arăta mai departe că o cronică bulgară scrie că valahii înainte de a adopta limba slavonă ascultau slujba religioasă în limba latină.

Cronicarul maghiar Simon de Keza spunea despre secui că foloseau, la începutul secolului al XII-lea, alfabetul românesc: „fiind primiți de unguri în Panonia, nu fură așezați în câmpia țării,

www.dacoromanica.ro

ci avură împreună cu valahii soarta de a fi relegați de munți, la hotar, unde amestecați cu valahii, se zice că ar fi deprins literele lor" (Zaculi, qui dum Hungaros in Pannoniam iterato cognoverunt,... partem in ea sunt adepti, non tamen in plano Pannonie, sed cum Blackis in montibus confinii sortem hebuerunt. Unde Blackes commixit litteris ipsorum uti perhibentur - Simon de Keza, Endlicher, p. 100).

Pe la 1700, secuii mai foloseau acest alfabet, scrie Trausch (Diplomatarium Transilvanico-Siculorum ab ano 1251-1807) referindu-se la un manuscris al preotului Ștefan Lacatoș, intitulat „Sicula securatius quam hactenus delineata". Gh. Popa Liseanu (Izvoarele istoriei românilor IV) precizează că acest alfabet preluat de la români avea literele încrustate pe niște bețe, începând de la dreapta spre stânga. T. Burada analizează în „Despre crestăturile plutașilor pe cherestea și alte semne de proprietate la români" (Iași, 1880, p. 24), sistemul de a cresta literele pe bețe. Virgil Lazăr semnalează (Adevărul, 22 dec. 1998) că în România sunt muzee, care posedă adevărate colecții de răboaje (Astra-Sibiu, Sf. Gheorghe) și semnalează preocupările cercetătoarei Ana Grama referitoare la răboajele folosite la stâne (carâmbul), la măsurarea capacităților la lapte (țancul), răbojul peceților, inscripțiuni pe mobilier, pe ii, glugi, pe troițe. O mărturie despre răboj „Numai nătărașul a știut scrie. Cialat n-o știut scrie, numai cu cuțâtu, tăiet pe botă. Tăt omu heliu (pământul, n. autoarei) unde a fost il ave pe un răvaș. Mi mare scriitori pe bote a fost Ionn Mn'ihăeșii Cionca și Cionca Văsăi lui Văsăi".

Tonciulescu întocmește un tabel centralizator al semnelor grafice utilizate în inscripțiile din schiturile rupestre din valea Buzăului. Pentru **a** se folosesc 24 de grafeme, pentru **b** 7, pentru **m** 7 grafeme, etc. Totodată un număr de 24 de grafeme nu le poate descifra. Întocmește un tabel comparativ al alfabetelor folosite la inscripțiile din valea Buzăului și la manuscrise și acelea ale unui mare număr de alfabete folosite în descifrarea primelor.

Folosind tabelele întocmite și baza de date din memoria calculatorului cu care a lucrat, Tonciulescu consideră că s-ar putea descifra și alte inscripții vechi, care s-au considerat ca fiind scrise în rune sau au rămas enigme.

Astfel, la Cetatea de la Slon (sec. VIII-IX) Grigore Tonciulescu a considerat, în anul 1880, că ar fi vorba de o scriere runică. Fiind într-o arie apropiată de schiturile din valea Buzăului, este foarte posibil să fie scrise într-un alfabet autohton.

www.dacoromanica.ro

Și la biserica rupestră de la Basarabi cele mai multe garfite (60) sunt considerate ca fiind rune: „În privința runelor sunt mai aproape de relitatea istorică opiniile celor care admit că scrierea runică de la Basarabi aparține unor populații nordice sau că ea constituie o scriere criptică proprie vieții monahale din regiunile pontice și danubiene ale vremii... La Basarabi, alături de populația română din sec. X, au trăit și populații de alt neam (geto-varegi, slavo-bulgari sau greci) fapt firesc dacă ținem seama de pozitia topografică a Dobrogei, situată la gurile celui mai mare fluviu al Europei (P. Diaconu, Monumentele rupestre de la Basarabi, M.I., XIV, 980, nr. 1, p. 14-16).

Descifrarea acestor rune ar putea conduce la cuvinte sau texte simple în limba română veche, ipoteză mult mai probabilă decât a unor popoare nordice. Inscripția de pe vasul nr. 21 din Sânnicolaul Mare arată că textul, care era considerat proto-bulgar sau peceneg este în limba română arhaică.

La Voroneț, pe zidul exterior al turnului de intrare sunt de asemenea gravate semne grafice. Ele nu au fost încă descifrate, se lucrează de către cerecetători. Aceste grafeme se regăsesc parțial în tabelele lui R. Tonciulescu.

Același lucru se poate spune despre Peștera Chindiei, unde grafemele, care ar reprezenta, după unii autori, o scriere din epoca dacică, își păstrează încă enigma.

Nici în peștera Limanu cu inscripții considerate chirilice nu s-a descifrat limba în care sunt scrise. Unele grafeme autohtone, împrumutate din alfabetele mediteraniene și balcanice sunt asemănătoare cu cele chirilice, pentru că și acestea au aceeași sursă.

Scrierea chirilică a apărut în Țările Românești în secolul X odată cu introducerea limbii slavone sud dunărene. Această introducere s-a făcut cu violență. Cronica bulgară Țarstvenic afirmă că această operă de luminare a valahilor a făcut-o țarul Asan. „El i-a obligat pe valahi care ceteau în limba latină, să lase mărturisirea romană și să nu cetească în limba latină și a poruncit ca celui ce va ceti în limba latină să i se taie limba" (tradus de episcopul Melchisidec, Uricariul, p. III, Iași, Buciumul, p. 105). Xenopol scrie că acest eveniment trebuie datat cu mult mai devreme, nu în timpul lui Asan ci spre sfârșitul secolului X, când țaratul bulgar era la apogeu.

Sub influența husitismului, care propaga efectuarea liturghiei în limba poporului, se traduce, din limba slavonă, în anul 1430, la Trotuș, Biblia, primul manuscris în limba română cu caractere chirilice (M. Constantinescu, C. Daicoviciu, St. Pasu, Istoria României, Buc. 1969). P. Tonciulescu a arătat că prima lucrare mai

www.dacoromanica.ro

dezvoltată, în limba română cu alfabet autohton, a fost Manuscrisul de la Ieud, cu mult înainte de Biblia de la Trotuș.

După cum ne informează Cronica bulgară, românii foloseau, în secolul X, la slujbele religioase, limba latină, dar și traduceri din limba latină în limba română. Unii cercetători consideră că limba dacă era foarte apropiată de limba latină, explicând astfel rezistența limbii latine sau latina vulgară (daco-romană) după numai 170 de ani de colonizare romană. Argumente prezentate de cercetători: Ce se poate conchide din mărturia cronicarului roman, care auzind în senat niște mesageri daci, trimiși de aici și care au vorbit în limba lor spune: spre surprinderea noastră i-am înțeles?" sau mărturisirea lui Ovidiu: „Dacii (geții) vorbesc o limbă barbară, însă cunoscut este că este de neam latin" (Elie Ducu, Românii, o antichitate arhaică, Ed. Luana, Buc. 1998, pag. 52, cu trimitere la Sică Georgescu, Contribuții referitoare la începuturile Craiovei, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, Arhivele Olteniei, 37-38 mai-aug., 1928).

Atât caracterul latin al limbii dacilor, cât si alfabetele autohtone românești sunt teme pentru cercetări aprofundate.

Comunicare din 25 martie 1999

Bibliografie

1. Tonciulescu, Paul, De la Țara Luanei la Ieud, București 1998.
2. Chihaia, Pavel, De la Negru-Vodă la Neagoe Basarab, București 1976, pag. 240-245.
3. Keza, Simon de, Endlicher, pag. 1000.
4. Trauscsch, Diplomaiarum Transilvanico-Siculorum ab anno 1251-1807.
5. Popa Liseanu, Gh., Izvoarele istoriei românilor, vol. IV, București 1936.
6. Burada, Teodor, Despre crestăturile plutașilor de cherestea și alte semne de proprietate la români, Iași 1880, pag. 24.
7. Lazăr,Virgil, Adevărul 22 decembrie 1998.
8. Diaconu, Petre, Monumenele rupestre de la Basarabi, M.I., XIV, 1980, nr. l, pag. 14-16.
9. Țarstvenic, traducere de episcopul Melchisedec, Uricariul, p. III, Buciumul, Iași, pag. 105.
10. Constantinescu, M. Pascu, St. Daicoviciu, C., Istoria României București, 1969.
11. Dulcu, Elie, Românii o antichiate arhaică, Ed. Luana, București 1998, pag. 52.

www.dacoromanica.ro

7. Organizarea politico-aministrativă a României în trecut, prezent și perspectivă

Împărțirea țării pe județe în Țara Românească și pe ținuturi (ulterior județe) în Moldova a apărut odată cu apariția celor două state. Aceasta conduce la presupunerea că organizarea administrativă a existat încă din primele decenii ale dominației cumane. Pax cumanica, în secolul XI până la jumătatea secolului al XIII-lea, a împiedicat extinderea săpânirii ungare dincoace de Carpați, dând posibilitatea românilor să-și creeze propriile structuri și instituții administrative. După părerea lui N. Iorga, în perioada premergătoare înființării satelor românești, existau conduceri paralele, care apoi s-au contopit. Astfel Seneslau avea reședința la Curtea de Argeș. La restaurarea Bisericii domnești de la Curtea de Argeș, sub fundațiile acesteia s-au găsit vestigii ale Curții lui Seneslau Voevod. Concomitent, prințul cuman Borz avea reședința la Câmpulung Muscel (Alexandru Boldur). În Moldova, reședința cumanilor era la Târgul Putnei (astăzi dispărut; peste ruinele târgului, în secolul XV, s-a așezat satul Balotești pe râul Putna).

Județele și ducatele românești au luat un avânt extraordinar de repede ca al unei puteri ieșite de sub o comprimare îndelungată (N. Iorga, vol. III, Cap. Cumanii).

La apariția statelor românești aparatul de stat era perfect articulat. Este de ajuns să menționăm protocolul de la Curțile domnești și însemnele puterii, ca să ne dăm seama că erau inspirate de Curtea Imperiilor asiatice și Bizantin.

Teritoriul Țării Românești era împărțit în județe (în unele acte apare și denumirea de sudețe: sau este o pronunție greșită sau este influență slavonă, în care sudeț înseamnă judecător, judex). Județele importante erau conduse de vornic, mai târziu ispravnic, celelalte județe erau conduse de căpitani de județ; subdiviziunile județului se numeau plăși sau ocoale, iar cele de la hotare plaiuri.

În Oltenia erau următoarele județe: Mehedinți Motrului; (Strehaia), Jaleș (cu sediul la Dobăcești de Jaleș, astăzi Runcu), Gilort (Târgul Bengăi, apoi Târgul Gilort, astăzi Cărbunești), Gorj, Dolj, Vâlcea, Județul de Baltă, Romanați.

În Muntenia: Argeș, Pădureț (pe platoul Cândești), Muscel, Dâmbovița, Prahova, Olt, Teleorman, Vlașca, Ilfov, Săcueni (o parte din populația județului fiind venită din secuime, cu reședința la Starchiojd), Buzău, Râmnicul Sărat, Ialomița.

www.dacoromanica.ro

Județele Gilort, Jaleș, Motru, Județul de Baltă, Pădureț și Săcueni au dispărut cu timpul. Gilortul, Jales (cu reședința la Dobăcești de Jaleș, astăzi Runcu) și Gorjul (sediul cnezatului lui Litovoi) au format județul Gorj.

Județele Mehedinți și Motrului s-au contopit, formând județul Mehedinți.

– Județul de Baltă și Dolj au format fudețul Dolj;

– Județul Săcuieni a fost împărțit între județele Prahova și Buzău;

– Județul Pădureț s-a unit cu județul Muscel, numindu-se Muscel. Reședința județului Prahova a fost la Târgușor, apoi la Gherghița și Ploiești.

Reședința județului Mehedinți era la Cerneți.

În perioada Regulamentului Organic reședințele judetelor Ialomița, Vlașca, Teleorman și Mehedinți s-au mutat de la Urziceni, Găești, Slatina (Mavrodin) și Cerneți la Călărași, Giurgiu, Turnu-Măgurele și Turnu-Severin.

Raialele din Țara Românească reprezentau porțiuni pe teritoriul Țării Românești, care erau administrate direct de Imperiul otoman. Ele reprezentau deci un teritoriu străin.

*1. **Raiaua Brăila*** a fost luată de turci în anul 1450. După anul 1544 s-a făcut prima stabilire a hotarului raialei, dar acesta nu este respectat de turci. Domnitorii români Alexandru al II-lea (1568 1677), Mihnea Turcitul (1577-1583 și 1585-1591) și mai târziu Antonie Vodă din Popești (1669-1672) cer cu insistență la Poartă stabilirea hotarului raialei Brăila.

În timpul domniei lui Antonie Vodă din Popești se stabilește hotarul de către spătarul Constantin Cantacuzino din partea română și de către turcii mărgineni însoțiți de către cadii împuterniciți din Brăila.

În anul 1695 Constantin Brâncoveanu trimite din nou jalbă la turci. Se notează într-un hrisov (Ilie Corfus, Hotarul Brăilei la 1695, București 1946): „Văleatul 1695, februarie 2. Hotarul Brăilei cu Țara Românească să se dea pe unde este, de s-au hotărît și s-au pus pivele și morile, fiind Mihai Cantacuzino vel spătar și Constandin Catichi vel clucer, din partea Măriei sale Ioan Constantin Basarab voevod și cu un capugiu de la puternica împărăție și cu doi cadii unul din Giurgiu și altul din Dârstor și cu nazârul și cu toți agii și turcii Brăilei".

Hotarul începe la Siret, trece pe lângă satele Vădeni, Baldovinești și Nazârul, care rămân la raia, apoi se îndreaptă spre

www.dacoromanica.ro

vest, lăsând satul Romanu în raia, iar Gemenele în Țara Românească; de aici se îndreaptă spre est până la Tudor Vladimirescu, care rămâne în raia, apoi hotarul se îndreaptă spre sud, lăsând în raia satele Siliștraru, Moroteşti (lângă care se află Movila Vămii), Orman (Valea Cânepii), Viziru, de unde se îndreaptă spre est până la brațul Dunărea Veche, în dreptul comunei dobrogene Pecineagu.

2. Raiaua Giurgiu - Dominația otomană asupra Țării Românești se intensifică spre mijlocul secolului al XVI-lea. În anul 1544 acest fapt a căpătat pentru Giurgiu o semnificație aparte, odată cu transformarea sa, a cetății și a unui întins teritoriu rural alăturat în caza (raia). Printr-un act samavolnic Imperiul otoman smulge din trupul Țării Românești, trecându-le sub jurisdicție turcească, un oraș, o cetate și un teritoriu rural important.

În articolul „O hartă a raialei Giurgiu mai puțin cunoscută", publicat în volumul „Ilfov-File de istorie" (Buc. 1975, pag. 257-259), Maria Grigoruță dă detalii despre raiaua Giurgiu extrase din studiul hărții.

Astfel se consemnează hotarul raialei, care pornește din colțul vestic al iezerului, Magherului, trece pe lângă Măgura Țiganului și urcă până în nord până la podul de peste pârâul Coșovei. Spre est hotarul este dat de Valea Coșovei, Pârâul sec, colțul nordic al iezerului Olacului până la grindul lui Văsneni. Satele românesti din apropierea hotarului raialei sunt: Cacaleți, Putineiu, Hodivoaia, Stănești (Bălănoaia), Frățești și Gostinu în nord, Găojani, Paraipanu-Siliștea Veche și Paraipanu-Siliștea Nouă - în sud-vest.

În interiorul raialei în afara orașului Giurgiu mai existau câteva sate și ciflicuri. Astfel începând cu Colțul de sud-vest existau: ciflicul lui Ali Bei, Nazârului, Bostanului, Merteș, Scânteia, ce se află plasate pe malul de nord al iezerului Magheru. Urcând spre nord pe malul vechi al Bacului sunt menționate satul Malu, ciflicul Ciohodarului, Botășanului, Ibrahim bei, Dudaș, Mârzian, Niazalul, Sali, Nafărului, Baltag, Bălănoai, satul Turbatu, ciflicul lui Iacup, Budur Ilaran, Emin Ali Aga, Ciadârluței. În interiorul raialei apare un singur ciflic, al Ciungului.

„În partea nordică a satului Vedea se afla Drumul Untului, pe unde treceau turcii din cazaua Giurgiu, cu untul strâns din județ" (N. Ilinca, D. Căpățână, Giurgiu, Buc. 1968).

3. Raiaua Turnu. Spre sfârșitul domniei lui Mircea cel Mare (1417) cetatea Turnu intră sub stăpânire turcească.

www.dacoromanica.ro

„Voievozii români Dan al II-lea în 1427, Vlad Dracul în 1445, Vlad Țepeș în 1462, Radu de la Afumați în 1521, au încercat fără succes să recucerească cetatea.

Sub dominația lui Radu Paisie, turcii întăresc din nou cetatea și împreună cu teritoriul din jur declară raia" (Ilie Oprica, ș.a. Turnu Măgurele, Buc. 1986).

În anul 1546 sub domnia lui Mircea Ciobanul s-a făcut delimitarea teritoriului raialei.

Dionisie Fotino consemnează următoarea delimitare a raialei Turnu:

„... de la marginea, despărțind împrejurimea Culei de cetate de pământ, de la Traian pe uscat trece pe aproape de movilă ce este pe marginea Troianului; de acolo merge la alte două movile, tot pe marginea Troianului, de unde merge la drumul numit al Banului, drept în sus pe apa numită Hârlău și se întinde printre vii până la biserica ce era pe un sat desființat al Țării Românești.

Hotarul urma pe măgura între viile Ciupercenilor, din care jumătate rămâneau la Cule și jumătate la Țara Românească. Se întindea la măgura Drumul Vierilor până la altă măgură și iarăși până la gura Rusciucului și la măgura de la Gunoiul Dușman, tot pe drumul Banului, întins la marginea moșiei lui Pehlivan Oglu, spre Cule, care rămânea în țară, până la moara Beiliciului. De pe apa Hârlăului spre Dunăre, până la moara Pașei, ce era la satul Piscul și tot pe apa Hârlăului, până se varsă în Olt, din jos de Romanați, până la gârla care se desparte de Olt sub numele de Oltișor și se varsă în Dunăre, iar din jos la Islaz își face Dunărea hotar".

Ilie Oprica, Marin Dumitrescu și Ion Grigorescu (Turnu Măgurele, Buc. 1986) reconstituie hotarele raialei ținând seama de localitățile actuale: „hotarul pornea de la Dunăre, urca de-a lungul Troianului, până la sud de Segarcea Deal. De aici se îndrepta spre răsărit de-a lungul Drumului Banului, până la izvorul pârâului Gârla, coborând apoi aproximativ perpendicular pe Dunăre, pe la est de Ciuperceni, atingând malurile fluviului".

Turcii nu încetau să smulgă teritorii românești din jurul raialelor Brăila, Giurgiu și Turnu.

Actul adițional al convenției de la Akkerman (25 septembrie 1926) se stipula obligația turcilor de restituirea teritoriilor smulse de le stăpânii lor și înglobate în raialele Brăila, Giurgiu și Turnu (A. Iordache, A. Stan, Apărarea autonomiei Principatelor române, 1821-1859, Buc. 1987).

www.dacoromanica.ro

După pacea de la Adrianopol (1828), toate raialele s-au restituit Țării Românești, frontiera stabilindu-se pe talvegul Dunării.

– În Moldova erau următoarele ținuturi: Țețina, Cernăuți, Hotin, Suceava, Dorohoi, Herța, Neamț, Cârligătura (Târgu-Frumos) Hârlău (Botoșani), Iași, Soroca Orhei, Lăpușna, Roman, Bacău, Tecuci, Vaslui, Fălciu, Tutova (între Vaslui și Bârlad), Bârlad, Putna, Horincea (cu reședința Horincea pe râul Horincea, astăzi Cavadinești), Adjud, Covurlui, Olteni, Chigheci (reședința la Târgul Sărății), Tighina, Ciubărciu, Chilia, Cetatea Albă. Ținuturile erau conduse de pârcălabi. La recensământul din 1564 lipsesc Tighina, Chilia, Cetatea Albă și Ismailul, acestea trecând sub stăpânirea directă a turcilor. La Ciubărciu se mută pârcălăbia de la Cetatea Albă și funcționează până la 1595 (își exercită autoritatea asupra „satelor hănești"), când trece sub stăpânirea turcilor.

La recensământul ordonat de Petru Șchiopul, în anul 1591, nu mai apar ținuturile Adjud, Trotuș, Fălciu, Horincea, Olteni, Herța.

Ținutul Olteni s-a populat prin colonizarea unor locuitori ai Olteniei, tot așa cum o parte a satelor Rucăr și Dragoslavele s-a stabilit la Soveja. Oltenii au fondat (1438) Târgul Olteni pe Bârladul inferior, la sud de Tecuci la Lungociu. La sfârșitul secolului Târgul și ținutul au dispărut. Oltenii au pătruns și mai departe, întemeind satul Olteni pe Prut, amintind într-un act din 1609. Ținutul Putna dispare odată cu Târgul Putna; în 1503 este amintit pentru ultima oară; astăzi pe locul Târgului Putna este comuna Bolotești pe râul Putna. Ținutul Horincea este amintit în Cronica Moldo-polonă din 1566, dar nu mai apare în catastiful lui Petru Șchiopul. Ținuturile din sudul Moldovei s-au schimbat deseori din cauza deselor atacuri și distrugerilor provocate de tătari.

În anul 1472, se înființează 3 ținuturi pentru paza împotriva tătarilor: Hotărniceni, Codru și Greceni.

În secolul al XVIII-lea, județul Hârlău se transformă în Botoșani, județul Tutova se unește cu Bârladul și se va numi Tutova cu reședința în Bârlad. Județul Cârligătura se împarte la județele limitrofe, cea mai mare parte revenind județului Iași.

În 1777, județele Bucovinei se desprind de Moldova. În 1812 se pierd și județele din Basarabia.

În Basarabia, rușii au modificat deseori configurația și numărul județelor. Astfel, după 1856, au înființat un județ Comrat, care cuprindea localitățile pe care rușii nu le-au predat conform hărții atașate Tratatului de la Paris, permițându-și pe teren să traseze frontiera diferit, în folosul lor, față de harta atașată tratatului.

www.dacoromanica.ro

Precum am văzut, o serie de târguri și orase au avut, atât în Moldova, cât și în Țara Românească o evoluție regresivă sau au dispărut complet.

Astfel, în Țara Românească au evoluat regresiv Târgușorul, Gherghița, Cerneți și au dispărut complet Vicina, Soci, Orașul de Floci, Cornățelul și Mavrodin.

Soci era un târg înfloritor, față în față cu Focșani. A fost, complet distrus în timpul luptelor dintre moldoveni și munteni (în special în perioada lui Ștefan cel Mare) din secolul XV. Nu s-au găsit urme, în unele hărți apare ca oraș pe Siret, la nord de Focșani, dar din documente este acolo unde am amintit.

Mavrodin, un oraș în Teleorman, la nord de actuala Alexandria, avea un rol important până la integrarea orașului Turnu Măgurele în hotarele Țării Românești și dezvoltarea Alexandriei. Astăzi este un sat.

Orașul de Floci era la Giurgeni. Cornățelul, astăzi satul Mănăstirea pe Mostiștea, era un oraș înfloritor, comercial, locul de întâlnire a negustorilor brașoveni și localnici cu cei din sudul Dunării. Dezvoltarea Cornățelului era legată de drumul comercial spre Dristor (Silistra). De altfel, toată Țara Românească era brăzdată de drumuri comerciale. Existau drumurile care legau Sibiul și Brașovul de localitățile de pe malul Dunării: Calafat, Orlea, Celei, Islaz, Turnu Măgurele, Giurgiu, Silistra, Orașul de Floci și Brăila. Mai existau și drumuri interne specializate: al oilor, al sării, al cerei, al untului, al banului.

În Moldova, au evoluat regresiv Baia, Fălciu, Lăpușna, Târgul Ștefănești, Cotnari și Greceni (jud. Cahul), au dispărut complet: Târgul Putnei, Târgul Sărății (din Ținutul Tiheciului), Scheia (numit și Târgul bulgarilor), pe Siret, la nord de Roman, Oltenii, Mogoșești, Târgul Broaștei (pe Jijia, la nord de Iași). Șerbanca (mai sus de Ștefănești, pe Prut), Tintul (la vârful nordic al lacului Ialpug), Târgul Puțeni în Covurlui (astăzi Valea Mărului).

Târgul Putnei, un oraș important, se pare sediul prințului cuman; pe ruinele acestui oraș s-a așezat satul Balotești, Scheia, un oraș important, locuit de bulgari, a dispărut în timpul luptelor cu tătarii. Puțenii a ajuns un sat.

Mogoșești, amintit cu multe documente ca târg, a dispărut. Astăzi în județul Iași sunt trei sate cu același nume.

Cetatea Tintul, la nordul lacului Ialpug, a fost dărâmată de turci. Din pietrele cetății s-a construit târgușorul Tabac, existent astăzi în Ucraina, lângă Bolgrad.

www.dacoromanica.ro

În Moldova drumurile comerciale legau Tighina, Cetatea Albă și Chilia de Târgul Lăpușna și de aici Iași și nordul Moldovei, spre Lvov și Camenița. Un alt drum important lega Galațiul, prin Bârlad și Vaslui cu Iași și Galați, pe valea Siretului, prin Bacău, Roman, Suceava, Cernăuți.

Localizarea unor localități istorice a prezentat și mai prezintă preocuparea cercetătorilor. Este vorba de Posada, Rovine, Vicina, Licostomo, Roșcani, s.a.

Localizarea Rovinelor este în continuare incertă; se presupune că ar fi pe Ialomița, pe Argeș, pe Jiu. Numele arată că este vorba de rovine, adică râpă mocirloasă, mlaștină. C. C. Giurescu s-a oprit la Jiu, în apropierea Craiovei. Nu există urme și nici documente. Nicolae Stoicescu demonstrează că este pe Argeș. Turcii au venit de la Turnu Măgurele, au urcat pe Olt până la Slatina și apoi spre Argeș. La 5 km de Costești se găsesc sălcii de câmpie, a fost în trecut o mlaștină.

Nici Posada nu este localizată, fiind în discuție Valea Prahovei, Valea Dâmbovitei, Valea Argeșului și Țara Loviștei. Bazându-se numai pe argumente logice, C. C. Giurescu consideră că este în Țara Loviștei.

Pavel Chihaia localizează Posada pe drumul dinspre Curtea de Argeș spre Câmpulung, aici existând o colonie de sași și maghiari, Rucărul fiind în Ardeal la 1330 (Arta medievală, vol. 3, Buc. 1998, pag.12).

Și Vicina a fost poziționată în diferite locuri, pe malul drept al Dunării între Dristor și începutul Deltei Dunării. C. C. Giurescu o plasează la Isaccea, fără explicații. Cerectând portulanul lui Marino Sanudo, am constatat că ultimul segment al Dunării, între Isaccea și Tulcea este denumit „flume d'vicina ul'de danubio", prin urmare este foarte posibil să fie Isaccea; C. Rezachievici pledează pentru Măcin; numai săpături arheologice ar da confirmarea acestei ipoteze. În ceea ce privește Roșcanii, localitatea unde Ioan Vodă cel Cumplit a fost învins de către turci, unele manuale de istorie, precum și Dicționarul enciclopedic ilustrat, recent apărut, arată ca fiind în apropierea orașului Cahul.

În realitate satul Roșceni, lângă orașul Cahul nu exista, iar Roșcanii unde s-a dat lupta cu turcii, se găsește la sudul lacului Cahul, în fața orașului dobrogean Isaccea. C. C. Giurescu numește uneori lacul Cahul „iezerul Cahul"

www.dacoromanica.ro

B. P. Hașdeu precizează că lupta s-a dat pe podișul din fața lacului Cașena, marcat pe harta lui C. C. Giurescu ca fiind un lac complet secat la acea dată. Cercetând hărți mai detaliate am stabilit că denumirea Casena se referă la una din „coadele" lacului Cartal, care îl leagă se lacul Cahul.

Tabăra moldovenilor era pe malul lacului Cahul pe o înălțime ce se numea Roșcani. B. P. Hașdeu scrie că acolo era și un sat Roșcani, care în timpul luptelor a fost distrus complet.

În ceea ce privește Licostomo vom face o prezentare mai detaliată. Chilia sau Licostomo?

Răspunsurile la această întrebare diferă de la autor la autor. Astfel, A. D. Xenopol este ferm în a considera localitățile Chilia și Lycostomo ca fiind identice. În „Istoria Românilor din Dacia Traiana, vol. II, 1986", găsim: „Chilia și Cetatea Albă purtau nume grecești: Lycostomo și Asprocastron, moștenite de la vechile colonii elene de pe țărmurile Mării Negre" (pag. 209).

Eugen Gluck, în „Imaginea litoralului românesc pe harta lui Ichuda ben Zara, Pontica, XVII": „Licostomo grefată pe malul sudic al brațului Chilia pare să indice o așezare mai importantă în interiorul uscatului. În ceea ce privește identitatea, există aproape un consens între cercetători în a identifica Licostomo cu Chilia".

Nicolae Koslinski și Cristian Crăciunoiu în articolul „Nave românești în vremea lui Ștefan cel Mare (M.I., anul XXI, sept. 1987)" sunt fermi în afirmatia lor: „Pentru înlesnirea activității negustorești, nu departe de vărsarea Dunării în mare, și la limanul Nistrului, negutători genovezi - în concurență cu venețienii pentru întâietatea comercială - întemeiaseră două centre de schimb (emporii comerciale) care, cu timpul, deveniseră cetăți: Lycostomion sau Licostomo (pe brațul Chilia) și Maurokastro sau Moncastro (la limanul Nistrului). Cunoscute sub numele tradiționale românești de Chilia și Cetatea Albă, cele două cetăți aveau să devină principalele porți comerciale ale Moldovei și Țării Românești în veacul XV"

C. C. Giurescu este prudent în a exprima punctul de vedere. Astfel, în „Istoria Românilor, vol. I" la pag. 228, amintește de Chilia, fără să amintească de Licostomo: își continuau deasemenea existența în sec. XIII porturile fluviale, și anume Sulina, Chilia, Tulcea, Vicina, Măcinul, Hârșova, Cernavodă și Dârstorul. Chilia, veche cetate bizantină, era situată pe un grind mai ridicat al Deltei, în insula Chilia. De la o vreme, pentru produsele cu volum mare,

www.dacoromanica.ro

cum erau grânele, s-au ridicat magazii pe țărmul stâng al brațului Chilia, precum și adăposturi pentru paznici, hanuri și cârciumi pentru cărăușii care aduceau grânele și pieile de vită; e punctul de plecare al Chiliei Noi, pe țărmul moldovean, unde Ștefan cel Mare va ridica apoi, într-un timp extrem de scurt, cu opt sute de zidari și șaptesprezece mii de ajutoare, o cetate nouă, utilizând și materiale de construcții ale celei vechi din Deltă".

Despre Licostomo scrie la pag. 136: „Tot așa s-a întâmplat cu numele de origine greacă al localității Lycostomo (Gura Lupului) de pe brațul Chilia, nume care a fost tradus în slavă prin Vâlcov (a lupului)".

Însă Vâlcov este pe malul stâng al brațului Chilia, în dreptul localității Periprava, ceea ce ne conduce la ideea situării Licostomei în preajma Peripravei.

A. Rădulescu și I. Bitoleanu în „Istoria Românilor dintre Dunăre și Marea Neagră, Dobrogea, 1979" susțin ferm că Licostomo și Chilia sunt diferite: „Formele asupririi tătare se fac simțite între Dunărea de Jos și Mare, unde orașele comerciale ca Vicina, Licostomo, Chilia, etc., vor stagna o vreme..." (pag. 175) .

La fel, P. Coteț, I. Popovici și G. Simion în „Tulcea - Ghid turistic, 1975" scriu: „La gurile Dunării și în amonte apar orașe cu o organizare economică și politică medievală, cum sunt: Licostomo, Chilia, Vicina, etc. Numele de Chilia îl datorăm împăratului bizantin Constantin Profirogenetul. În sec. XIII-XIV, Chilia ajunge o colonie Genoveză de prim ordin, cu activități piscicole însemnate, mai ales în ceea ce privește pescuitul morunului... Ultimele studii istorice stabilesc la Periprava locul cetății genoveze Licostomo".

E. Panaghiant, în „Delta Dunării, 1982", scrie: „Primul izvor istoric în care este menționată Chilia aparține împăratului bizantin Constantin Profirogenetul. În primele decenii ale secolului al XIV-lea până aproape de Chilia se întindea hotarul de est al Țării Românești. Alți călători care scriu despre Chilia sunt sirianul Paul din Alep, italianul Nicola Barsi, francezul Jean Baptiste Tavernier. De la acești martori oculari aflăm că „de la Chilia până la mare sunt circa 6 mile", în timp ce astăzi, în linie dreaptă sunt 40 de kilometrii... Trecutul localității Periprava se leagă de prezența, în aceste locuri, a unei cetăți genoveze. În apropierea acestui loc se afla pe atunci gura de vărsare a brațului Chilia în Marea Neagră. Săpături arheologice efectuate în partea de sud a lacului Nebunu au

www.dacoromanica.ro

scos la iveală dovezi materiale ale unor așezări din perioada bizantină (sec. XIII-XIV)."

A. Rădulescu în „Ovidiu la Pontul Euxin, 1981, pag. 144" este mai puțin categoric decât în lucrarea sa citată mai sus: „Licostomion, oraș medieval în Delta Dunării - Chilia zilelor noastre - de o mare importanță economică în sec. XIII-XIV, dată după care dispare, după toate probabilitățile, din pricina înnisipărilor produse de aluviunile vărsate în mare. Chilia contemporană se pare că nu păstra întocmai locul vechiului Licostomion".

P. Diaconu și S. Baraschi în „Păcuiul lui Soare, II, pag. 152" se pronunță ferm pentru diferențierea acestor localități: „... monedele ar fi fost emise în perioada unor activități economice încă înfloritoare sub administrația genoveză la Vicina, Chilia și Licostomo".

Oct. Iliescu în „Licostomo - tabel sinoptic al administrației genoveze la Vicinas, Chilia și Licostomo între anii 1330-1383" diferențiază net localitățile.

Se pare că părerea lui Șerban Papacostea în nota (1) la articolul „Lucruri noi despre Chilia și Cetatea Albă" din volumul „N. Iorga, Studiu asupra evului mediu românesc, 1984" exprimă punctul de vedere cel mai just și anume: „Afirmația provine din ideea eronată a identității dintre Chilia și Licostomo. Cercetări ulterioare au revenit la viziunea originară a două așezări diferite, chiar dacă foarte apropiate teritorial și legate funcțional între ele".

Radu St. Ciobanu diferențiază localitățile: Licostomo, identificat cu o fostă insulă, astăzi înnisipată,- situată în fața actualului sat Periprava „și pe baza unor calcule de probabilitate stabilește populația Chiliei în sec. XIII-XIV, la 15.000 de oameni și a Licostomei la 1.000 de locuitori (Situația demografică în Deltă, Muzeul Național, VII, 1983).

C. Ciohodaru (Alexandru cel Bun, Editura Cartea Moldovenească, 1990, Chișinău) consideră că Licostomo era pe locul actualului oraș Vâlcov: „Pe Dunăre era cunoscută Chilia, care a intrat în stăpânirea Moldovei în timpul lui Alexandru cel Bun. Alături de Licostomo (Vâlcov) și Cetatea Albă, poate fi considerat ca unul din cele mai vechi orașe din Moldova".

În concluzie, ținând seama de faptul că în documentele genoveze și venețiene apar ambele nume, se poate stabili aproape cu certitudine că au existat două localități: una la vărsarea

www.dacoromanica.ro

brațului Chilia în mare - Licostomo - în dreptul localității Periprava, vis-a-vis de Vâlcov (în Basarabia), și alta, Chilia, mai în interiorul teritoriului, la mică distanță, construită pe un teren mai propice, grindul Chilia. De asemenea se poate presupune o anumită dependență între cele două localități, Chilia dezvoltându-se în sec. al XV-lea și din punct de vedere al apărării, ambele localități fiind însă importante centre comerciale.

Astăzi, Periprava (Licostomo) este la o distanță apreciabilă de țărmul Mării Negre, din cauza aluviunilor aduse de brațul Chilia.

În zilele noastre, Canalul Musura, care marchează hotarul nostru cu Ucraina (în locul Canalului Stari Stambul, reprezentând talvegul brațului Chiliac, canal luat abuziv de sovietici, în 1940) înaintează spre Sulina, astfel că în câteva decenii, pichetul grăniceresc al Ucrainei va fi în fața portului Sulina.

Revenind la județe, în secolul XIX, modificări ale configurației și numărului acestora au fost minime.

În perioada Regulamentului Organic erau următoarele județe:

– Moldova 13 județe și anume: Dorohoi, Botoșani, Baia, Neamț, Roman, Putna, Vaslui, Fălciu, Tutova, Tecuci, Covrului;

– Țara Românească 17 județe și anume: Mehedmti, Gorj, Dolj, Vâlcea, Romanați, Argeș, Muscel, Dâmbovița, Prahova, Buzău, Râmnicu Sărat, Olt, Teleorman, Vlașca, Ilfov, Ialomița, Brăila.

În total erau 30 de județe.

Între 1856 și 1877 se adugă 3 județe din sudul Basarabiei, pentru ca în anul 1877 să se piardă din nou. Se adaugă două județe din Dobrogea: Durostor și Caliacra.

Înainte de primul razboi mondial numărul județelor României erau de 34.

După 1918, în urma Marii Uniri s-au adăugat județele din:

a) Transilvania, Crișana, Banat și Maramureș 23 și anume: Alba, Hunedoara, Sibiu, Târnava Mare, Târnava Mică, Făgăraș, Brașov, Trei Scaune, Ciuc, Odorhei, Mures, Turda, Cluj, Someș, Năsăud, Maramureș, Satu Mare, Bihor, Arad, Timișoara, Caraș, Severin. Aceste județe cu mici modificări, corespund cu districtele și comitale existente până în anul 1918.

b) Basarabia cu 9 județe și anume: Hotin, Bălți, Soroca, Orhei, Lăpușna, Tigina, Cahul, Cetatea Albă, Ismail.

c) Bucovina cu 5 județe și anume: Cernăuți, Storojinet, Rădăuți, Suceava, Câmpulung Moldovenesc.

www.dacoromanica.ro

Numărul județelor din România Mare era de 71.

În 1940, fără Basarabia, Nordul Bucovinei și Caadrilater numărul județelor României s-a redus la 58. În perioada 1940-1944, județele din nord-estul Transilvaniei au fost date Ungariei (Diktatul de la Viena), iar în 1944 au fost redate României.

Deci 58 este numărul județelor la care ne vom referi în continuare ca punct de plecare.

În perioada comunistă s-a trecut la reorganizarea administrativă a României după modelul sovietic, cu regiuni și raioane. O serie de orașe au regresat, transformându-se în localități rurale: Mihăileni, Vama, Ocna Sibiului, Plenița, Cudalbi, Ion Corvin. Au apărut orașe noi: Onești, Victoria, Ștei (Dr. Petru-Groza), Rovinari, Nucet. Constatându-se că sistemul de organizare în regiuni și raioane îndepărtează centrele de decizie (reședințele de regiuni) de problemele comunelor și satelor țării, în anul 1968, se trece din nou la organizarea pe județe.

Dar, în loc să se reia numărul și configurația județelor din 1940, adică 58, s-au stabilit, din motive greu de înțeles, 40 de județe plus municipiul București, care conținea și Sectorul agricol Ilfov. Ulterior acesta s-a transformat în județ, asftel că în prezent avem 41 de județe și aglomerația urbană București. Nu s-a ținut seama de tradiții transmise din generație în generație, de concepții, obiceiuri, relații, obișnuinte ale modului de viață și de muncă al populației, de căile de comunicații creiate în decursul timpului.

Împărțirea administrativă a țării a omis o serie de județe de veche tradiție, sărăcind harta țării de nume celebre din istoria noastră.

Județul Romanați - este unul din cele mai vechi județe din România, amintit în Diploma Cavalerilor Ioaniți din anul 1247 și purtând numele de Romanați în amintirea stăpânirii romane, prelungită aici până la sfârșitul sec. al VI-lea. Implicat în numeroase evenimente din viața politică a Țării Românești, obârșia familiei lui Matei Basarab, și curte a lui Mihai Viteazul, județul unde s-a aprins Revoluția din 1848 din Țara Românească - județul acesta trebuie să-și continue și astăzi glorioasa sa existență.

Județul Vlașca (în prezent Giurgiu) este singurul județ din România care a purtat cel de-al doilea nume al românilor - vlahii. Vlașca și Codrii Vlăsiei au reprezentat leagănul și adăpostul românilor din câmpie, în Evul Mediu timpuriu și mijlociu. Popoarele migratoare au evitat pădurile și s-au perindat numai pe

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro

Tabelul ținuturilor din Moldova în diferite epoci și din diferite surse

Denumirea ținutului	Catastiful din 1591	În „Descrierea Moldovei"	Cronica moldo-polonă 1556	C. C. Giurescu	1550 Istoria Românilor
1. Hârlău (Balești)	Da	• Da	Da	Da	Da
2. Roman	Da	• Da	Da	Da	Da
3. Cârligătura	Da	• Da	Da	Da	Da
4. Dorohoi	Da	• Da	Da	Da	Da
5. Neamț	Da	• Da	Da	Da	Da
6. Suceava	Da	• Da	Da	-	Da
7. Bacău	Da	• Da	Da	Da	Da
8. Cernăuți	Da	• Da	Da	-	Da
9. Trotuș	Da	-	Da	Da	Da
10. Covurlui	Da	• Da	Da	Da	Da
11. Soroca	Da	• Da	Da	Da	Da
12. Motru	Da	• Da	Da	Da	Da
13. Bârlad	Da	-	Da	Da	Da
14. Tutova	Da	• Da	Da	-	Da
15. Fălciu		• Da	Da	-	Da
16. Tecuci	Da	• Da	Da	Da	Da
17. Orhei	Da	• Da	Da	Da	Da
18. Vaslui	Da	• Da	Da	-	Da
19. Iași	Da	• Da	Da	Da	Da
20. Putna (Vrancea)	Da	• Da	Da	Da	Da
21. Tigheci	Da	• Da	Da	Da	Da
22. Lăpușna	Da	• Da	Da	Da	Da
23. Adjud	-	-	Da	Da	-
24. Horincea	-	-	Da	Da	-
25. Chilia	-	Da	-	Da	Da
26. Cetatea Albă	-	Da	-	-	Da
27. Tighina	-	Da	-	-	Da
28. Ismail		Da	-	-	Da
29. Olteni	-	-	-	Da	Da
30. Ciubărciu	-	-	-	Da	Da
31. Țețina	-	-	-	Da	Da
32. Herța	-	-	Da	Da	-

Întocmit
Dr. Anatol Măcriș

www.dacoromanica.ro

căile bătătorite de predecesorii lor. Nu este permis să dăm uitării acest județ, căci ne pierdem identitatea națională.

Județul Muscel, cu capitala la Câmpulung Muscel, cu a sa biserică catolică purtând o inscripție din 1290, capitală de țară în primele decenii ale Țării Românești, puternic centru cultural în istoria modernă a țării, trebuie să-și ocupe locul meritat pe harta țării.

Județul Râmnicu Sărat, județ încărcat de istorie, poarta de intrare a tătarilor în țara noastră, păzită cu atâtea sacrificii în decurs de secole. Județ de margine, având căpitani și călărași de margine, Râmnicu Sărat trebuie să capete și în prezent identitate proprie.

Județul Covurlui, care prin numele său cuman amintește de formațiunile prestatale din sudul Moldovei, trebuie să înlocuiască actuala denumire de Galați, măcar și numai pentru a marca pe aceste meleaguri continuitatea neamului.

Județul Tutova, cu capitala Bârlad, unul din cele mai vechi orașe ale țării, amintit în Diplomele Haliciene, ca și în cronicile vechi rusești, vad important pe drumul ce lega schela Galați de Iași, Suceava și mai departe de Polonia, oraș cu însemnate tradiții culturale (Academia literară în timpul retragerii țării în Moldova) trebuie să devină reședință de județ - și anume Tutova.

Județul Fălciu, cu capitala la Huși, unul din cele mai vechi orașe episcopale ale Moldovei. Județul Fălciu a avut importante funcții de apărare în Evul Mediu, târgul Fălciu fiind sediul unui mare căpitan de margine, care supraveghea mișcările tătarilor din Bugeac și Crimeea. Apariția județului Fălciu pe harta țării ar ține trează memoria Țării de Jos a Moldovei medievale.

Județul Roman, cu capitala în orașul Roman, menționat în „lista orașelor", alcătuită de cronicarii ruși în anii 1388-1391. Cronicarul Bonfinius a considerat că Romanul a fost fondat de romani, numindu-l „Forum Romanorum". Alexandru cel Bun a înființat Episcopia Romanului unde a păstorit, în sec. XIX, episcopul cărturar Melchisedec. Nici acest județ nu poate lipsi de pe harta țării.

Județul Rădăuți, cu ale sale monumente - mărturii ale începutului Moldovei - cu mănăstirile de la Putna, Sucevița și Solca, cu biserica domnească Bogdana din Rădăuți, unde odihnesc primii ctitori ai voievodatului Moldovei, cu orașul Siret, sediu al primei episcopii catolice și al primei episcopii ortodoxe din Moldova, trebuie să reînființeze din motive de justiție istorică.

www.dacoromanica.ro

Județul Lugoj, cuprinzând două orașe mari, Lugoj și Caransebeș, cu vechi tradiții culturale românești, orașe episcopale greco-catolic și ortodox - orașe care au ținut sus steagul românismului în Banat împotriva vicisitudinilor, trebuie neapărat să-și reia locul pe harta țării.

Cu aceste județe noi, harta administrativă a țării va conține într-o mai mare măsură manifestul latent al trecutului asupra prezentului și viitorului.

Tot atât de importante și de încărcate de istorie sunt și Câmpulung Moldovenesc, Baia (Fălticeni), Dorohoi, Tecuci, Someș, Turda, Târnava Mică (Blaj), Târnava Mare (Sighișoara), Făgăraș și Odorhei.

După revoluția din 1989, organizațiile înglobate în Liga județelor abuziv desființate au militat pentru reînființarea județelor desființate. CDR, avându-i consilieri pe Ion Iordan, specialist în domeniul geografiei economice și umane și Valeria Alexandrescu, a propus un proiect de Lege privind organizarea administrativă teritorială a Țării, introdusă în Parlament cu nr. 257.

În acest proiect nu apar județele Baia, Tecuci și Târnava Mare, deci propune numai 55 de județe și Municipiul București. S-au propus 279 orașe (față de 260 existente în 1993; 69 de municipii față de 56 existente în 1993; 4068 comune față de 2668 existente în 1993). 16 localități rurale cu o populație mai mare de 8500 de locuitori sunt propuse a deveni orașe. S-au mai propus schimbări de denumiri ca 1 Mai, 23 August, 30 Decembrie, 6 Martie, Ștefan Gheorghiu, Petru Groza, Oțelul Roșu, etc.

În urma observațiilor la această propunere s-au mai adăugat județele Tecuci și Târnava Mare, iar Municipiului București i s-a propus denumirea de Districtul București.

Județul Baia a rămas singurul județ din 1940 pentru care nu s-a propus reînființarea. Au apărut două județe noi, în plus față de 1940: Baia Mare și Călărași, astfel că numărul județelor a ajuns 59 și Districtul București. Numărul orașelor 279, față de 262 în prezent; al municipiilor 78 și al comunelor 4.050 față de 2.686 existente. Localitățile urbane și rurale, în care se practică unele activități sau manifestări deosebite li se poate atribui calitatea de centre balneare, climatice, balneoclimatice, turistice, artizanale, etnofolclorice.

Localitățile din jurul orașelor pot deveni suburbane, însă fără administrație proprie, ci înglobate în oraș, în situația de cartiere periferice.

www.dacoromanica.ro

Apropierea reședințelor de județ de populația acestora va avea efecte pozitive în dezvoltarea localităților, în ameliorarea comunicațiilor, în desfacerea produselor agricultorilor, în activitatea culturală. Dăm ca exemplu Cetatea Sucidava din Celei, acesta fiind astăzi un cartier al orașului Corabia. Ar putea deveni un punct turistic important, dacă ar avea un mijloc de transport (tramvai), un motel și mai ales un telefon și centrul de decizie, reședința de județ, ușor accesibil. Sediul județului la Slatina este excentric, greu accesibil, nu are legături CF rapide, obligă rămânerea unei nopți la Slatina, pentru obținerea unei aprobări, etc. Mutarea reședinței la Caracal ar facilita contacte rapide cu factorii decidenți de la județ. Problema se pune identic pentru multe localități din țară.

În altă ordine de idei, comuna Săbăoani, propusă a trece în rândul orașelor, este locuită de ceangăi români, ca toate satele de ceangăi din jurul Romanului și Bacăului. Dumitru Martinaș, istoric și filolog ceangău, a arătat (Originea ceangăilor din Moldova) că unii ceangăi sunt secui, de ex.: în valea Trotușului și alții sunt români, acei din jurul Romanului și al Bacăului. Cu toate acestea, în anul 1945, când s-a înființat Regiunea Autonomă Maghiară, un grup de etnografi de la Sfântu Gheorghe s-au deplasat în zona ceangăilor români pentru a stabili legăturile etnice. Spre surprinderea lor ceangăii din zonă, deși catolici, nu înțelegeau deloc maghiara. „I-au desnaționalizat românii" au clamat etnografii și au înființat școli, un Institut universitar de institutori la Bacău, au trimis învățători din secuime. Totul a fost în zadar, românii au refuzat să învețe școala în limba maghiară. Un intelectual localnic s-a exprimat: „Din cauza acestei insistențe din partea maghiarilor, în satele ceangăilor români s-a instalat o frigiditate față de maghiari, pe care doar timpul o va putea vindeca" (A. Martin).

O altă problemă teritorială este legată de hotarul pe Dunăre dintre România și Iugoslavia și Bulgaria; modificările morfologice din albia Dunării au modificat talvegul Dunării și cca 50 de insule (din care 28 pe teritoriul Bulgariei) însumând 5500 ha de teren, de o frumusețe stranie, ar trebui să treacă în administrarea României. dar nici o autoritate din România nu se ocupă de această problemă, nici pentru insulele din teritoriul României, nici cele de pe teritoriul Bulgariei. Bulgaria consimte să le cedeze, dar cere despăgubiri.

Revenind la județe, remarcăm că nici Parlamentul actual nu se ocupă de reînființarea județelor, deși proiectul aparține CDR-ului.

www.dacoromanica.ro

Mulți cetățeni ai țării au distanțe mari până la Primărie, Oficiul poștal, școală, dispensar, etc., sunt marginalizați, lipsiți de cele mai elementare facilități oferite de civilizația secolului XX.

Se cer măsuri urgente și hotărâte pentru a asigura acestor cetățeni ai țării un minimum de condiții civilizate de viață.

Comunicare din 10 iunie 1999

8. Diaspora română

România este o țară înconjurată de români spunea Iorga, referindu-se la românii din peninsula Balcanică, Ungaria, Maramureșul istoric și cei de dincolo de Nistru. Dar, după 1944, un număr mare de români a rămas în teritoriile răpite ca urmare a pactului Molotov-Ribbentrop. Un număr mare de români, fugind de comunism s-au exilat, au emigrat, s-au refugiat în multe țări ale lumii, astfel că astăzi numărul românilor de peste hotare este de 11-12 milioane, încă o jumătate de Românie.

Românii emigrați, refugiați după 1944 sunt în număr de cca. 3 miloane, formând ceea ce se numește în mod curent diaspora română. Diaspora cuprinde un număr important de intelectuali de valoare și de mare valoare. Atragerea acestora în circuitul valorilor din țară constitue o datorie pe care o comparăm cu aceea de protejarea patrimoniului național.

Românii din Europa occidentală, din cele două Americi, din Australia sunt bine organizați, se bucură de drepturi depline în țări cu democrație stabilă, ocupând uneori funcții importante în sfera politică, socială, culturală și economică. Acești conaționali pot deveni cei mai buni propagandiști ai imaginii și ai intereselor României în țările de adopție.

Primul simpozion al exilului românesc care a avut loc la Paris, în 22 mai 1994, a pus bazele colaborării diasporei cu țara și bazele integrării fizice sau numai spirituale cu țara. Congresul spiritualității românești de la Băile Herculane (18 octombrie 1994) și Congresul scriitorilor români din întreaga lume (Neptun oct. 1995, sept. 1997, 2-6 iunie 1999) au constituit pași în aceeași direcție.

În cele ce urmează vom face un istoric succint al diasporei românești din Europa occidentală, din cele două Americi și din Australia.

www.dacoromanica.ro

Românii din Europa occidentală.

Românii din Europa occidentală sunt în număr de peste 1 milion (surse credibile). În Franța, românii sunt prezenți de la sfârșitul secolului al XIX-lea. În anul 1880, statul român a cumpărat de la Dominicani Capela din strada Jean de Beauvais 9 bis.

Biserica greco-catolică (strada Ribeira 38) este de dată mai recentă. După 1944, au imigrat în Franța foarte mulți români. Numai la Paris, după unele statistici aproximative, sunt peste 60.000 de români. La Paris, scria Monica Lovinescu, în 1947, dacă vorbeai românește, riscai să fii înțeles, într-atâta Cartierul Latin era frecventat de români.

La Paris s-au pus bazele, în anul 1950, Fundației Universitare Regale, secretar general fiind Bazil Munteanu.

Din inițiativa lui Mircea Eliade, în 1948, s-au pus bazele Asociației „Mihai Eminescu" (în sala Hotel des Societés savantes) și s-a editat revista „Luceafărul", la care a colaborat și Alexandru Busuioceanu de la Madrid. În 1950, s-au editat revistele Caietele de dor, Limite, Ființa românească, Ethos, Anotimpuri, inițiatorul lor fiind în special Virgil Ierunca. În anul 1950, s-a inaugurat Centre roumain de Recherches sub presedința lui Mircea Eliade, în colaborare cu Emil Cioran, Octavian Voia și Leontin Jean Constantinescu.

Tot Mircea Eliade organizează seratele literare de la cafeneaua „Corona", la care participă N. I. Herescu, H. Stamatu, Emil Cioran, V. Posteucă, M. Niculescu, Ștefan Ion George, Lucian Bădescu, C. V. Gheorghiu, Paul Costin Deleanu, A. Vona (autorul romanului tradus în multe limbi „Ferestre zidite"). Tot în 1950, a început editarea prestigioasei „Revue des études roumaines" (redactor șef, între anii 1953-1981, a fost Emil Turdeanu). BIRE (Bulletin informatif roumain à l'etranger) a fost editat, începând cu anul 1948, de Marin Economu, în 1951 de René Theo, acesta schimbându-i numele în „Bulletin informatif des roumains en exil" (BIRE); din 1982 este editat de Mihai Korne și Antonia Constantinescu. Aceștia editează din 1982 „Lupta". Constantin Amăriuței a editat (1962) „La nation roumaine" una din cele mai bune reviste ale exilului. N. I. Herescu editează până în 1961 „Caiete clasice" și colaborează la Uniunea română, Îndreptar, Cuvânt în exil, Cuget românesc. Sergiu Grossu și soția sa Nicole Valéry-Grossu editează „Catacombes". Ion Solacolu editează „Dialog". M. Fărcășanu publică în „Curierul românesc", editat de

www.dacoromanica.ro

Leontin Jean Constantinescu.

De la 15 oct. 1999 apare revista „Revers" sub direcția lui Radu Portocală.

La Paris funcționează sau au funcționat organizațiile:

– Asociația foștilor deținuți politici (Radu Câmpeanu)
– Asociația Hyperion (fondatori Aurelio Răuță și Leonid Mămăligă);
– Asociația românilor din Franta;
– Asociația „Catacombes" (Sergiu Grossu);
– Congresul Mondial Românesc (Ion Pantazi);
– Grupul de la Paris (Mihai Corne);
– Asociația Combatanților din Franța;
– Asociația doamnelor ortodoxe;
– Asociația ziariștilor din Franța;
– Uniunea Românilor Liberi;
– Asociația internațională pentru protecția monumentelor și așezărilor istorice din România (la Aachen-Ștefan Gane, la Paris: Mihnea Berindei, Adrian Niculescu);
– Liga pentru apărarea drepturilor omului din România (vicepreședinte Adriana Cornea).

În anul 1982 a luat ființă „La maison Roumanie". Organizatoarea și primul președinte a fost Cristina Sturza. În prezent, Alexandru Ghika este președinte, iar Neagu Djuvara vicepreședinte.

Un prestigios centru de cultură este Cenaclul de la Neuilly al omului de cultură Leonid Arcade Mămăligă.

Pentru ilustrarea potențialului intelectual, spiritual al românilor din diaspora este suficient să înșirăm semnatarii articolelor din prestigioasele reviste ale românilor din Paris: Limites, Ethos, Revista scriitorilor români și altele. Semnatarii sunt în majoritate din Franța, dar și din SUA, Spania, Olanda, Italia, Danemarca: Virgil Ierunca, Ioan Cușa, Basarab Nicolescu, Dan Cernovodeanu, Horia Stamatu, Nicolae Caranica, Mihai Ursachi, Miron Chiropol, Adrian Velicu, Angela Croitoru, Ben Corlaciu, Ion Mirea, Sanda Stolojan, Ion Caraion (a editat și „Don Quijote", „Correspondance"), George Tomaziu, Ilie Constantin, Sorin Alexandrescu (a editat recent Paradoxul român), Virgil Tănase, Matei Cazacu, Vladimir Ionescu, Mihai Pupăzan, Dumitru Țepeneag, Ion Negoițescu, Mihai Cismărescu, Alexandru Ciorănescu, Ștefan Lupașcu, Alexandru Lungu, Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Ștefan și Mira Baciu, Șerban Cristovici, Cicerone Poghirc, Mihai Niculescu, Mircea Popescu, Constantin Amăriuței, Walter Biemel, Emil Cioran, Ioan P. Culianu, Monica Lovinescu,

www.dacoromanica.ro

Petre Dimitriu, Dan Culcer, Alexandru Gregorian, George Ciorănescu, G. Racoveanu, Ernest Bernea, L. M. Arcade, Al. Busuioceanu, Damian Necula, Adrian Paul Iliescu, Mioara Caragea, Horia Vintilă, Virgil Nemoianu, Dorin Tudoran, George Astaloș, Matei Călinescu, Camelian Demetrescu, Mioara Cremene, Nelly Comarovschi, Nicolae Balotă, Dinu Flămând, N. I. Herescu, Leontin Jean Constantin, Ioana Andreescu (a publicat în 1970 romanul „Soare sec"), pr. Daniel Comstantin, Nicole Valéry Grossu.

S-au făcut cunoscuți în literatura și știința franceză: Emil Cioran, Mircea Eliade, Ștefan Lupașcu, Basarab Niculescu, Virgil Gheorghiu, Benjamin Fondane, Dan Arsene, Luca Gherasim, Cicerone Poghirc, Petre Năsturel, Dan Cernovodeanu, Emil Turdeanu, Paul Goma, George Astaloș, Bujor Nedelovici, Nicoară Beldiceanu, N. I. Herescu (la poésie latine, 1960), C. Foiaș (matematician), Mihai Dimitrie Sturza, Alexandru Niculescu și Florica Dimitrescu, Viorica Stavilă (propusă de Franța pentru premiul Nobel pentru literatură), Horia Vintilă (a fost propus pentru premiul Goncourt). Basarabeanul Victor Voinicescu Sotchi, actor și poet a publicat în ediție trilingvă „Cântecul lăstunului" (tipărit la Chișinău). În anul 1994, George Astaloș a fost numit redactor șef al revistei „Francofonia". În Belgia, Ecaterina Evanghelescu.

În Germania sunt cca. 500000 de români. Centrele de cultură românească din Germania sunt:

– Freiburg im Breisgau, unde există un Institut român de nivel academic, Biblioteca română, având și o secție de cercetare;

– Biblioteca editează Buletinul Bibliotecii (înființată la 15 mai 1949) un rol important având Horia Stamate;

– Universitatea din Bochum, care are o catedră de românistică;

– München, unde funcționează prestigioasa „Societate Academică Daco-Română" (Roma-Munchen) Editura și Tipografia Ion Dumitru, editura „Miorița", Îndreptar (1950-1951), Cenaclul și revista „Apoziția" (Ion Dumitru și George Ciorănescu), Revista Scriitorilor Români, mutată de la Paris, revista „Curentul" (editor Vasile Dumitrescu), revista „Stindardul" (Ion Pantazi), revista „Săptămâna Muncheneză" (Radu Bărbulescu), ș.a.

La München au trăit și au creiat: George Ciorănescu, Vasile Dumitrescu, istoricii Pavel Chihaia, Emil Turdeanu (o anumită perioadă), Mircea Rebreanu.

La Tubingen, Eugen Coșeriu conduce Departamentul de Lingvistcă romanică, iar la Bochum, aceeași catedră a fost condusă de Dimitrie Copceag. Ambii sunt fii ai Basarabiei.

www.dacoromanica.ro

Scriitori români care au scris în revistele românești din Germania: Dan Platon, Rodica Binder, Vasile Stelian Ionescu, Renata Zamfir, Ion Negoițescu, Octavian Vuia, Antoaneta Bodisco, N. Stănescu-Stânișoară, Mira Simian Baciu, ș.a.

Organizații ale românilor din Germania:

– Asociația Românilor Liberi, afiliată la Liga Românilor Liberi;

– LADOR (Radu Bărbulescu);

– Cercul Democratic al românilor din Germania (Șerban Orăscu);

– Comunitatea Românilor din Germania, constituită la Congresul românilor din Germania, din 13 iunie 1998;

– Organizația românească din zona Rhin-Main;

La Baden-Baden, este sediul Mitropoliei ortodoxe române pentru Europa occidentală și sudică. Tot aici este și biserica ctitorită de domnul Moldovei Mihail Sturza.

În Spania, universitari români au predat la Universitatea din Madrid (Alexandru Busuioceanu), la Universitatea din Salamanca (Viorica Pâtea, Aurel Răută), la Universitatea Complutese (Horia Vintilă, George Uscătescu), la Universitatea Santa Cruz de Tenerife (Alexandru Ciorănescu). Alexandru Ciorănescu, George Uscătescu, Al. Busuioceanu stau alături de Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu, onorând cultura română și ideea de romanitate.

În Spania, a funcționat editura și ziarul Carpați, și a continuat apariția ziarului din București, „Curentul" (condus de Pamfil Șeicaru), revista „Destin" fondată și condusă de George Uscătescu 1951-1977, la care a publicat și Emil Cioran și Octavian Vuia, Horia Vintilă, Mircea Eliade, Mircea Popescu, Horia Stamate, N. Caranica, C. Noica, Al. Busuioceanu, Al. Ciorănescu, Mihai Niculescu, Virgil Ierunca, Mira și Șt. Baciu, G. Ciorănescu, C. Nandris, Victor Buescu, Mihai Cismărescu, redactorii: G. Uscătescu, C. L. Popovici.

Asociața hispano-română a fost inițiată de Aurelio Răuță, iar Fundația Culturală Română de A. Gregorian, Horia Vintilă, Radu Enescu.

În Italia, se remarcă savantul prof. Mircea Popescu, conducătorul „Societa Academica Romana", arheologul Dinu Adamești eanu, Camelia Demetrescu, arh. Sorin Sergentu. Se editează revista „Țara".

În Olanda, își desfășoară activitatea universitară Sorin Alexandrescu (a publicat recent „Paradoxul român"), Monica

www.dacoromanica.ro

Săvulescu, ș.a. Sorin Alexandrescu a publicat în Amsterdam „International Journal of Romanian Studies" (1979).

În Danemarca, la Copenhaga a profesat Eugen Lozovan. Tot la Copenhaga există editura românească „Nord" și apare revista „Dorul", condusă de Dan Romașcanu, Pavel Chihaia (de la München) și Radu Negrescu Șuțu (de la Paris).

În Suedia, cunoscuți sunt Gabriela Melinescu, Ion Milos (român din Banatul sârbesc), Aurel Sorobetea, Alex. Dohi. Silvia Constantinescu și Octavian Ciupitu editează „Curierul românesc".

În Norvegia, comunitatea română ortodoxă „Ștefan cel Mare și Sfânt" l-a propus drept candidat la Premiul Nobel pentru Pace, pe anul 1998, pe M.S. Regele Mihai al României pentru, citățm: „scurtarea cu cel puțin șase luni a celui de-al doilea război mondial prin actul de la 23 august 1944".

De la 1 decembrie 1998, s-a lansat, la Oslo, „Foaia Românului" (Aurora Konbar).

În Anglia, există asociațiile:

– Asociația culturală a Românilor din Anglia (Horia Georgescu);

– Uniunea Românilor Liberi (Ion Rațiu, Eugeniu Dinescu).

În Anglia, trăiește savantul Grigore Nandris, care în 1946 a trimis un memoriu Conferinței de Pace de la Paris, în problema Basarabiei, Bucovinei și Ținutului Herța.

În anul 1998, la Univers Enciclopedic București, apare volumul lui Horia Georgescu „Pentru cauza românească", conținând articolele sale din exilul în Anglia.

În Elveția, apare revista Căminul românesc, editată de Ion Buzdugan, Ștefan Racoviță și Dan Ottinger-Dumitrescu.

La Politehnica din Zürich predă cursul de matematică Cornel Constantinescu, unul dintre cei mai mari matematicieni actuali. Scriitoarea Aglaia Veteranu este un nume cunoscut în beletristica Elveției.

Menționăm că din numeroasele reviste editate de românii din Europa occidentală revistele: Acta Historică a Societății Academice Dacoromâne din München, Buletinul Bibliotecii Române de la Freiburg im Breisgau și Revue des études roumaines au fost publicațiile de istorie ale emigrației românești, care s-au situat la cotele cele mai înalte ale exigenței. Citățm numele unor istorici, etnografi și filologi: D. Adamesteanu, Nicoară Beldiceanu, Octavian Bârlea, Mihnea Berindei, O. Buhociu, Alex. Busuioceanu, Matei Cazacu, Dan Cernovodeanu, Paul Chihaia, Alex. Ciorănescu,

www.dacoromanica.ro

George Ciorănescu, Eugen Coșeriu, Neagu Djuvara, Mircea Eliade, Dumitru Găzdaru, Vlad Georgescu, D. Ghermani, Eugen Lozovan, D. Marin, D. Tănase, Petre Năsturel, V. Nemoianu, Aurel Răuță, C. Sporea, M. D. Sturza, A. Tăutu, Emil Turdeanu, Mircea Rebreanu, Mira Simian Baciu.

Românii din cele două Americi

Cei mai numeroși și mai bine organizați sunt românii din Statele Unite. În Enciclopedia Britanică din 1938 numărul românilor din SUA era de 650.0000, din care 350.000 erau născuți în SUA.

Românii care au imigrat până la cel de al doilea război mondial s-au așezat în special în Detroit, Cleveland, St. Paul și New-York. În anul 1929 s-a înființat prima episcopie română ortodoxă din America, cu sediul la Jackson, Michigan, prima parohie ortodoxă română „Sf. Maria" din Cleveland datând din 1906.

După 1944, s-au stabilit în America un număr mare de români. În 1994, numărul emigranților români se aprecia la 304.262, răspândiți în toate statele. Cei mai mulți au fost înregistrați la New-York (83.504), în Michigan (22.213), în Florida (21.648) în California și de fapt în toate statele Americii. Românii macedoneni numeroși în SUA sunt stabiliți la Bridgeport, Southbridge, MA, Woonsocket, RI și Saint Louis.

Organizații:

– Uniunea Societăților de Ajutor și Cultură din America;

– Liga de Ajutor și Cultură din America;

– Societatea „Viitorul Român" din Los Angeles, înființată în 1924, este și astăzi foarte activă (președinte Marian Sârbu, director cultural Stela Cepoi);

– Comitetul Național Român, care a funcționat la Washington până în anul 1970;

– Academia Româno-Americană de Arte și Științe (Davos California);

– Organizația Românilor din Florida (președinte de onoare Claudiu Mătase);

– Centrul Cultural Român, cu sediul în Croton on Hudson, organizat în 1982 de ing. Viorel Chirilă. Are filiale în toate orașele americane cu mulți români;

– Comitetul pentru proprietate privată, Pompton Plains, NY (președinte Mihai Vânătoru);

www.dacoromanica.ro

– Comitetul pentru democrație în România - ACORD;
– Consiliul Româno-American, Los Angeles, California (președinte ing. Mircea Popescu);
– Centrul de Studii și Documentare pe lângă Episcopia ortodoxă română din Jackson.

La 15 mai 1999 a avul loc Congresul pentru Constituirea Forumului exilului Românesc la care a participat organizațiile F și Adevărul despre România, Comitetul pentru Monarhie, Societatea Avram Iancu, Filiala în SUA ale PNȚCD și AFDPR și Al. Civică.

Românii din SUA au multe publicații, unele foarte vechi, de pildă America din Cleveland (1906), Unirea, Tribuna și altele.

Publicatiile mai recente sunt; Lumea-liberă din New-York, Lumea românească liberă (Cornel Dumitrescu, Dan Constescu), Agora (New-York, Dorin Tudoran), România (New-York 1955-1962), Românul (New-York, 1951-1963), New-York Magazin (Mircea M. Ionescu), Foaie (Long Island), Information Bulletin din Jackson, Journal of the American Romanian Academy (redactor Ion Manea), Meridianul românesc (Ion Murgeanu, Annaheim, California), Mele (editată de Ștefan Baciu și Mira Simian Baciu) Buciumul Floridei (Claudiu Mătase) Lumina Nouă (Gracious Light), editată de Institutul român de teologie și spiritualitate ortodoxă (N. N. Rusu), Origini (Romanian Roots) cu Gab Stănescu (Narcross din Georgia), Lumea românească-Detroit (Mihai Gheorghiu).

Asociațiile românesti posedă stații de radio-emisie și un post de televiziune la New-York.

La peste 100 de universități și colegii catedrele de matematică sunt ocupate de profesori români, se editează si un buletin de matematici bilingv americano-român, de nivel universitar academic. Dar și la alte discipline românii ocupă un loc de frunte. De pildă, Claudiu Mătase este profesor la Universitatea Nova South Eastern University din Laudersdale. Academia Româno-Americană de Arte și Științe concentrează un număr important de universitari români. Georgeta Vâcuț-Buga face parte din colectivul de savanți americani, care au primit premiul Nobel pentru medicină, 1998.

Dintre scriitorii din sfera literaturii și a științelor sociale, menționăm câteva nume: Andrei Codrescu, Ștefan Stoenescu, Matei Călinescu, Dorin Tudoran, Dumitru Radu Popa, Mirela Roznoveanu, Virgil Nemoianu, Vladimir Tismăneanu, Constantin Virgil Negoiță, Nina Cassian, Aurelian Crăițu, Aurel Sergiu Marinescu, Mircea Ionescu, Mircea Săndulescu, Georgeta

www.dacoromanica.ro

Botoșani, Radu Ioanid, Maria Bucur, Irina Livezeanu, Iustin Liuba, Adam Sorkin, Rosita Fanta, Vera Călin, Sanda Galopentia, Salamun Tamaș, Victor Coroianu, Ștefan Baciu, Mira Simian Baciu, Anca Pedvis, Peter Neagoe, Radu Florescu, Gabriel Pleșea, (a editat volumul „Scriitori români la New York"), Anca Giurescu, Doru Moț, Ileana Orlich, Gabriela Marin Thornton.

În Canada numărul românilor, la începutul celui de al doilea război mondial, era de 45.000, așezați în special în Alberta, Manitoba și Saskatchevan având ca ocupație agricultura.

După cel de-al doilea război mondial, numărul românilor din Canada a ajuns la cca. 170-180.000, numeroși emigranți stabilindu-se la Montreal și Toronto. În Toronto și în localitățile apropiate (Hamilton, London și Kitchner) locuiesc cca. 100.000 de români. Aceștia sunt în majoritate specialiști din diferite domenii, mulți având studii superioare; mulți sunt informaticieni. Și în Canada ca și în Statele Unit sunt mulți români în corpul didactic universitar. Profesorul Rene Simard declara că intelectualitatea românească este foarte apreciată în Canada, pe plan științific. În toate universitătile montrealeze există cel puțin 4-5 profesori români (René Simard): Inculeț la Facultatea Electrotehnică, V. Beroniade la Facultatea de Medicină; Șef al Catedrei de Management este o româncă. La Universitatea din Sherbrookel lângă Montreal s-a înființat o societate de Teologie ortodoxă (profesor pr. Cezar Vasiliu). La Waterloo University (Toronto) este profesor Liviu Cănănău.

Biserici importante: Sf. Gheorghe din Toronto și Biserica din Kitcher.

Asociații mai importante:

– Câmpul românesc din Hamilton; aici se editează revista „Cuvântul românesc" (redactori George Bălașa și Mihaela Moisin, Aurel Sergiu Marinescu, Zahu Pană)

– Casa Română din Montreal;

– Clubul „Coloana fără de sfârșit a studenților români de la Universitatea din Toronto;

– Uniunea românească (vicepreședinte Liviu Cănănău);

– Fundația Mociornița;

– Grupul etnografic românesc condus de prof. Aurelia Dafinescu. La Montreal apare ziarul „Luceafărul românesc"; redactorul șef Dan Fornade pregătește „Dicționarul personalităților românești din diaspora".

Constantin Stoiciu a deschis editura „Humanitas" la Montreal:

www.dacoromanica.ro

Românii din America de sud și Centrală

În America de sud, românii se găsesc în Brazilia (în special în Sao Paolo), în Uruguai și Argentina. Până în anul 1944, în America de sud erau cca. 80.000 de români. După 1944, numărul lor s-a triplat, românii imigranți și în alte țări sud americane: Venezuela, Ecuador, ș.a. Începând cu anul 1950, la Rio de Janeiro apare revista Înșr'te mărgărite" sub redactia lui I. G. Dimitriu, Al. Busuioceanu, Ștefan Baciu, Mira Simian Baciu, Faust Brădescu și Horia Vintilă până la plecarea sa la Madrid.

Ștefan Baciu și Mira Simian Baciu au editat revista „Exil" (2 caiete). Casa Baciu din Rio de Janeiro ajunsese clubul elitei culturale și al diplomaților central și sud americani din Rio de Janeiro.

La Sao Paolo, directorul adjunct al Centrului de studii strategice este românul Ilie Gilbert.

În Argentina, romanistul ieșean Dumitru Gazdaru este profesor universitar, șef de școală, la Universitatea La Plata. Romanciera Alina Diaconu se bucură de succes, obținând numeroase premii.

În Mexico City, Horia Tănăsescu și Nicolae Petru editează „Societatea enciclopedică română" și „Drum".

Surse credibile apreciază numărul românilor pe continentul american (de nord, centrală și de sud) la peste 1.100.000.

Românii din Australia

După 1944, exilul românesc se extinde și pe continentul Australia; numărul românilor este de cca. 40.000. Românii sunt organizați în societăți culturale, au biserici proprii, editează ziare. Este în curs de organizare Casa românească; organizatorul este Mihai Maghiaru, președintele Asociației Românilor din Australia, cu sediul la Sydney.

În diaspora sunt și foarte mulți artiști din domeniul muzicii. Cu ocazia vizitei președintelui Emil Constantinescu în SUA, sala „Carnegie" a găzduit concertul muzicienilor din Romania: violonistul Șerban Lupu, pianista Lory Wallfisch, dirijorul Valentin Radu, compozitorul Dinu Ghezzo, violoncelistul Ovidiu Marinescu, pianistul Virgil Alkalay.

La Festivalul Enescu (Buc., septembrie 1998) au răsunat vocile liricii românești: Ionel Voineag, Corina Cârcă, Marcel Roșca,

www.dacoromanica.ro

George Emil Crâsnaru, Vladimir Popescu.

Alte voci lirice românești pe scena Operei din Paris: Alexandru Agachi, Angela Burlacu Gheorghiu, Leontina Ciobanu Văduva, Sorin Caliban.

Mulți din intelectualii diasporei românești pot deveni ambasadori onorifici ai României. Un exemplu fericit îl reprezintă Radu Florescu, consul onorific al României la Boston, unde desfășoară o activitate bogată, în special în rândurile tineretului studios, în favoarea strângerii legăturilor româno-americane.

Comunicare din 25 iunie 1998

Surse bibliografice:

- Lucrări ale personalităților amintite în comunicare.
- Articolele lui Valentin Hossu-Longin publicate în rubrica „A doua Românie" din România Liberă (anii 1998-1999).

9. Minoritatea armenilor din România
(istorie, viață socială, instituții)

Armenii au venit din țările românești (Moldova, Țara Românească și Transilvania) încă din Evul Mediu.

Unii autori consideră că armenii s-au stabilit în țările românești încă înainte de înființarea statelor feudale românești. În ceea ce privește stabilirea lor în Moldova, istoricul V. Spinei scrie:

„Nici un izvor precis nu îi atestă în Moldova pe comercianții din Armenia înainte de mijlocul secolului al XIV-lea. Totuși, având în vedere pozițiile câștigate de ei în regiunile haliciene ca si în orașele pontice considerăm că nu ar fi exclusă înfiltrarea negustorilor și meseriașilor armeni la est de Carpați și înainte de data menționată" (V. Spinei, Moldova în sec. XI-XIV, Buc. 1982).

P. P. Hasdeu scrie: „Prima așezare a armenilor în Moldova fusese anterioară descălecării așa numitului Dragoș-Vodă, dar în curs de trei secole de emigrație mica loc colonie nu știu a se întruni cu românii; ea rămase diferită prin religiune, prin limbă, prin obiceiuri și prin ocupațiuni, prin încuscriri" (Ioan Vodă cel Cumplit, Buc. 1969, pag. 141).

www.dacoromanica.ro

Există unele informatii referitoare la venirea armenilor în Moldova și Transilvania încă din secolul al X-lea, dar lipsește cel puțin a doua sursă:

– Astfel, Gr. Goilav (Bisericile armene de prin țările române, 1912, pag. 3): „găsim cele dintâi biserici armene din țările române la Cetatea Albă care a fost întâia etapă pe drumul pribegiei lor din Asia, prin Crimeea, spre Polonia. Am găsit pietre cu inscripții armenești cu data 416 era armenească, deci 416+551=967 eră a Mântuitorului".

– Minas Păjiskean (Călătoria în Polonia, Veneția, 1830). „În anul 1060 când orașul Ani a trecut în mâna străinilor, noroadele armene au părăsit solul Armeniei și au pornit în drum spre Polonia și Moldova".

– În anul 1319, după un cutremur în Ani, are loc o a treia emigrare a armenilor în Moldova. În anul 1342 are loc a patra emigrare" (N. Șuțu, Notițele statice asupra Moldovei, Iași, 1852, citat de H. Siruni, Cronica armenilor din Țările române, Ani, I, II, 1935, 1936).

În Transilvania armenii au început să apară încă din secolul al X-lea. Scriitorul maghiar Christian Lucacs (Historia Armenorum Transilvaniae, 1859 Viena) citează pe istoricul armean Ghevand, după care încă din secolul al VIII-lea armenii erau în număr mare în armata lui Chagan Chazarul din Caucaz. Armenii s-au alăturat Chazarilor și au fost antrenați de către unguri, odată cu aceștia spre Panonia. După cronicarii maghiari, încă din timpul ducelui Geza (972-997) datează prima colonie armeană în Ardeal.

„Mai târziu, în prima jumătate a secolului al XII-lea pentru apărarea Țării Sibiului și Făgărașului sistemul de apărare prin prisăci se deplasează mai spre sud și est, înspre Olt și Vișa, unde configurația reliefului și denumiri ca Armeni (populația căreia îi revenea același rol ca și Pecenegilor), alături de argumentele aduse de K. Horedt confirmă această idee" (M. Stoia, Rolul și importanta pădurii în păstrarea ființei noastre naționale pe meleagurile sud-vestice ale Transilvaniei, Noi Tracii, noiembrie 1988, pag. 4). Redăm opiniile altor istorici români: .

- C. Giureanu: „La Cetetea Albă, sub domnia tătară rezidită un cârmuitor al acestora. Populația Cetății Albe ca, în genere, aceea a porturilor era amestecată: pe lângă autohtonii români, mai trăiau aici, în secolul al XIII-lea, armeni, italieni, genovezi și venețieni, greci și evrei" (Istoria românilor, I, Buc. 1974).

www.dacoromanica.ro

– N. Iorga descrie astfel sosirea armenilor în România: „... armenii din Asia Mică, goniți de întinderea păgânilor saracini din Siria și Egipt asupra țării lor, trecuseră Marea Neagră în peninsulă, stăpânită mai mult de genovezi, a Crimeii; acești harnici negustori apucaseră apoi marele drum „tătăresc" al mărfurilor ca să ajungă tot în Galiția aceea, ce era nodul prin care negoțul Apusului se lega de piețele Răsăritului; ...armenii galițieni întemeiară colonii în târgurile ce se înjghebase pentru nevoile satelor între Siret și Prut, Siretul și Suceava ajunseră locuri însemnate pentru negotul și meșteșugurile lor, apoi unda de bogăție atinse în creșterea ei repede Botoșani, Iași, Vasluiul, Bârladul, Tecuciul. Se ajungeau astfel la cele două porturi de la miazăzi, până la care nu apucase să înainteze domnul Țării Românești, stăpân pa țărmul dunărean: Chilia și Cetatea Albă, amândouă încă în mâna genovezilor (Istoria lui Ștefan cel Mare, Buc. 1966). Climatul de toleranță din țările românești față de alți etnici este caracterizat de R. Theodorescu: „Era acelaș climat care îndemna întru călătorie misionară, sub pavăza Romei, pe unii călugări franciscani, dominicani ajunși să întemeieze episcopate și mănăstiri catolice în principatele „civitates" carpatice și pontice - la Severin sau Argeș, la Baia sau Siret, la Moncastre sau Vicina - unde românii și balcanicii, saxoni și italieni, armeni, evrei și musulmani, conviețuiesc într-o civilizație de sinteză „internațională" și „de frontieră" caracteristică acestor părți ale Europei răsăritene (Istoria văzută de aproape, Buc. 1980, pag. 64).

În anul 1849, Nicolae Șuțu a afirmat că cele mai vechi biserici armenești din Moldova sunt cele din Botoșani, 1350 și Iași, 1395; „Dès le XI siècle des Arménies abandonnant leurs foyers envahir par les Perses se refugièrent en Pologne et en Moldavie. Des émigrations subséquantes eurent lieu en 1342 et en 1606. Ils ont huit égalises en Moldavie, dont les plus anciennes sont celle de Botochany bâtie en 1350 et celle d' lassy qui date de 1395..." (Notions statistiques sur la Moldavie, Iassy, 1849, pag. 52).

Părerea altor istorici:

„... biserica romano-catolică și cea armeană, aceasta din urmă beneficiind și de dovada existenței sale în anul 1395, după cum rezultă din pisania existentă la intrarea pe latura de sud, acoperită actualmente de pridvorul construit mai târziu la refacerea bisericii după cutremurul dezastruos din 1802" (A. Andronic, Iașii până la mijlocul secolului al XVII-lea, Iași 1986).

www.dacoromanica.ro

„În anul 1418 pe timpul lui Alexandru cel Bun, 3000 de familii armenești, alungate din Armenia, prin cumplita năvălire a turcomanilor, vin în Moldova și se așează în porturile ei sudice, precum în Cetatea Albă, unde în 1421 îi află cavalerulGuillbert de Lannoy, care spune că în acest oraș a găsit «genovezi, valahi, armeni». Mai apoi găsim armeni așezati în Galați, Vaslui, Botoșani, Dorohoi, Hotin și Suceava" (A. D. Xenopol, Istoria românilor din Dacia Traiană, II, Buc. 1986).

În secolul al XV-lea voievozii Moldovei acordă privilegii excepționale de ordin comercial și politic comunității armene din Moldova. *Încă din acest secol armenii au avut și instanțe judecătorești proprii.*

Aceste privilegii s-au menținut mai multe secole.

Orașul Iași s-a extins, din primele decenii ale secolului al XV-lea și prin stabilirea unui număr de meșteșugari și negustori străini. Acum au venit probabil si armenii care s-au stabilit la marginea orașului vechi pe ulița care s-a numit apoi armeană, în apropierea bisericii armene actuale.

N. Iorga descrie astfel activitatea armenilor: „Negustorul armean, din Galiția mai ales, harnic, ager, foarte curat și purtător al unei civilizații răsăritene și apusene mai înalte. El a durat bolți și case de cărămidă, a cuprins între ele străzi pline de zgomot și de mișcare, s-a îmbogățit și a îmbogățit pe cărăușii și meșterii, peoamenii de muncă grea ai țării" (România cum era până în pâmă în 1918, II, Buc. 1972).

În secolul al XV-lea armenii posedau biserici la Suceava, Iași, Siret, Hotin, Vaslui, Roman și Botoșani, și episcopie la Suceava de la data de 30 iulie 1401. „... am dat (Alexandru cel Bun) episcopului armenesc Ohanes bisericile armenești și pe popii lor; în întreaga noastră țară va fi volnic asupra armenilor cu dreptul său episcopal; i-am dat scaun în Suceava, în cetatea noastră" (DRH, A. Moldova, vol. I, Buc. 1975, pag. 21).

Datorită religiei lor armenii erau considerați de către biserica ortodoxă ca eretici, deși religia lor este creștină (gregoriană, monofizită).

„În picturile murale exterioare ale mănăstirilor din Moldova, în epoca lui Petru Rareș, sunt arătați, în contrast cu «curățenia», «ereticii» atât cei vechi (în special monoiizitii, nestorienii care, neagă ipostaza pământească a lui Isus, arienii care o resping pe cea cerească), cât și cei noi... în contrast cu cei drepți, de-a dreapta, scaunului de judecată sunt zugrăviți în stânga eretici (Nestor, Arie),

www.dacoromanica.ro

în proporții mici, iar cei ai vremii (turcii, tătarii, armenii - noii monofiziți și „latinii") la mari dimensiuni.

Urmașul lui Petru Rares, fiul său, Ștefan Rareș trece la masacre deschise împotriva „ereticilor" protestanți și armeni, nu din pură cruzime, ci pentru menținerea structurii sociale medievale a Moldovei.

Alte justificări ale prigoanei armenilor de către Ștefan Rareș le dă C. C. Giurescu:

„Ștefan Rares dezlănțuie o persecuție împotriva neortodcșilor ca o reacție față de trecerea lui Iliaș la mahomedanism și, posibil, față de progresele luteranismului în Moldova".

Alexandru Lăpușneanu continuă persecuțiile împotriva neortodocșilor, inclusiv împotriva armenilor cum consemnează o cronică a acestora din Camenite.

R. Theodorescu caracterizează această prigoană ca fiind „neobisnuită și efemeră" (Civilizația românilor între medieval și modern, I, Buc. 1987).

În secolul al XV-lea ajunge domn al Moldovei Ioan Vodă cel Cumplit, fiul lui Ștefan cel Tânăr cu armeanca Sarpega; i se mai spunea Ioan Armeanul, Ioan Vodă mută, în 1572, capitala Moldovei la Iași, care la acea dată era un orășel mic, față de, Succava, dar avea un palat, 3 biserici ortodoxe, o capelă catolică, și o capiste armeancă (B. P. Hasdeu, Ioan Vodă cel Cumplit, Buc. 1969).

Frate de mamă cu Ioan Vodă, Garabied Serpaga - cunoscut în cronicile noastre ca Ioan Crețul sau Ioan Potcoavă - a învins oastea turcească a lui Petru cel Șchiop la Docolina, lângă Iași, în anul 1578, dar nu a domnit, retrăgându-se în Polonia.

„În anul 1602, Sigismund III dădu un mare privilegiu de negoț pentru comerțul cu Moldova, iar peste câțiva ani Ștefan II Tomșa domnul Moldovei dă și el un privilegiu, chemând pe negustorii poloni, ruteni, armeni și jidovi în țară" (P. P. Panaitescu, Mihai Viteazul, 1936, pag. 130).

Dăm cele ce urmează amănunte despre construirea bisericilor armenești din Suceava, Roman, Iași, București;

– „La Suceava, mănăstirea Zâmca, ca și mănăstirea Hagigadar, biserica Sf. Cruci și biserica Sf. Simion este o fundație a armenilor refugiați în Moldova de la a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

Ca urmare a cercetărilor efectuate se pare că mănăstirea s-a zidit la începutul secolului al XVII-lea (1606-1608), fondatorul fiind Agopșa, fiul unui amira (prinț). Se poate ca biserica să fie anterioară mănăstirii. Ea are aspectul bisericilor moldovene dar

www.dacoromanica.ro

prezintă caracteristicile cerute de celebrarea cultului armenesc: trei altare, o intrare separată direct în naos, pe latura de nord. Întrucât în anul 1691, când regele polon Sobieski, a campat la Suceava, mănăstirea Sf. Axentie era singura clădire fortificată din oraș, el și-a stabilit aici cartierul general. De atunci, mănăstirea se numește Zamca - în slavonă „fortăreață" (Suceava, Ghid, Buc. 1981).

Mănăstirea Hagigadar, din comuna Moara, a fost zidită de vestitul negustor armean Danovac în anul 1512 (E. Emandi, V. Cucu, M. Ceaușu, Suceava, Buc. 1989).

La Roman biserica a fost ridicată în anul 1609 după cum amintește inscripția de pe peretele de apus al ei (1058 era armenească) de către Agopșa, unul din reprezentanții comunității armenești din Roman.

– La Iași, biserica armenească Sf. Maria datează din anul 1395. A fost refăcută total în anul 1803. O altă biserică, Sf. Grigore situată în apropierea halei actuale a fost dărâmată în 1899, fiind foarte avariată." (Istoria orașului Iași).

– La București, primul lăcaș de rugăciune al armenilor ar fi fost construit între anii 1581-1629 și ar fi existat până în anul 1685. Prima biserică s-a clădit în anul 1743 pe locul catedralei de azi pe temeiul unui hrisov al lui Mihai Racoviță, cu data de 16 februarie din același an, și cu cheltuiala unui notabil armean din Constantinopol (Harutiun amira Hoovian).

În anul 1781, biserica, fiind arsă în urma unui incendiu, a fost reconstruită sub domnia lui Alexandru Ipsilanti Vodă, cu sprijinul material al urmașilor primului ctitor" (Notă afișată la Catedrala episcopiei armene din București).

În privința artei armenilor se poate consemna: „este ceva aparte în ornamentația de la Curtea de Argeș parvenind din transmiterea influenței gruzine și armene prin filiera otomană" (R. St. Ciobanu, Neagoe Basarab, Buc. 1986).

Cărturarul român Marcu Beza descoperă la Oxford, la marea Biblitecă Bodleyană un dicționar din secolul al XVII-lea de 181 de pagini în limbile latină, greacă modernă, turcă, tătară, armeană, slavonă și română. (M. Beza, Documente românești în arhive străine, M.I., 1968, 10, pag. 65).

Ocupația de predilecție a armenilor a fost comerțul și meșteșugurile .

„Breasla armeană din Botoșani (negustorească) apare cu acest nume în «condica liuzilor» din 1803, cea mai veche statistică a populației orașului care s-a păstrat. Este sigur că breasla exista mai

www.dacoromanica.ro

înainte, eventual chiar din veacul al XVII-lea, având în vedere actul din 11 iunie 1662 semnat - printre martori de «David nemeasnicul cel armenesc de Botoseani»" (E. Greceanu).

Armenii au părăsit Moldova în mai multe etape, odată pe timpul lui Ștefan Rareș (la mijlocul secolului al XVI-lea) apoi în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

În anul 1670 trei mii de familii de armeni au trecut din Moldova în Transilvania. Aici s-au bucurat de privilegii, dar au fost constrânși să renunțe la confesiunea gregoriană și să treacă la confesiunea catolică. Cei mai mulți au venit la invitația curții vieneze. După ce au zăbovit o vreme în secuime (la Gheorghieni, Gurghiu, Frumoasa, Suseni, Petelea) și prin părțile Bistriței, armenii s-au așezat prin mai multe părți ale Transilvaniei: Turda, Alba-Iulia, Oradea, Șebeș, Tg. Mureș, orientându-se după punctele de aprovizionare ale armatei.

Centrele de forță vitală au devenit însă localitățile Gherla, Dumbrăveni, Gheorghieni și Frumoasa.

Gherla, denumită și Armenopolis, a fost veritabila capitală a armenilor din Transilvania, având o catedrală, biserici și școli în special acelea organizate de ordinul ekhitariștilor din Veneția.

În jurul anului 1700 orașul s-a populat aproape în întregime de armeni, majoritatea clădirilor din oraș au fost executate de un arhitect armean Alexa venit de la Roma.

Toate notele oficiale în Gherla se scriau în limba armeană. „Printre fondatorii orașului se aflau două familii care descindeau din marele neam al Ardzunilor (cu nume moldovenizate Corbul și Stegar, mai târziu Korbuly și Esztegâr).

Tatăl pictorului Simion Corbul și-a maghiarizat numele în Simon Hallosy.

Pictorul Simon Hallosy (1857-1918) a fost fondatorul Scolii de pictură de la Baia Mare (Raoul Șorban, O viață de artist între Miinchen și Maramureș, Buc. 1986).

Pentru a ilustra situația armenilor din Transilvania redăm o parte din raportul preotului armean Marcello Csiki din Elisabetopolis (Dumbrăveni) - din 11 iulie 1780 - despre starea armenilor din Transilvania (Scură descrierii a stării armenilor care locuiesc în Transilvania).

„După ce armenii care prin anul mântuirii 1650 au plecat din Moldova care în timpul acela era un sălaș infam de răufăcători, au căutat tihnă împreună cu nevestele și copii. Ca să găsească liniște

www.dacoromanica.ro

au pătruns în Transilvania, dar aici, fiind străini, au rătăcit mai multă vreme, pe ici, pe colo, în așezări nesigure, până când s-a întâmplat că, printr-o deosebită grijă a provenienței divine, Auxențiu Verzar, de fericită amintire s-a reîntors din Colegiul Vostru Urban la terminarea studiilor, și i-a convertit pe armeni la catolicism.

Împăratul Carol al șaselea, auzind de această fericită convertire a armenilor l-a poftit pe Auxențiu Verzar la sine, ca pe un bărbat apostolic și a poruncit să fie făcut episcop al nației sale și acordându-i acestuia dreptul de a întemeia comunități în locuri delimitate, a cinstit întreaga națiune cu diferite privilegii. Armenii au zidit orașe sau ca să vorbesc mai precaut, târguri.

Cel dintâi oraș al lor se numește Armenopolis (Gherla) care este deosebit prin mărime, prin eleganța clădirilor dar mai ales prin biserica sa parohială, poate să se ia la întrecere cu celelalte orașe ale Transilvaniei. Numărul locuitorilor se poate calcula astăzi ușor la șase mii.

Al doilea oraș se numește Elisabetopolis (Dumbrăveni) și el este și patria mea și, măcar că numărul cetățenilor de abia ajunge la 300, exista totuși mai multe locuri care așează pe bună dreptate acest oraș deasupra Armenopolisului... orașul este împodobit cu trei biserici, iar a patra care se construiește acum cu mare cheltuială este închinată în cinstea Sfintei Elisabeta - patroana orașului.

Pe lângă aceste două orașe pe care le-am descris pe scurt, mai există și un al treilea numit în mulțime și Sânmiclăuș, și care, la rândul lui, numără aproape 2000 de suflete; pentru că pământul pe care locuiesc nu este al lor și nici nu are imunitățile de care se bucură, alții, este de o stare mult inferioară față de cele două orașe amintite mai înainte; totuși au o biserică foarte frumoasă, ținând seama de condițiile locului, cu o casă parohială din piatră și școală elementară construită pe teren propriu.

În sfârșit mai există și un sătuc sărman din 20 de căsuțe ale armenilor de ultim rang care la fel ca cei de mai înainte, locuiesc pe moșia ungurilor printre munți și duc viață grea, la fel de grea ca acestora; au o bisericuță pe jumătate dărâmată, fiind casă parohială - dacă treci cu vederea o colibă prin care ploaia curge de pretutindeni, iar acesta este locul în a cărui murdărie m-a trimis pe mine care scuipam sânge să lucrez, prea zelosul episcop de națiе unguresсă - eu nefiind apt pentru această muncă parohială - și desigur fiindcă dorea să mor cât mai repede.

www.dacoromanica.ro

Am spus episcop de nație maghiară, pentru că armenii de la moartea strălucitului lor episcop Auxențiu Verzar nu știu pentru care tristă soartă... de atunci și până astăzi sunt lipsiți, spre marea lor pagubă de un episcop și nu din alt motiv decât pentru această lipsă. Episcopii ungurilor au început să poruncească chiar și armenilor, acestor prea buni catolici, care poruncire este mult mai rea decât folositoare națiunii armenești și ar fi bine ca, o dată și o dată să se termine și să se restaureze vechiul episcopat al armenilor, spre cel mai mare bine și mărginirea spirituală a tuturor!" (I. Dumitriu, Românii în arhivele Romei, Buc. 1973).

În jurul anului 1840 se remarcă însă un regres sensibil al folosirii limbii armene, iar la 1900 limba armeană nu mai vorbeau decât bătrânii. Armenii au fost total maghiarizați, ceea ce nu s-a întâmplat în Moldova și Țara Românească.

În Moldova, în perioada lui Dimitrie Cantemir: „Armenii se socotesc supuși, la fel ca târgoveții și negustorii din alte cetăți și târguri ale Moldovei și plătesc domnului aceeași dajdie. Ca și papistașii ei au biserici tot atât de mari și la fel de împodobite ca și bisericile drept credincioșilor și își urmează slobozi legea lor" (D. Cantemir, Descrierea Moldovei, Buc. 1986).

Episcopia armenească din Suceava este scutită total de gorștinea de oi (T. Bălan, Documente bucovinene, vol. IV, Cernăuți, 1933, pag. 65).

Un document din 1669, aflat în original în Arhivele Statului din București, pachetul mănăstirii Golia, demonstrează privilegiile de care se bucură minoritatea armeană din țara noastră: „Adică ei, Chirilă, șoltuzul armenesc de târg de Suceava și cu feciorul meu Drăghici, scriem și mărturisim cu acest adevărat zapis al nostru de nimeni nevoiți nici asupriți, ci de a noastră bunăvoie, am vândut a noastră dreaptă ocină și moșie, o falcie de vie la târg la Cotnar, în dealul Mândru, între via lui Ivan protopopul armenesc din jos și între via lui Marco armeanul din sus, care falce de vie ne-au fost nouă moșie de la moșii noștri și de la părinții noștri, aceasta o am vândut noi părintelui Macarie, egumenul de la sfânta mănăstire de la Golia de târg de Iași, drept cincizeci de lei bătuți în mâinile noastre..."

Acest document confirmă libertatea cultelor în România si mai atestă viitorul de organizare locală a burgheziei armenești, care pe lângă judecătorii proprii, aveau un șoltuz, armenesc, adică un primar și încă în chiar capitala țării, la Suceava.

www.dacoromanica.ro

Încă din anul 1448 exista la Scaunul domnesc al Sucevii funcția de șoltuz al armenilor. (B . P. Hașdeu, Istoria toleranței religioase în România, Ed. Saeculum, Bucuresti și I.E.P. Știința Chișinău, 1992), comentează astfel:

„Această existență a unei organizații armene neatârnate de aceea românească, ba încă tocmai în vechea resedință princiară Suceava, demonstrează ea singură înaltul grad de favoare, nu numai religioasă, ci chiar politică, ceea ce este negreșit cu mult mai grav, pe care strămunii noștri nu s-au sfiit de a o acorda laborioșilor oaspeți, veniți aici de sub poalele Caucazului. Cată să observăm că armenii știau a se arăta în împrejurările cele mai momentoase destul de buni patrioți spre a fi meritat cu tot dreptul o asemenea distincție".

La recensământul populației Sucevei din 28 iunie 1774 la Suceava erau 365 case (gospodării), din care 55 de armeni și 25 de armeni străini (V. Gh. Miron, Adrian Pricop, Documente privind orașul Suceava în secolele XVII-XVIII în „Suceava", 1981, pag. 122).

Hrisovul domnesc din 18 august 1780 care stabilește înființarea orașului Fălticeni arată ca fiind populat - ca toate orașele vremii de români, armeni și evrei (G. Ilisei, Șt. Gorovei, Fălticeni, Buc. 1987).

La Botoșani, armenii au fost primul element alogen care s-a alipit comunității românești, ocupația lor de căpetenic fiind de-a lungul secolelor negoțul. „Pentru a stabili raportul numeric români-armeni - se poate lua în considerare numărul de biserici - zece parohiale românești față de una armenească. A doua biserică armenească s-a construit în 1795. Statistica din 1832 arată 8072 români si 1296 armeni, iar aceea din 1891, 13402 români și 1910 armeni. Importanța armenilor este însă mai mare decât raportul numeric, ei contribuind substanțial la alcătuirea structurii urbane a Botoșenilor.

Aici, limitele mahalalei armenilor se înscriau inițial în perimetrul străzilor Războieni, Abatorul vechi și Calea Națională.

Acest nucleu, care păstrează și cele mai vechi case cu arhitectură medievală, s-a extins în veacul al XIX-lea la zona străzilor Eminescu și Sf. Voievozi (30 Decembrie), zonă denumită la 1820 „mahalaua Sf. Gheorghe", deosebită de mahalaua armenilor. Familiile armenilor stabiliți în mahalaua Sf. Gheorghe și anume: Goilav, Ciomac, Mano etc. au ridicat case frumoase cu arhitectură a secolului al XIX-lea care dau un aspect urban deosebit orașului" (E. Greceanu, Ansamblul urban medieval Botoșani, Buc. 1986).

www.dacoromanica.ro

În București, în anul 1808 se construiește hanul lui Manuc, un negustor armean bogat și diplomat cunoscut. Este unul din puținele hanuri ale secolului al XVIII-XIX care mai există în București. Tot în București, casa Melic, construită în anul 1760 și restaurată în 1822, a fost locul de întrunire al armenilor din Bucuresti participanți la revoluția din 1848 (N. Minei, M.I., l, 1980).

Spiritul de toleranță al poporului român se evidențiază în Proclamația de la Islaz care conține următorul apel:

„Cetățeni în general, preoți, boieri, ostași, negustori, meseriași de orice treaptă, de orice nație, de orice religie, ce vă aflați în capitală și prin orașe, greci, sârbi, bulgari, germani, armeni, izraeliți, armați-vă spre a ține bună rânduială și a ajuta la fapta cea mare. Patria este a noastră și a voastră. Vouă vă place a ședea într-însa și ea vă primește..."

Conform recensământului din anul 1859, în Moldova existau 3435 armeni, iar în Țara Românească 4746 (Gr. Chiriță, Populația principatelor unite române în 1859, R.I. 1989, ianuarie, pag. 49-52).

În Dobrogea, după 1877, toate cultele s-au bucurat de același tratament. „În Constanța, spre pildă, ele se oficiau în lăcașuri de rit protestant și catolic, în biserici ale populației grecești, bulgare și armenești, în sinagogi izraelite de rit spaniol și occidental, în moschei și geamii, fiecare în limba de cult consacrată" (A. Rădulescu, I. Bitoleanu, Istoria românilor dintre Dunăre și Mare, Dobrogea, Buc. 1972).

Recensământul din anul 1899 arată în Dobrogea o populație de 2749 armeni.

La Giurgiu, structura pe naționalități, în anul 1910, era următoarea (N. Ilinca, B. Căpățână, Giurgiu, Buc. 1986, pag. 59): „10298 români, 3580 bulgari și sârbi, 590 greci, 800 israeliți, 200 germani, 250 germani, 100 armeni".

În anul 1911, la 24 iulie, s-a pus temelia catedralei episcopiei armene din București cu hramul Sf. Arhanghel Gavriil și Mihail, pe timpul locțiitorului de patriah suprem catalicos al bisericii armene, arhiepiscopul Kevorc Surennian.

Catedrala s-a construit pe locul bisericii arse în anul 1781. Lăcașul a fost ridicat „prin stăruința neobosită a epitropilor Iachim Ivantoglu, președinte, Gavriil Mihăilescu, Jack Sahim, Tateos Melidon, Hagi Tosun, George și Mărgărit Hill, St. Bedros, membri" (Arhimandrit Dr. Zareh Baronian - Vicarul episcopiei armenilor) .

Iată cum sintetizează Silvia Agemian în puține cuvinte situația trecutului armenilor din România.

www.dacoromanica.ro

„Armenii s-au bucurat în țările românești de toate drepturile și privilegiile, în afara prigoanei episodice din timpul domnitorilor Ștefan Rareș și Alexandru Lăpușneanu și-au păstrat limba, cultura și religia. Nu același lucru s-a întâmplat în Transilvania unde au fost maghiarizați ca urmare a politicii guvernului maghiar. După Marea Unire din 1918, în anul 1930 guvernul român a aprobat reînființarea episcopatului armean gregorian din Transilvania. Dar comunitatea armenană transilvană, trecuse, după expresia lui Suren Kolandjan „în brațele istoriei". (Manuscris arméniens dans les collections de Roumanie, Buc. 1982).

În toată perioada locuirii armenilor în România, aceștia au dat un număr important de oameni de seamă în viața culturală, politică și economică a României. Este de ajuns să-i menționăm pe Garabet Ibrăileanu, Gheorghe Asachi, Vasile Conta, Spiru Haret, Gr. Tracu Iasi, Artur Verona, Alcar Baltazar, Emanoil Ciuntu, H. Dj . Siruni, G-l Zadik, Mihai Jora, G. Avachian, V. Madgearu, Mihail Socor și mulți alți avocați, ingineri, medici, ș.a.

În ultimile decenii: Ana Aslan, Cik Damadian, Ion Sahighian, Jeni Actarian și mai recent Florica Câmpan, Anda Călugăreanu, Matty Aslan, iar în prezent scriitorii: Ștefan Agopian, Sergiu Stelian, Bedros Horasangian; istorici: Tigran Gregorian, Meline Poladian, Silvia Agemian; arheologi: Nubar Hapartumian, Eugen Panaghiant; economiști: Varujan Vosganian; soliști la operă David Ohanesian, șefi de orchestră Varujan Cozighian și mulți alții.

Comunicare din 30 octombrie 1997

10. Toleranța românilor față de minoritățile etno-religioase: Husiții și habanii
(istorie, organizare, instituții)

Românii au dat dovadă, în decursul istoriei lor, de toleranță față de minorități, aparținând altor etnii sau religii.

Lăsăm de o parte convietuirea cu unele popoare migratoare, popoare războinice, cu care românii au găsit un „modus vivendi", în special cu turanicii-pecenegi, cumani, tătari, pe baza procurării produselor agricole și animaliere, de care migratorii aveau nevoie. Nu ne vom referi nici la grupuri importante de catolici, sași și maghiari și nici la armeni, evrei, la greci, bulgari, sârbi, lipoveni, țigani.

www.dacoromanica.ro

Ne vom referi la minorități etnice și religioase de anvergură mai mică, repudiati, de Occident și anume la husiți și habani.

Husiții, adepții reformatorului ceh Ian Has, reprezintă o sectă a bisericii catolice care propovăduiește puritanismul și sobrietatea în viața religioasă și în ritualul bisericesc. Persecutați ai bisericii catolice husiții se refugiază în Boemia Moravia și Slovacia.

În Moldova, primii husiți au venit în anul 1420, fiind de proveniență maghiară ei au plecat din Slovacia și și-au găsit adăpost în țara lui Alexandru cel Bun, „care a îngăduit așezarea lor în Moldova în târgurile Trotuș, Bacău, Roman și în satele din jurul acestor două din urmă centre - Târgul Neamț, Cotnari, Huși și Ciubărciu pe Nistru, ba mai mult a dat și o poruncă în scris să nu fie tulburați de nimeni în exercitarea cultului lor". (C. G. Giurescu, Istoria românilor, I, Buc. 1974, pag. 146).

Proiectul regilor maghiari și poloni de a împărți Moldova între ei l-a mâhnit pe Alexandru cel Bun și de aceea i-a ocrotit pe husiți în Moldova, cu toate intervențiile papalității.

„Sub influența husitismului, care propagă oficierea liturghiei în limba poporului, se traduce în anul 1430, la Trotuș de către husiții maghiari, refugiați acolo, Biblia.

Ca urmare a ridicării la cultură a micii nobilimi și a orășenimii române și sub influența husitismului se traduc la pragul de trecere de la secolul al XV-lea la al XVI-lea, cele dintâi scrieri în limba română din limba slavonă: Codicele Voronețean Psaltirea Scheiană Psaltirea Hurmuzachi..." (M. Constantinescu, C. Daicoviciu, St. Pascu, Istoria României, Buc. 1969).

După moartea lui Alexandru cel Bun în urma luptelor pentru tron dintre fii lui, se pare că husiții din Moldova trebuiră să-și caute din nou loc de refugiu în Transilvania. Dar se vor întoarce în Moldova.

„Pe la jumătatea anului 1437 se refugiază din fața stăruitorului inchizitor o parte din husiții din Ungaria sudică sub conducerea preoților Toma și Valentin. Ei se așezară la început în târgul Trotușului și de acolo se răspândiră apoi prin țară" (M. Dan, Cehi, Slovaci și Români în veacurile XIII-XVI, Sibiu, 1944, pag. 90-82)

O parte dintre acești husiți s-au așezat în nordul Trasilvaniei. O serie de așezări din regiunea Sălajului (Cehul Silvaniei, Villa Cechi etc.) au fost întemeiate de husiți.

În anul 1446 papa Eugeniu al IV-lea scria: „Am auzit cu mare părere de rău că în țara Moldovei s-au adăpostit o grămadă de eretici, mai ales din abominabila sectă a husiților (Gh. Ghibănescu,

www.dacoromanica.ro

Originea Huşilor, Bârlad, 1887). Constantin Romanus fost preot catolic trecut la husitism a fost unul din propagatorii cei mai frecvenți ai hustismului în Moldova în anul 1452 (M. Dan, Cehi, Slovaci și Români în veacurile XIIIXVI, Sibiu, 1944, pag. 193).

Urmează un val de emigranți husiți, de data aceasta cehi autentici, care părăsiră Moravia pentru a-și căuta un cămin în Moldova.

Acești husiți au venit în Moldova în anii 1480 și 1483 alungați de Matei Corvin, care satisface cererea papei Sixtus al IV-lea de a-i expulza pe husiții din Moravia.

Din acest lot de husiți o parte s-au așezat în orașul Huși, o altă parte la Sf. Ieronim, lângă Huși, alții la Răducăneni, pe malul Prutului, alții la Roman.

„Din cauza prigoanei ordonată de regele Matei Corvin între anii 1481 și 1488 au intrat în Moldova numeroși husiți în special din Moravia și din Silezia. Și au fost bine primiți de Ștefan cel Mare" (N. Grigoraș, Moldova lui Ștefan cel Mare, Iași 1982, pag. 224).

Husiții din Moldova, în secolele XVI-XVII sfârșesc prin a reveni la catolicism.

În vremea domniei lui Petru Șchiopu se concediau husiții care nu treceau la catolicism.

Episcopul catolic din Camenița anunță Vaticanul printr-o notă, din anul 1571: „Vă înștiințez cum că Mihail Tabuk Fegedin, predicator foarte elocinte, maghiar de origine, ne-a adus la cunoștință că ungurii stabiliți în Moldova, anume în orașele Huși, Roman, precum și în celelalte de prin prejur, ceva ca la 2000 de rătăciți în crezul lui Ian Hus, au îmbrățișat catolicismul.

În anul 1662, Istrate Dabija dă o carte prin care permite episcopului de Huși să așeze colonișți catolici în satul Plopeni, ce era la marginea Hușilor, iar în anul 1776 la Ciubărciu pe malul Nistrului și în satele alăturate Sf. Petru, Sf. Ioan si Sf. Anton, în bisericile catolice, ungurii mai cântau în limba maghiară ca o reminiscență a husitismului.

Habanii în Transilvania

Cine vizitează muzeul Brukenthal din Sibiu are posibilitatea să vadă ceramica habană, obiecte (farfurii plate, și concee înalte) de ceramică foarte fină, pe fond alb smălțuit cu cositor. Producătorii acestei ceramici sunt olari care făceu parte din secta religioasă a

www.dacoromanica.ro

habanilor, refugiați în secolul al XVII-lea din Moravia și Slovacia în Transilvania și stabiliți la Vințul de Jos.

„Habanii au fost adepții unei secte anabaptiste - Secta habanilor numită și Wiedertäufer: originari din Elveția. Ei au practicat diverse meșteșuguri, fierari, lăcătuși, cuțitari, tăbăcari, curelari, cojocari, țesători, pălărieri, dogari, morari, zidari, dar s-au făcut cunoscuți mai ales prin producția de ceramică fină. Fiind prigoniți de habsburgi, în acțiunea de catolicizare a lor, ei au părăsit Moravia unde trăiseră aproape un veac.

Primul grup de coloniști din localitatea Neumuhl format din 286 bărbați, femei și copii, s-au așezat la Vințul de Jos în 1621.

Le-au urmat alte grupuri în 1622, 1623, 1629, 1635 și 1649. În perioada cea mai intensă de colonizare, între 23 decembrie 1622 și 12 ianuarie 1623, au sosit în Transilvania 735 de persoane (V. Butură, Străvechi mărturii de civilizație românească, Buc. 1989, pag. 351).

Aducerea habanilor în Transilvania se datorează principelui transilvan Gabriel Bethlen.

Georg Kraus (Cronica Transilvaniei, Buc. 1965, pag. 58) relatează astfel: „ După ce oastea imperială s-a retras din Moravia și Gabriel Bethlen pornise în urmărirea acesteia, i s-au închinat, în afară de Olomouc, cele mai multe orașe din Moravia. Bethlen a primit totodată o mare mulțime de grâne și tot felul de bucate încât, cât timp a ținut împresurarea, întreaga oaste ardeleană a primit hrană din Moravia.

Tocmai în acest an (1624) pe vremea campaniei din Moravia, Gabriel Bethlen a cuprins lângă Mikalov o așezare a baptiștilor de la care a primit multe bunuri. El i-a adus în Transilvania cu tot ce aveau și cu tot ce stăpânea așezarea lor, spre marea pagubă a bieților meseriași sași și le-a dat ca sălaș Vințul de Jos, unde au făcut clădiri și și-au văzut de secta și de negoțul lor. Ei viețuiesc și acum acolo, iar de atunci s-au înmulțit după felul baptiștilor, sunt câteva mii de oameni".

Andrei Kiss (Domnia lui Gabriel Bethlen, M.I., dec. 1880) spune: „Pentru sporirea activității miniere ca și a unor meșteșuguri - în timpul războiului de 30 de ani, a adus în țară mineri pricepuți și meșteșugari persecutați pentru credința lor pe teritoriul stăpânit de Habsburgi".

Ocrotirea lor a fost vremelnică și în Transilvania deoarece acțiunea de catolicizare a lor s-a extins și aici. Maria Tereza a

www.dacoromanica.ro

ordonat, în 1763, trecerea anabaptiștilor la religia, catolică. Cei care nu vroiau trebuiau să părăsească Tranasilvania în decurs de șase săptămâni.

O parte au luat drumul pribegiei, iar celor catolicizați cu sila li s-a confirmat privilegiile în anul 1767.

„Nu întâmplător, fără consecințe ulterioare, la Criț un sat apropiat de Saschiz, au poposit un timp familii de habani, izgoniți de la Vinț în anul 1763 (L. Fulga, Contacte culturale în ceramica transilvană a secolelor XVIII și XIX, Sibiu 1983, pag. 15).

„... un moment deosebit îl constituie, în ambianța transilvană, transplantarea unei colonii de habani din Moravia și Slovacia, în prima treime a secolului al XVII-lea, la Vinț lângă Alba Iulia de unde o parte au trecut, spre sfârșitul secolului al XVII-lea la Criț producând o ceramică fină, colorată, cu forme proprii, cu un desen din care nu lipseau subiecte specifice mediului central-european (P. Popescu, Prefață la Ligia Fulga, Contacte culturale în ceramica transilvană a secolelor XVIII și XIX, Sibiu 1983)

Habanii sunt comunități de olari care în decurs de trei secole au lucrat o faianță de lux, cu înalte calități artistice, ridicând arta ceramicii la perfecțiuni neobișnuite. Ei erau organizați social după concepția proprietății comune asupra mijloacelor de producție. Din considerente de ordin religios habanii au fost izgoniți în Transilvania, stabilindu-se la Vințul de Jos, în anul 1621.

„Aici au continuat să lucreze faianță după rețetele proprii (excelând în prepararea smalțului opac pe bază da cositor), desfăcând produse de faianță în mediul transilvan" (Magda Bunta, Az erdely haban heramia, Kriterion, Bukarest, 1993, după L. Fulga).

„Existența unei comunități de habani stabiliți în Transilvania încă de la începutul secolului al XVII-lea care au lucrat o faianță de lux aproape în aceeași manieră cu cea slovacă (de altfel originea lor este comună). Însă imigrația lor în anul 1621 la Vințul de Jos, în zona transilvană, i-a izolat într-o oarecare măsură, ca evoluție, adoptând o linie decorativă proprie, distinctă de cea a habanilor slovaci (Ligia Fulga, Contacte culturale în ceramica transilvăneană a secolelor XVIII si XIX, Sibiu, 1983, pag. 15).

„Multe vase executate de habani prezintă asemănări ca și cele confecționate de maeștrii de la Faenza, unde au fost mulți anabaptiști și care din cauza prigoanei religioase au fost nevoiți să

www.dacoromanica.ro

emigreze. Iscusiți ceramiști anabaptiștii au răspândit în Europa Centrală vasele albe cu smalț de cositor, care au deschis un nou capitol în istoria ceremicii fine din Europa.

Produsele locale ale principalelor centre de olărit maghiare, secuiești și săsești prezenta asemănări cu ceramica fină de la Vințul de Jos.

La noi în țară mai numeroase sunt cănile și canceele, având ca elemente ornamentale flori: lalele, garoafe, bănuței, lăcrămioare, ramuri cu frunze stilizate, mai rar frunze de acant, de viță de vie, colorate în galben, albastru, verde, maro. Uneori decorul este monocrom alb ori galben pe fond albastru sau albstru pe fond galben" (V. Butară, Străvechi mărturii de civilizație românească, Buc. 1989, pag. 352).

Ceramica habană a influențat puternic ceramica din Transilvania, în special cea săsească determinând dezvoltarea acesteia în secolele XVIII-XIX.

„Renumele habanilor transilvăneni s-a datorat în primul rând, cum se știe, activității mai multor generații de „amphorari" ceramiști abili, dintre care unii, precum Jakob Weiss au creat o ceramică specifică ce suferea, prin intermediul Boemiei, influențe ale porțelanului olandez de Delft, înrâurind la rându-i olăria săsească din Ardeal. Ceramica hebană din prima jumătate a secolului al XVIII-lea decorată cu glazură albă de cositor și cuprinzând forme de vase orientalizate, avea să fie mult căutată mai ales de negustorii turci" (R, Theodorescu, Civilizația românilor între medieval și modern, I, Buc. 1987, pag. 202).

Populația habană, în decursul veacurilor, s-a asimilat, dar meșteșugul s-a păstrat până în zilele noastre.

O altă comunitate cu număr redus de componenți este comunitatea luterană din București, atestată documentar din anul 1578. Printr-un hrisov domnesc de la începutul secolului al XVIIIlea i s-a atribuit un teren în afara orașului, numit „La mahalaua stejarului" sau „La fântâna boului".

Pe acest teren s-au construit o bicerică (1775), apoi cea de astăzi (1853), școala, grădinița multe locuințe; de la toate acestea și-a luat numele strada Luterană. Pe un astfel de teren al luteranilor s-a construit, la intersecția străzilor Luterană și Știrbei Vodă un bloc, având corpul din mijloc rotund. Blocul, proiectat și construit de luterani este un punct de referință în București, cu a sa farmacie la parter este declarat monument ambiental al Bucureștiului (Str. Știrbei Vodă 16-18). Alte episoade:

www.dacoromanica.ro

- Despot Vodă îi scrie lui Lasocki și Filipowski, preoți polonezi: „întrucât am înțeles că, din pricina credinței, se află mulți exilați din Franța, Spania, Germania și din alte locuri, dorim ca ei să se adune în țara noastră și să le dăm deplină și creștinească libertate și putința de a locui" (Dan Horia Mazilu, Noi despre ceilalti, București, Polirom, 1999, pag. 113).

– În anul 1792 Costache Mareș încheia o „convenție cu un grup de evrei (care mărturisesc că veniseră în Moldova chemați de conaționalii lor) cu privire la înfiriparea târgului Vlădeni, numit apoi Mihăileni. Din articolul 13 al acestui act: „pentru că acești negustori și jidovi au umblat ostenindu-se și cheltuindu-se ca să facă acest târg, după pornirea ce s-a facut... , se cade a-i mulțumi" (Dan Horia Mazilu, op. cit.).

11. Învățământul superior din Republica Moldova (Basarabia) și comparația cu România

Până în anul 1918, în Basarabia nu exista nici o școală în limba română, primară sau secundară „în timp ce toate minoritățile (evreii, bulgarii, armenii, germanii, etc.) aveau asemenea scoli. Intenția autorităților rusești era să-i oblige pe moldoveni să urmeze școli rusești.

La Congresul general al învățătorilor din 10-13 aprilie 1917, care a avut loc la Chișinău, majoritatea învățătorilor erau ruși sau minoritari rusificați. Când Pan Halippa a ridicat problema naționalizării învățământului, românii deși majoritari nu aveau școli în limba română, directorul învățământului din Basarabia, Sikomentnikov a combătut ideea învățământului în limba română, deoarece, spunea el, „limba moldovenească este o limbă săracă, a unui popor primitiv, care se afla în același stadiu de dezvoltare cu samoezii din nordul Siberiei! Limba moldovenească nu are decât vreo sută sau două sute de cuvinte pentru uzul lor casnic și pentru o agricultură rudimentară" (V. Harea, Basarabia pe drumul unirii. Buc. 1995, pag. 76).

Rușii nu au creiat învățământ superior în Basarabia. Exista, din anul 1875, un institut pedagogic superior, în limba rusă „Rumiantev", care pregătea profesori pentru, învățământul liceal.

www.dacoromanica.ro

În anul 1915 s-a deschis un Institut învățătoresc superior, în limba rusă. Directorul Institutului a afirmat, într-o convorbire cu studenții Institutului că nu poate introduce învățământul în limba moldovenească, pentru că aceasta nu are decât două sute de cuvinte (România Nouă, nr. 53 din 23 martie 1918).

Imediat după unire Institutul s-a desființat, înființându-se 11 școli normale în limba română.

O importanță deosebită s-a acordat solemnității prilejuite de deschiderea, Universității Populare din Chișinău, care în intenția inițiatorilor, trebuia să se transforme într-o Universitate. Nu s-a realizat, argumentându-se apropierea Universității din Iasi și preponderența populației străine în Chișinau (evrei și ruși). Argumentele s-au dovedit false, rezultatele pe care le-a oferit Universitatea din Cluj, demonstrând rolul Universității în viața unei provincii.

În anul 1926 se înifințeaza ASTRA-BASARABIA. Una din procupările principale ale ASTREI BASARABIA a fost înființarea Universității din Chișinău. În Biblioteca ASTREI s-a tipărit lucrarea lui Onisifor Ghibu „A cincea Universitate a României. Universitatea din Chișinău". În prima etapă, se preconiza înființarea unei Facultăți de Științe și a unei Facultăți de Agronomie.

Deasemenea s-a propus să devină instituții de stat:

– Conservatorul Unirea din Chișinău (condus de Anastasia Dicescu);

– Școala de Belle-Arte (condusă de A. Plămădeală).

Susținătorii înființării unei Academii de Teologie sau a unei Facultăți de teologie fiind numeroși în rândul preoțimii basarabene, care reprezenta o felie importantă a intelectualității moldovenești din Basarabia, au avut câștig de cauză.

Pentru înființarea Facultății de Teologie în Chișinău, parlamentarul Preot Pavel Guciujna a fost un „militant neobosit". Pentru înființarea Facultății de Teologie de la Chișinău au mai militat: V. Haneș, C. Găvănescu, T. Iacobescu, prof. univ. I. Bărbulescu și în special Ministrul Instrucțiunii Publice Ion Petrovici. Împotrivă era Mitropolitul Pimen al Moldovei. Decizia 97118 din august 1926 stabilește înființarea Facultății de Teologie Chișinău în subordinea Universității din Iași. La deschiderea cursurilor aceasta a fost reprezentată de Ioan Bogdan. Au participat viitorul Mitropolit al Moldovei Ion Mihălescu, Ioan Lupaș, Nichifor Crainic, Gala

www.dacoromanica.ro

Galaction, Sergiu F. Niță, ministrul Basarabiei, Pr. Pavel Guciujna. Până în 1940, Facultatea de Teologie din Chișinău, a acordat 5 doctorate. Deasemenea Facultatea de Teologie și-a asumat rolul de misionar printre alogeni, sectanți și comuniști-atei. Unul din subiectele principale era introducerea noului calendar. (Boris Buzilă, Din istoria vieții bisericești din Basarab, editura Fundației Culturale Române, Buc.-Chisinău, pag. 167-184).

La începutul anului universitar 1932/1933, Institutul de agronomie de la Iași s-a transferat la Chișinău sub forma unei Facultăți de Agronomie, aparținând de Universitatea din Iași. Această realizare se datorează lui Anton Crihan, subsecretar de stat la Ministerul Agriculturii și Domeniilor, care a militat pe toate căile și care a dotat Facultatea cu tot ce este necesar, în special cu mijloacele pentru cercetare și practică pe teren.

Din păcate Universitatea din Chișinău nu s-a înființat până în 1940. S-au mai înființat două Conservatoare particulare: Conservatorul Național și Conservatorul Municipal.

După ocuparea Basarabiei de către URSS, în anul 1940, au continuat să funcționeze Institutul agricol (pe baza Facultății de Agronomie) și Conservatorul Moldovencsc de Stat, pe baza Conservatorului Unirea.

După a treia ocupare a Basarabiei, în anul 1944, s-au înființat:

– În anul 1945 Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „N. Testemițeanu";

– În anul 1946, Universitatea de Stat din Moldova, la început cu trei facultăți;

– În anul 1948 Institutul Pedagogic „Ion Creangă";

– În anul 1964 Institutul Politehnic, la început cu trei facultăți;

– În anul 1984 Institutul de Stat al Artelor.

La toate aceste instituții de învățământ superior, învățământul era în limba rusă.

După obținerea independenței și formarea Republicii Moldova, în anul 1991, învățământul a luat un avânt deosebit și se efectuează în limba română.

– Universitarea de Stat din Moldova are 13 facultăți și 50 de specializări. Pe lângă Universitatea de Stat funcționează următoarele școli superioare: .

– Academia de Drept;

– Institutul internațional de management;

www.dacoromanica.ro

– Institutul de cercetări științifice în domeniul managementului;
– Institutul de științe politice și relații internaționale;
– Institutul de științe reale.
– Universitatea Tehnică are astăzi 12 facultăți, înglobând și arhitectura;
– Universitatea de Medicină si Farmacie „N. Testemițeanu" are 5 facultăți;
– Universitatea agrară are 18 specializări;
– Universitatea Pedagogică „Ion Creangă" are 6 facultăți;
– Institutul de Stat al artelor are 15 specializări;
– Academia de muzică „G. Musicescu" prin transformarea Conservatorului de Muzică are 5 facultăți.

S-au înființat noi instituții de învățământ superior, multe după modelul românesc:

– Academia de studii economice, înființată în 1991, are 12 specializări;
– Institutul Național de Educație fizică și sport, înființat în anul 1991 dintr-o specializare a Universității Pedagogice „Ion Creangă", are 5 facultăți;
– Universitatea liberă internațională din Moldova, înființată în 1992, are 6 depertamente;
– Universitatea cooperatistă comercială din Moldova, înființată în anul 1993, are 10 specializări;
– Academia de Teologie, înființată în anul 1993;
– Academia de studii în domeniul Administrației publice înființată în anul 1993;
– Academia de Poliție „Ștefan cel Mare" înființată în anul 1995, are 3 facultăți;

În provincie:

– Universitatea de Stat „Alecu Russo" din Bălți, cu 6 facultăti, având și filologie rusă și ucraineană, cu secundar limba română;
– Universitatea din Tiraspol, funcționând la Chișinau, are 5 facultăți;
– Universitatea de Stat din Comrat, cu predare parțială în limba găgăuză, are 10 specializări (management, marketing, contabilitate și audit, limba și literatura română, limba și literatura găgăuză, pedagogia înv. primar, actorie, drept, agronomie, zooveterinar, tehnologia păstrării și prelucrării fructelor și legumelor, tehnolgia vinului și a produselor prin fermentare);

www.dacoromanica.ro

– Universitatea real umanistă din Cahul, înființată în anul 1998, cu 4 facultăți (litere, arte, istorie, economie-drept). Universitatea va cuprinde și o secție a Universității Dunărea de Jos din Galați începând cu anul 1999/2000);

Mai funcționează:

– Universitatea slavonă din Chișinău, cu 4 facultăți (drept, economie, limbi slavone);

– Universitatea de studii umanistice din Moldova cu trei facultăți (drept, economie și limbi moderne aplicate);

– Universitatea de științe aplicate din Moldova cu 5 specializări (drept economic, contabilitate și audit, management, relații economice internaționale și cibernetică-informatică economică);

– Institutul de relații internaționale „Perspectivă" cu 7 specializări.

În total sunt 27 de instituții de învățământ superior de lungă durată. Din examinarea programelor analitice ale universitătilor și institutetor se constată o eflorescență a următoarelor discipline:

- 11 facultăți de drept;
- 8 facultăți de management și marketing;
- 7 facultăți de contabilitate și audit;
- 6 facultăți de economie;
- 6 facultăți de relații politice și economice internaționale.

În ceea ce privește instituțiile de învățământ superior de scurtă durată (colegii) acestea acoperă toate județele, astfel:

A. Municipiul Chișinău: 22 de Colegii:

– Colegiul republican de informatică;
– Colegiul de Microelectronică și Tehnică de Calcul;
– Colegiul industrial de Pedagogie și de Ecologie;
– Colegiul Tehnic;
– Colegiul Național de Comerț;
– Colegiul Electromecanic;
– Colegiul Financiar-Bancar;
– Școala normală „Al. Mateevici";
– Colegiul republican de Medicină;
– Colegiul orășenesc de Medicină;
– Colegiul de Telecomunicații;
– Colegiul de Cooperație;
– Colegiul de Transport;

www.dacoromanica.ro

– Colegiul Industrial și de Construcții;
– Colegiul Tehnologic;
– Colegiul Militar „Alexandru cel Bun";
– Colegiul de Poliție;
– Colegiul Republican de Muzică „St. Neaga";
– Colegiul Republican de Artă Plastică „A. Plămădeală";
– Colegiul Republican de Coregrafie;
– Colegiul privat Economico-Juridic „Socrate";
– Colegiul de Criminologii;
– Colegiul „Business";

B. Județul Bălți: 7 Colegii:
– Colegiul de Industrie Ușoară;
– Colegiul Politehnic;
– Școala Normală;
– Colegiul de Medicină;
– Colegiul Tehnic Forestier;
– Colegiul Agro-industrial din or. Râșcani;
– Colegiul Republican de Muzică și Pedagogie.

C. Județul Soroca: 3 Colegii:
– Școala Normală;
– Colegiul Republican de Creație Populară;
– Colegiul Tehnic Agricol.

D. Județul Edineț: 4 Colegii:
– Școala Normală „Gh. Asachi" din or. Lipcani;
– Colegiul Agricol din Țaul;
– Colegiul Agricol din Grinăuți;
– Colegiul Zootehnic din Brătușeni.

E. Județul Orhei: 2 Colegii:
– Școala Normală „Vasile Lupu";
– Colegiul de Medicină.

F. Județul Călărași: 2 Colegii:
– Școala Normală din or. Călărași;
– Colegiul de Medicină din Ungheni.

G. Județul Chișinău: 1 Colegiu:.
– Colegiul Național de Viticultură și Vinificație din Sătuceni;

H. Județul Lăpușna: 1 Colegiu:
– Colegiul de Construcții din or. Hâncești.

I. Județul Tighina: 1 Colegiu:
– Colegiul Electromecanic din Roșcani.

www.dacoromanica.ro

J. Județul Cahul: 4 Colegii:
- Colegiul de Pedagogie și Arte;
- Școala Normală „Chiril și Metodiu, din or. Taraclia;
- Colegiul de Medicină;
- Colegiul Tehnic-Agricol.

L. În GĂGĂUZIA: 3 Colegii:
- Școala Normală „M. Ciachir" din or. Comrat;
- Colegiul Tehnic-Agricol din Svetlâi;
- Colegiul de Business Turco-Englez din or. Ceadâr-Lunga.

În total sunt 50 de Colegii. Județele mai depărtate de Capitala republicii (Bălți, Edineț, Soroca, Cahul și Găgăuzia) au mai multe Colegii.

Transnistria nu se subordonează Ministerului Educației și Științei din Republica Moldova, astfel nu cunoaștem instituțiile de învățământ superior din Transinistria și municipiul Țighina, în afara Universității din Tiraspol, mutată la Chișinău, Colegiul de Medicină din Țighina, mutat la Călărași.

În total în Republica Moldova sunt 27 de instituții de învățământ superior cu 81 de facultăți și mai sunt 50 de Colegii. Pentru a compara situația învățământului superior din Republica Moldova cu aceea a învățământului superior din România prezentăm situația actuală a acesteia. În anul universitar 1999/2000, în România funcționează 62 de instituții de învățământ superior de stat (universități, academii, institute, colegii) în 65 de orașe, cu 276 facultăți, 67 de colegii și 86 de secții externe (anexa 1).

Orașele cu mai multe universități sunt: București, Iași, Cluj Napoca, Timișoara, Craiova, Constanța și Târgu Mureș.

Orașele cu o universitate sunt: Alba-Iulia, Arad, Pitești, Bacău, Oradea, Brașov, Reșița, Târgoviște, Galați, Târgu-Jiu, Petroșani, Baia Mare, Ploiești, Sibiu, Suceava.

Orașele având o facultate sunt: Brăila și Hunedoara.

Orașele cu colegii sunt: Buzău, Focșani, Beiuș, Crevedia, Piatra Neamț, Drobeta Turnu Severin.

Orașele cu secții externe ale unor Universități sunt: Deva, Zalău, Lugoj, Sf. Gheorghe, Botoșani, Caransebeș, Blaj, Bistrița, Gheorgheni, Satu Mare, Călărași, Nasăud, Dej, Giurgiu, Sighetul Marmației, Copșa Mică, Vatra Dornei, Aiud, Toplița, Târgu Secuesc, Odorheul Secuesc, Slatina, Tulcea, Miercurea Ciuc,

www.dacoromanica.ro

Turda, Râmnicu Vâlcea, Călimănești, Slobozia, Medgidia, Bârlad, Alexandria, Câmpina, Câmpulung Muscel, Mediaș.

În învățământul superior particular, autorizat de stat, funcționează în anul universitar 1999/2000, 79 de instituții cu 222 facultăți și colegii, în 32 de orașe, din care neuniversitare (fără unități de învățământ de stat) sunt Băile Herculane, Făget, Sebiș, Buziaș, Chișineu Criș, Orăștie (anexa 2).

În total, învățământul superior de stat și particular autorizat au 142 de institutii cu 468 de facultăți și 181 colegii și secții externe pe care, în statitstica noastră le vom asimila cu colegiile. Comparând situația învățământului superior din Republica Moldova cu cel din România, obținem indicii din tabelul ce urmează:

	Indice România	loc./un.î.s.	Indice Rep. Moldova	loc./un.î.s.
Unități de înv. superior	142	159.000	27	166.000
Facultăți	498	44. 000	81	55 . 000
Colegii	181	121.000	50	95.000

Se constată că în România acoperirea cu instituții de învățământ superior este ceva mai bună la numărul instituțiilor și la facultăți, dar mai slabă la colegii.

Deci, la învățământul superior de lungă durată situația este comparabilă, dar la colegii diferența este mare. Republica Moldova a împrumutat sistemul american cu colegii răspândite în orășelele de provincie și destul de numeroase, pentru ca studenții să fie aproape de domiciliul lor în timpul studiilor, și să rămână în zonă, la terminarea studiilor. În România, transformarea unor școli postliceale pedagogice și sanitare în colegii, operațiune în curs de desfășurare, va modifica indicele referitor la colegii. La clinicile universitare vor fi repartizați numai asistenții medicali absolvenți de colegii, nu absolvenții școlilor postliceale.

În altă ordine de idei, dacă luăm în studiu cele 4 mari centre universitare: București, Cluj-Napoca, Iași și Timișoara vom constata că universitățile din Cluj au constituit colegii și secții

www.dacoromanica.ro

externe în 11 județe din Transilvania; universitățile din Timișoara au înființat colegii și secții externe la Caransebeș, Lugoj, Deva, Arad, Hunedoara. Universitățile din București au colegii sau secții externe la Călimănești, Buzău, Focșani, Călărași. Universitățile din Iași au secții externe sau colegii la Botoșani, Bârlad, Focșani, Vatra Dornei. Specializările sunt diversificate (anexa 3).

Specializările trebuiesc stabilite de piața muncii, care transmite tinerilor semnale cu privire la ceea ce are și nu are căutare. Colegiile, facultățile particulare și învățământul la distanță au sporit concurența.

Ministerul Educației Naționale consideră benefice lărgirea și diversificarea învățământului superior prin care ne apropiem de mult doritul model de învățământ occidental, unde există o reală concurență între universități pentru atragerea candidaților, cât și un procent mare de studenți cărora li se asigură programe de studii conforme cu cererea de piața muncii.

Prezența unei instituții de învățământ superior într-o localitate contribuie la ridicarea nivelului cultural, intelectual al localității respective, dar are și consecințe sociale și economice: locuri de muncă, necesar de spații de cazare, etc.

Orașe importante din Moldova ca Roman, Pașcani, Huși, Vaslui, Tecuci, Dorohoi, Rădăuți, Fălticeni, Onești nu au nici o instituție de învățământ superior.

În Muntenia: Râmnicul Sărat, Fetești, Oltenița, Turnu Măgurele, Roșiorii de Vede.

În Oltenia: Corabia, Drăgășani, Calafat. În problema organizării asigurării regiunilor țării cu instituții de învățământ superior mai sunt necesare studii și investiții.

Trebuie să subliniăm că atât România cât și Republica Moldova sunt printre ultimile țări din Europa în privința numărului de studenți la 100.000 de locuitori.

Ministerul Educației Naționale își propune următoarele direcții de urmat:

– Creșterea numărului studenților concomitent cu îmbunătățirea din punct de vedere calitativ a procesului de învățământ. Găsirea unei modalități de susținere materială a tinerilor dotați, talentați, dar care provin din categoriile dafavorizate, din familii cu venituri modeste, din mediul rural, care au acces din ce în ce mai restrâns la învățământul auperior. Se pierd talente valoroase și se risipesc

www.dacoromanica.ro

talente umane de mare valoare. Nu mai există mecanismele, dintre cele două războaie de mecenat pentru sprijinirea tinerilor foarte dotați, dar fără posibilități materiale. În prezent o foarte mare parte a cheltuielilor educației revin familiei.

– Învățământul superior trebue să fie direct racordat la cerințele pieții de muncă. Nu exiată o idee clară a evoluției acestei piețe, care este greu predictibilă.

– Studii recente, realizate de americani, au stabilit că în ultimii 20 de ani au dispărut 50% din joburi și au fost creiate 50% de noi joburi.

În prezent se ține seama de cerințele imediate. Se simte deja că s-a produs mai mult în anumite domenii, pe când altele au fost neglijate. Există un abandon al cercetării fundamentale în materie de fizică, chimie, biologie, ceea ce ne va costa mult în viitor. Greșeala care se face este extrapolarea liniară a situației prezente. Trebuie văzută și o perspectivă optimistă a dezvoltării țării.

– Formarea tinerilor în domenii de vârf este un sector pentru care nu s-a găsit un răspuns adecvat. Tinerii pregătiți pleacă în străinătate. Trebuiesc dotate laboratoarele din unitățile de cercetare, astfel încât să devină atractive și pentru cei cu pregătire forte înaltă.

– Dezvoltarea studiilor postuniversitare: aprofundate, masterat, doctorat și program de educație continuă.

– Nu trebuie îngreunat excesiv accesul la studii superioare. La Universitatea Paris (Paris Vincennes) se pote intra fără bacalaureat, justificând 3 ani de activitate salarială (nonbacalaureat) sau mama care crește un copil mai mic de trei ani.

– În privința cazării trebuie să se ia o decizie: Universitatea trebuie să rămână o instituție de învățământ și nu de cazare. În Vest se asigură cazarea pentru 2-5 % din studenții foarte dotați din mediile rurale cu venituri modeste. Pentru restul studenților trebuie ca Ministerul Muncii și al Prevederilor Sociale să organizeze cămine și cantine studențești la prețuri modice.

www.dacoromanica.ro

ANEXA 1

Nr. crt.	Localitatea	Instituția	Facultatea	Colegii	Secții externe	Obs.
1.	București	1. Univ. de artă	3	-		
		2. Univ. de muzică	2	-		
		3. Acad. de științe economice	8	1		
		4. Univ. de teatru și film	2	-		
		5. Acad. de educație fizică și sport	3	1		
		6. Univ. de arhitectură și urbanism	2	1		
		7. Școala națională de studii pol.	2	1		
		8. Univ. de medicină	3	3		
		9. Univ. de agronomie	6	1		
		10. Universitatea București	17	6		
		11. Univ. Politehnică București	12	2		
		12. Univ. tehnică de Construcții	7	1		
		13. Acad. de Poliție	3	-		
		14. Acad. teh. militară	4	-		
		15. Instit. medico-militar	1	-		
		16. Inst. național de informatică	-	-		
		16	75	17		
2.	Alba Iulia	1. Universitate	2	1		
		1	2	1		
3.	Arad	1. Universitate	2	1		
		1	2	1		
4.	Pitești	1. Universitate	6	1		
		1	6	1		
5.	Bacău	1. Universitate	3	1		
		1	3	1		
6.	Oradea	1. Universitatea	6	1	2	
		- Universitatea Cluj	-	-	2	
		1	6	1		

www.dacoromanica.ro

1	2	3	4	5	6	7
7.	Brașov	1. Universitatea 2. Academia de aviație	11 1 12	2 - 2		
8.	Reșița	1. Universitate	2 2	2 2		
9.	Cluj Napoca	1. Academia de arte vizuale 2. Academia de muzică 3. Universitatea 4. Universitatea de medicină 5. Universitatea de agronomie 6. Universitatea tehnică	2 2 18 3 4 7 36	- - 1 1 1 1 4		
10.	Constanța	1. Academia navală 2. Instit. marină civilă 3. Universitatea	2 2 10 14	- 1 2 3		
11.	Târgoviște	1. Universitatea	3 3	3 3		
12.	Craiova	1. Universitatea 2. Universitatea de medicină	14 1 15	1 1 2		
13.	Galați	1. Universitatea - Universitatea Iași	7 - 7	4 - 4	1 secție 1	
14.	Târgu Jiu	1. Universitate	2 2	1 1		

www.dacoromanica.ro

1	2	3	4	5	6	7
15.	Petroșani	1. Universitate 1	3 3	1 1		
16.	Iași	1. Academia de arte 2. Universitatea agr. 3. Universitatea 4. Universitatea de medicină 5. Universitatea tehnică 5	3 4 13 4 10 34	- 1 3 1 2 7		
17.	Baia Mare	1. Universitate 1	4 4	1 1		
18.	Târgu Mureș	1. Academia de teatru 2. Universitatea de medicină 3. Universitatea 3	1 3 2 6	- 1 1 2		
19.	Ploiești	1. Universitate 1	4 4	1 1		
20.	Sibiu	1. Universitate 2	7 7	1 1		
21.	Suceava	1. Universitate 2 Acad. Trupe de uscat	4 4	2 2		
22.	Timișoara	1. Universitatea de medicină 2. Universitatea de agronomie 3. Universitatea 4. Politehnica 4	2 5 11 9 27	1 1 1 1 4		

www.dacoromanica.ro

1	2	3	4	5	6	7
23.	Buzău	- Universitatea Politeh. București 1. Universitatea București 2. Acad. de științe economice Buc. 2	- - = -	- 1 1 2	1 - - 1	
24.	Brăila	- Universitatea Galați	1 1	-	-	
25.	Câmpia Turzii	- Universitatea tehn. Cluj	-	-	2 2	
26.	Hunedoara	- Universitatea Politehnică Timișoara	1 1	-	-	
27.	Deva	- Universitatea Timișoara - Universitatea Cluj	- -	- -	4 2 6	
28	Zalău	- Universitatea Cluj	-	-	4 4	
29.	Lugoj	- Universitatea Timișoara	-	-	4 4	
30.	Focșani	1. Universitatea București - Universitatea Iași 1	- -	- -	- 2 2	
31.	Botoșani	- Universitatea Iași - Universitatea de medicină Iași	- -	- -	1 1 2	
32.	Caransebeș	- Universitatea Timișoara	-	-	1 1	

www.dacoromanica.ro

1	2	3	4	5	6	7
33.	Drobeta Turnu Severin	1. Universitatea Craiova 1	-	1 1	1 1	
34.	Râmnicul Vâlcea	1. Universitatea Craiova 1	-	-	3 1	
35.	Blaj	- Universitatea agr. Cluj - Universitatea Cluj - Universitatea Alba Iulia	- - -	- - -	1 1 1 3	
36.	Bistrița	- Universitatea Cluj	-	-	1 1	
37.	Sfântul Gheorghe	- Universitatea Cluj	-	-	4 4	
38.	Gheorghieni	- Universitatea Cluj	-	-	2 2	
39.	Miercurea Ciuc	- Universitatea Cluj	-	-	1 1	
40.	Târgul Secuiesc	- Universitatea Cluj	-	-	1 1	
41.	Odorheiul Secuiesc	- Universitatea Cluj	-	-	1 1	
42.	Toplița	- Universitatea Cluj	-	-	1 1	
43.	Aiud	- Universitatea Cluj	-	-	1 1	

www.dacoromanica.ro

Nr. crt.	Localitatea	Instituția	Facultatea	Colegii	Secții externe	Obs.
44.	Satu Mare	- Universitatea Cluj	-	-	1/1	
45.	Năsăud	- Universitatea Cluj	-	-	1/1	
46.	Dej	- Universitatea Cluj	-	-	1/1	
47.	Sighetul Marmației	- Universitatea Cluj	-	-	2/2	
48.	Turda	- Universitatea Cluj	-	-	1/1	
49.	Beiuș	1. Universitatea Oradea 1	-	1/1	-	
50.	Tulcea	- Universitatea Constanța	-	-	5/5	
51.	Călărași	- Univ. agr. Buc. - Univ. Constanța	- -	- -	2 3/5	
52.	Slatina	Universitatea Craiova	-	-	1/1	
53.	Copșa Mică	Universitatea Sibiu	-	-	2/2	
54.	Mediaș	Universitatea Sibiu	-	-	2/2	

www.dacoromanica.ro

1	2	3	4	5	6	7
55.	Vatra Dornei	- Universitatea Iași	-	-	1/1	
56.	Călimănești	- Universitatea București	-	-	1/1	
57.	Crevedia	1/1 Universitatea București	-	1/1	-	
58.	Câmpulung Muscel	- Universitatea Pitești	-	-	1/1	
59.	Giurgiu	- Universitatea Pitești	-	-	1/1	
60.	Piatra Neamț	1. Universitatea muz. Cluj - Universitatea Bacău - Universitatea Iași -	- - -	1 - - 1/1	- 2/2 1/3	
61.	Slobozia	- Universitatea Constanța	-	-	3/3	
62.	Medgidia	- Universitatea Constanța	-	-	1/1	
63.	Bârlad	- Universitatea Iași	-	-	3/3	
64.	Alexandria	- Universitatea Pitești	-	-	3/3	
65.	Câmpina	- Universitatea Ploiești	-	-	3/3	
	Total	62	276	67	86	

www.dacoromanica.ro

ANEXA 2 LISTA INSTITUȚIILOR DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR PARTICULARE

1. București

• AISTEDA (3 facult. - vezi și Alba Iulia);
• Academia română de management (1 facult., str. Brezoianu 51);
• Institutul Baptist (2 facult.);
• Universitatea creștină D. Cantemir (8 facult.);
• Universitatea Ecologică (8 facult.);
• Universitatea Europa-Ecor (3 facult.+1 colegiu);
• Colegiul Fortuna;
• Universitatea independentă T. Maiorescu (5 facult.);
• Universitatea de Științe și Arte „Gh. Cristea" (7 facult.);
• Academia de Arte „Luceafărul" (4 facult.)
• Academia univ. Athenaeum (3 facult.), Calea Victoriei 133, Calea Griviței 56;
• Colegiul C. Gaucan;
• UNITEH (Universitatea tehnologică) (2 facult.);
• Universitatea Nic. Titulescu, Institutul de drept și relații internaționale (2 facult.), Calea Văcărești;
• Universitatea Spiru Haret (13 facult. +1 Cal. Buc), vezi și Brașov, Constanța, Blaj, Craiova, Râmnicul Vâlcea, Câmpulung Muscel + Institutul de cercetare și înv. superior în domeniul religiilor a Colegiului univ. pedagogic în București, Cluj, Craiova, Constanța, Râmnicul Vâlcea, Câmpulung Muscel și Blaj;
• Școala superioară română de afaceri (1 facult.);
• Institutul de management și turism EDEN (1 facult.);
• Institutul Biblic Român (1 facult.);
• Institutul teologic catolic (2 facult.);
• Școala superioară de jurnalistică (1 facult.), Lipscani nr. 53, Blănari 21;
• Universitatea ARTIFEX (3 facult.);
• Universitatea Hyperion (9 facult.+4 școli postliceale în București),

www.dacoromanica.ro

Școli postliceale în Timișoara, Turnu Severin, Craiova, Constanța, Sf. Gheorghe, Tg. Mureș, Galați, Sibiu;
• Universitatea româno-americană (5 facult.);
• Institutul bancar român (1 facult.+1 colegiu);
• Universitatea Bioterra (4 facult., str. Gârlei 81, sector 1);
• Academia internațională pentru studiul culturii și religiilor (1 facult.);
• Colegiul Universitar Waldorf (Institutorii, Euritmie, Arte plastice);
• Universitatea Pro Humanitas;
• Institutul teologic Penticostal (1 facult.);
• Fundația română pentru tineret „Omega Lux";
• Universitatea „Media Pro" (facult. de jurnalistică+arte, regie, imagine TV);
• Universitatea „IRECSON";

2. Alba Iulia

• AISTEDA (centrala în București) (3 facult.);
• Insitutul teologic catolic (1 facult.);

3. Arad

• Universitatea V. Goldiș (6 facult. + 4 colegii + 7 postliceale).

4. Brăila

• Universitatea C. Brâncoveanu (2 facult.).

5. Bacău

• Universitatea G. Bacovia (3 facult.).

6. Brașov

• Universitatea Spiru Haret (centrala în București) (3 facult.);
• Universitatea C. Drăgan (centrala în Lugoj) (1 facult.);
• Universitatea Gh. Barițiu (3 facult.);
• Universitatea A. Mureșan (3 facult.).

www.dacoromanica.ro

7. Baia Mare

• Facultatea de Științe Umaniste (centrala Univ. V. Goldiș Arad) + 1 școală postliceală;
• Universitatea Bogdan Vodă (4 facult.).

8. Băile Herculane (Fundația Decebal)

• Academia „Hercules" (2 facult.).

9. Blaj

• Universitatea Spiru Haret (centrala în București)
  * Colegiu pedagogic (franceză, desen, ed. fizică);
  * Colegiu finanțe-contabilitate
  * Colegiu prof. religie;
• Institutul Greco-catolic „Buna vestire".

10. Buziaș

• Colegiul de management în Turism

11. Constanța

• Universitatea Spiru Haret (centrala în București) (2 facult.) + 3 colegii
  * birotică și administrație publică;
  * pedagogie (limba franceză, limba engleză);
  * colegiu profil religie;
• Universitatea Andrei Șaguna (4 facult.)
• Universitatea Tomis (centrala în București);
• Universitatea Gaudeamus (1 facult.) - str. Traian 19;
• Institutul de învățământ superior „Omnia", fundația „Sf. Maria"-colegiu.

12. Chișineu Criș

• Colegiul univ. marketing agr. (univ. V. Goldiș).

13. Câmpulung Muscel

• Universitatea Spiru Haret (centrala în București) (1 facult. + 2 colegii) + 1 colegiu profil religios.

www.dacoromanica.ro

14. Cluj

• Universitatea creștină D. Cantemir (centrala în București) (2 facult.);
• Universitatea Spiru Haret (centrala în București) + 1 colegiu profil religios;
• Universitatea Bogdan Vodă (centrala în Baia Mare);
• Universitatea Avram Iancu (6 facult.);
• Institutul protestant (3 facult.) Piața Avram Iancu 13;
• Institutul Greco-catolic Cluj-Gherla (1 facult.) Calea Moților 6;
• Universitatea „Bioterra" (centrala în București) (facult. de Drept);

15. Craiova

• Universitatea Spiru Haret (centrala în București) (1 facult.) + 1 colegiu profil religios;
• Universitatea Mihai Viteazul (2 facult. + 1 colegiu);
• Universitatea Virgil Madgearu (1 facult.).

16. Deva

• Universitatea ecologică (centrala în București) (1 facult.);
• Universitatea Sarmisegetuza (aparține de Univ. Banat) (3 facult.).

17. Făget

• Colegiul de institutori (Univ. Tibiscus Timișoara);
• Colegiul de Finanțe-Contabilitate (Univ. Tibiscus Timișoara).

18. Galați

• Universitatea Anghel Rugină (2 facult.).

19. Iași

• Universitatea creștină D. Cantemir (centrala în București);
• Universitatea APOLONIA (2 facult.) + 1 colegiu asist. medicali;
• Universitatea ecologică M. Kogălniceanu (2 facult.);
• Institutul Teologic catolic (2 facult.);
• Universitatea Petre Andrei (4 facult.);
• Universitatea ecologică D. Cantemir (3 facult.);
• Universitatea Gh. Zane (2 facult.);
• Institutul de studii europene „Ștefan Lupașcu" (2 facult.).

www.dacoromanica.ro

20. Lugoj

• Universitatea C. Drăgan (2 facult.).

21. Orăștie

• Colegiul de limba și literatura engleză + Colegiul de administrație locală (centrala V. Goldiș Arad).

22. Oradea

• Institutul superior reformat Sulyak Istvan;
• Institutul protestant (centrala la Cluj) (2 facult.);
• Institutul teologic EMANOIL (baptist) (5 facult.);
• Institutul teologic greco catolic (1 facult.);
• Fundația Chinetoterapia „1 Mai".

23. Pitești

• Universitatea C. Brâncoveanu (Sediul Central) - 4 facult.

24. Ploiești

• Centru Internațional de Inventică (1 facult.);
• Fundația pentru istoria Prahovei (1 facult.).

25. Râmnicul Vâlcea

• Universitatea C. Brâncoveanu (Centrala la Pitești) - 4 facult.
• Universitatea Spiru Haret (centrala în București) (2 facult. + 2 colegii).
• Universitatea Pro Humanitas (Centrala București) - 1 facult.

26. Reșița

• Universitatea Semenicul (aparține de Universitatea Banatului) (2 facult. + 2 secții).

27. Satu Mare

• Academia comercială Satu Mare (1 facult.);
• Facultatea de științe umaniste + col. ped. + șc. postliceală (universitatea V. Goldiș Arad).

www.dacoromanica.ro

28. Sibiu

• Universitatea creștină D. Cantemir (centrala în București) (1 facult.);
• Institutul teologic protestant (1 facult.);
• Universitatea româno-germană (2 facult.) Fundația univ. pentru integrare europeană.

29. Sighet

• Colegiul universitar pedagogic (centrala V. Goldiș Arad).

30. Sebiș

• Colegiul universitar de asistență socială (Univ. V. Goldiș Arad).

31. Timișoara

• Universitatea ecologică a Banatului (9 facult. + 1 col. ped.);
• Universitatea creștină D. Cantemir (centrala în București) (1 facult.);
• Universitatea de educație permanentă „TIBISCUS" (9 facult. + 2 col. + 2 șc. postliceale);
• Universitatea independentă ihai Eminescu (3 facult.).

32. Târgu Mureș

• Universitatea ecologică D. Cantemir (centrala în Iași) (3 facult.);
• Universitatea creștină D. Cantemir (centrala în București) (3 facult.).

33. Turnu Severin

Universitatea Porțile de Fier (drept) (Univ. Banatul).

www.dacoromanica.ro

Anexa 3

* **Câmpia Turzii** (U.T. Cluj)
– Secție Org. și gestionare prod.; Col. Control metal

* **Deva** (U. Timișoara)
– Secție pedagogică, limba franceză;
(U. Cluj)
– Fizica mediului, fizica medicală.

* **Zalău** (U. Cluj)
– Secția Geografia turismului; Col. Cadastru;
– Secția Fizică medicală; Secția limba franceză

* **Lugoj** (U. Timișoara)
– Secția Pedagogic+Desen.
* Focșani (U. București)
– Col. Pedagogic + Limba străină
(U. Iași)
– Secție Turism.

* **Botoșani** (U. Iași)
– Colegiu pedagogic.

* **Caransebeș** (U. Timișoara)
– Secția Tehnica bancară; Limba germană

* **Râmnicu Vâlcea** (U. Craiova)
– Secție Tehnică de calcul.

* **Blaj** (U. Cluj agronomică)
– Secție agronomie;
(U. Alba Iulia)
– Secție pedagogică.

* **Bistrița** (U Cluj)
– Secția geografia turismului; Administr. pub. locală.

* **Sf. Gheorghe** (U. Cluj)
– Secția Managementul firmei (în limba maghiară);
– Secția pedagogică, limba engleză; Col. Adm. pub. locală.

www.dacoromanica.ro

* **Gheorghieni** (U. Cluj)
– Secția Cadastru funciar.

* **Satu Mare** (U. Cluj)
– Secția Adm. publică locală (și pentru germani, maghiari).

* **Beiuș** (U. Oradea)
– Col. pedagogic + Limbă străină.

* **Tulcea** (U. Constanța)
– Secția pedagogică.

* **Călărași** (U. agr. București)
– 2 secții profil agronomic.

* **Slatina** (U. Craiova)
– Secție Pedagogică.

* **Năsăud** (U. Cluj)
– Secția Ped. Institutori; Secție Limba engleză.

* **Dej** (U. Cluj)
– Secție Fizica mediului ambiant.

* **Sighetul Marmației** (U. Cluj)
– Secția Geogr. economică; Geogr. Turism; Limba franceză.

* **Copșa Mică** (U. Sibiu)
– Secție Tehnologia metalurgiei extractive.

* **Caracal** (U. Craiova)
– Secție Universitar birotică umanistă.

* **Vatra Dornei** (U. Iași)
– Colegiul de Agroturism (autonom).

* **Mediaș** (U. Sibiu)
– Secție Tehnologică Exp. Gazelor.

* **Câmpulung Muscel** (U. Pitești)
– Secție Contabilitate și Informatică.

www.dacoromanica.ro

* **Giurgiu** (U. Pitești)
– Secție Pedagogică.

* **Piatra Neamț** (U. Iași)
– Colegiul Național de Nursing;
(U. Cluj)
– Colegiu de Muzică.

* **Aiud** (U. Cluj)
– Secția Pedagogică de limba Franceză pentru maghiari.

* **Toplița** (U. Cluj)
– Secția Pedagogică de limba engleză.

* **Târgu Secuiesc** (U. Cluj)
– Secția ped. Limba engleză pentru maghiari.

* **Odorheiul secuiesc** (U. Cluj)
– Secția ped. Limba engleză pentru maghiari.

* **Buzău** (ASE București)
– Colegiu economic.

www.dacoromanica.ro

12. Chersonesul, Mangopul și Țările Române

Chersonesul a fost o colonie grecească pe litoralul sudic al peninsulei Crimeea, fiind singura colonie grecească de pe litoralul nordic (Chersones, Olbia, Tyras, Tuna, Panticapeea, etc.) și vestic (Istria, Tomis, Callatis, Apollonia, rtc.) al Pontului Euxin, care a persistat până în evul mediu târziu (sec. XV), jucând un rol important în viața politică și economică a statelor de pe litoralul Mării Negre.

Chersonesul a fost întemeiat de miletieni apoi reîntemeiat de dorieni - singura colonie dorică pe litoralul nordic al Pontului Euxin - la sfârșitul sec. V î.e.n, fiind soră cu Callatis-ul nostru.

„În sec. III î.e.n. multe tipuri de figurine sunt comune la Callatis și Chersones, oraș doric, soră a Callatidei, având ca metropolă aceeași Heracleea Pontică, care l-a reîntemeiat după ce fusese mai înainte colonizat de milesieni (M. Gramatopol, Dacia antiqua, pag. 38).

Astăzi ruinele Chersonesului sunt la 3 km. de portul Sevastopol. În trecut, Chersonesul stăpânea și o zonă din vestul și sudul Crimeei, de la Kerkenitida (Eupatoria) la Sugden (Sudak, Suroja) în apropiereaFeodosiei. Orașul era apărat de populația taùrilor prin lanțul muntos al Munților Crimeei și printr-un sistem complicat de fortificații.

În a doua jumătate a sec. III î.e.n. sciții au început presiunile asupra Chersonesului. În vederea luptei împotriva sciților, Chersonesul a încheiat, îa anul 179 î.e.n., o înțelegere cu regele Pontului, Farnac. Dar la sfârșitul sec. II î.e.n. presiunea sciților a crescut. Orașul Kerkenitida și zona din jur au ajuns sub controlul sciților.

Chersonesul a apelat din nou la regatul Pontului, declarându-se vasal al acestuia și numindu-l pe regele Pontului - Mithridate VI (III-63 î.e.n.) prostat (apărător). Lupta dintre sciți și armata pontică, a durat mai mulți ani (109-107 î.e.n.), terminându-se cu înfrângerea sciților.

www.dacoromanica.ro

În anul 25 î.e.n. împăratul roman Augustus încorporează Chersonesul în imperiul Roman, dar presiunile sciților continuă, În anii 66-67, Tiberius Plautius Silvanus îi bate pe sciți, îl obligă pe regele sciților să ridice asediul cetății Chersones, stabilește garnizoane romane atât în acestă cetate, cât și în cetățile aparținătoare Chersones.

Tyras-ul, Olbia și Chersonesul au fost încorporate în provincia Moesia, Astfel Dobrogea, sudul Moldovei și Chersonesul făceau parte din aceași provincie romană.

În perioada primului război daco-roman, garnizoana romană din sudul Crimeei a fost retrasă, iar Chersonesul a intrat sub stăpânirea regatului Bosporan. Dar în a dou jumătate a sec. II Chersonesul este recucerit de romani și inclus în provincia Moesia Inferior.

În anul 240, sub presiunea goților, garnizoanele romane s-au retras din regatul Bosporan, dar nu și din Chersones, care a rămas sub romani până în sec. IV, nefiind ocupat de goți.

Năvălirea hunilor, în anul 370, a dus la desființarea regatului Bosporan, dar nu și a Chersonesului, care a rămas în cadrul Imperiului Roman.

„Stăpânirea romană a dăinuit la Cherson, până în adâncul evului mediu cu o lume greco-romană, care a fost încredințată „oaspeților" goți, huni" (N. Iorga, Istoria rom., II).

Începând cu anul 395, Chersonesul aparține Imperiului Roman de răsărit, apoi Imperiul Bizantin. Împăratul Zenon (476-491) îi ajută pe chersoniți să-și refacă zidurile, împăratul Mauriciu (582-602) și Isac Comenul apar ca binefăcători ai cetății. Însă Chersonesul este, practic, autonom față de Bizanț, fiind în relații comerciale intense cu cazarii.

„În sec. III-IV Chersonesul, cu intensele lui legături de comerț, oferă un exemplu de viață autonomă. Alături de el se poate pune viața goților din Crimeea, care au trăit până în sec. XVI" (N. Iorga, Istoria românilor, II).

„Goții s-au menținut în Crimeea, ca odinioară sciții, până la sfârșitul evului mediu: descendenții lor locuiau în cantonul muntos

www.dacoromanica.ro

Theodora sau Mangop, deasupra portului Balaclava. Documente din secolul al XVI-lea îi mai menționează încă.

Localitatea întărită ce se găsea în această regiune unde locuiau descendenții goților era cunoscută de către bizantini sub numele de „Dora" sau „Doras" (Gh. Brătianu, Marea Neagră, București, 1988).

În sec. V-VI s-a construit cetatea Mangop, pe teritoriul Chersonesului, înzestrată cu un sistem complicat de fortificații. În Mangop ca și la Chersones pulsa o puternică viață economică și culturală (bizantină).

Chazarii, ca și predecesorii lor în Crimeea, sciții, sarmații, goții, hunii, nu au ocupat Chersonesul, având legături comerciale cu acesta.

„Bizanțul îi considera pe chazari niște federați. Acești principi chazari păstreaz tot respectul pentru Imperiu pe care îl socotesc, ca unica formă a unei stăpâniri legitime.

Chersonesul bogat și activ cu vechea orășenime de limba greacă, la sfârșitul secolului al VII-lea și începutul secolului al VIII-lea, trăiește ca și mai înainte cu șeful ei bisericesc, cu primații ei, cu propriile mijloace de apărare" (N. Iorga).

Imperiul Bizantin nu încetează să se ocupe de Chersones, astfel:

– „Încă din primele decenii ale sec. al IX-lea Bizanțul are o serie de inițiative politice și militare, care arată că interesul său pentru regiunile nord-dunărene în general, rămăsese aceleași. El corespundeși cu o mai accentuată prezență a imperiului în bazinul Mării Negre, mai ales după anul 833, când se creează, de către destoinicul împărat Teofil thema Chersonesului, înzestrată cu o puternică flotă, menită să asigure pe lângă protecția necesară și legături permanente și sigure de ordin economic cu regiunile balcanice. (Theodor, Dan Gh., Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în veacurile V-IX).

„Una din preocupările Constantinopolului era de a-și asigura protecția Chersonesului, posesiune cu un însemnat rol strategic în Crimeea, de unde influența sa iradia în tot arealul pontic (944)"

www.dacoromanica.ro

(Spinei, V., Realități etnice și politice în Moldova meridională în sec. X-XIII).

În sec. X-XI, stepele nord-pontice și nord dunărene sunt locuite de pecenegi.

„Porfirogenetul sfătuiește apoi pe fiul său, ca să trăiască în pace cu pecenegii, care ocupaseră Muntenia în timpul lui /950/; căci astfel ei ar putea periclita stăpânirea Bizanțului asupra Chersonesului" (Xenopol, Istoria Românilor din Dacia Traiană, vol. I).

În sec. X, Chersonesul aparține, în continuare, de Imperiul Bizantin. Un nou pericol îl constituie rușii din Kiev.

„Sveatoslav cucerind regiunea Azovului și Volga inferioară, în urma distrugerii kaganatului Chazarilor, a amenințat direct posesiunile bizantine din Crimeea. Se pare că acțiunea diplomatică a lui Kalokir nu trebuie privită sub prisma datelor oferite de cronicarul bizantin Skylites, de la care aflăm că abilul chersonesian ar fi avut misiunea de a-l convinge pe Sveatoslav să pornească împotriva Bulgariei, ci mai curând ca o încercare subtilă de a-l abate pe acesta de la o eventuală ofensivă asupra Chersonesului unde influența rusească începuse să crească simțitor" (A. Andronic, Românii, bulgarii, rușii, și bizanticii la Dunărea de Jos la sfârșitul sec. al X-lea, în Memoria antiquitatis, I, 1969, pag. 207).

Apariția cumanilor în stepele nord-pontice (1050) îi obligă pe ruși să se retragă spre nord. Chersones-ul intră din nou sub administrație bizantină, împreună cu orașele Kerci și Sudak (Suroj).

Cumanii, la fel ca și în Țările Române, au coexistat cu Chersonesul în cursul secolelor XI, XII, XIII, folosindu-se de avantajele economice.

„Cumanii nu cultivau pământul, cu cumpărau grânele ce le trebuiau din Chersonesul Tauric" (A. D. Xenopol, I, 1985).

Întărirea Rusiei Kieviene, a Ungariei și a cumanilor pune în pericol posesiunile balcanice și din Crimeea ale Imperiului Bizantin. Totuși Imperiul își păstrează autoritatea asupra posesiunilor din Crimeea în decursul întregului sec. XII. În sec. XIII locul cumanilor este luat de tătari.

www.dacoromanica.ro

Chersonesul conviețuiește cu tătarii ca și cu predecesorii cumani, și unii și alții având nevoie de un centru comercial puternic.

În sec. XIII, coloniile grecești din Crimeea erau sub tutela Imperiului Bizantin din Trebizonda, căruia îi plăteau un impozit. Prima invazie mongolă în Crimeea pune capăt acestei dependențe (1223). Chersonesul rezistă și invaziei tătare, dar Sudakul, dependent de Chersones este cucerit de tătari. În anul 1249 Sudakul a fost eliberat de dominația tătară cu ajutorul Imperiului Bizantin din Niceea. Sebastul grec din Sudak se pare că avea sub conducerea sa și Chersonesul. Se pare că acest sebast, din dinastia Comnenilor din Trapezunt este strămoșul dinastiei Mangop, care a organizat la mijlocul sec. XIII, la Chersones, un principat bizantin independent, principatul de Mangop-Teodoro, construindu-și reședința în interiorul peninsulei, în munți și având un port, Calamita, la Marea Neagră.

În sec. XIII (1281-1290), cu acordul Bizanțului și al hanului Crimeei, genovezii au înființat colonii în sudul Crimeei, la Caffa (Feodosia), Cemballo (Balaclava), Sugedia (Sudak), Cherci.

„Genovezii au întâlnit ostilitatea unei alte puteri locale, cu rol destul de șters până atunci, dar căreia evenimentele îi vor acorda în curând o importanță sporită: senioria Gothia sau Theodora Mangup.

Zona muntoasă din SV Crimeei fusese din evul mediu refugiul goților, cărora stăpânii succesivi ai peninsulei acordaseră întodeauna autonomie, „Gothia" taurică fusese de timpuriu inclusă între posesiunile bizantine și trecuse împreună cu ele în dependență Comnenilor din Trapezunt pentru a recunoaște în cele din urmă hegemonia mongolă. Dinaștii greci se stabiliseră pentru a conduce ținutul, fără să li se poată preciza originea. Erau descendenții sevastului grec local, menționat în sec. XIII într-un sinaxar din Sudak sau o ramură desprinsă din familia Gabras de la Trapezunt? Problema rămâne în discuție. Se poate totuși considera drept sigur că în sec. XV acești seniori din Theodora sau Mangup erau înrudiți atât cu Comnenii din Trapezunt cât și cu Paleologii din Bizanț; reședința lor, adevărat cuib de vulturi, izolat în mijlocul munților,

www.dacoromanica.ro

se află aproape la egală distanță de anticul Chersones și de portul Balaclava (Cemballo în portulanele genoveze). Poziția avantajoasă a acestei cetăți și ingenioasa dispunere a apărării sale, care utilizează atât zidurile și turnurile cât și grotele naturale de la marginea podișului, frapează încă și astăzi pe călătorul ce încearcă să o escaladeze. De la înălțimea acestui loc întărit aproape inaccesibil într-un labirint de văi înguste și stâncoase, se înțelege mai bine cum a putut această seniorie locală să-și mențină independența de fapt, până când a fost chemată să participe mai activ la politica generală a Crimeei" (Gh. Brătianu, Marea Neagră, București, 1988).

Principele cel mai important Alexis (1410-1447) se intitula „principe de Mangop și al întregii Goții (Crimeea)". În realitate nu conducea decât Mangopul și Cemballo-Balaclava (după 1435), Crimeea fiind ocupată de tătari, cu care Alexis a fost în relații foarte bune.

În anul 1422, Alexis a încercat să cucerească Alușta, dar Caffa a reacționat.

În anul 1435, Mangopul instigă la revoltă împotriva genovezilor pe locuitorii greci din Cemballo (Balaclava), pe care reușește să o ocupe. Caffa a păstrat permanent o atitudine ostilă Mangopului, bănuind că acesta îi instigă la revoltă pe toți locuitorii greci din coloniile genoveze din Crimeea. Abia în 1475, în fața pericolului de cucerire de către otomani a ambelor state, s-a produs o apropiere între Mangop și Caffa.

În perioada domniei principelui Alexis, Mangopol devine un centru important al culturii bizantine și al ortodoxismului. Și astăzi ruinele palatului și ale bisericilor construite în munți, impresionează prin dimensiunile lor și prin arhitectura și pictura de inspirație italiană, renascentistă.

Alexis întreține relații cu statele din jur, inclusiv cu Moldova. Fiica sa, Maria, s-a căsătorit cu David Comnenul, ultimul împărat bizantin al Trebizondei (1458-1461). După căderea Trebizondei (1461), Mangopul rămâne ultima rămășiță independentă a Imperiului Bizantin.

www.dacoromanica.ro

Îi urmează la conducerea principatului (1447-1471) fiul său Ioan de Mangop, cunoscut sub numele de Olubei dat de tătari (Ioan bei). Acesta s-a căsătorit cu o descendentă a Paleologilor din Bizanț, urmașii săi fiind Comneni după tată și Paleologi, pe linie maternă. În anul 1456 otomanii au organizat o expediție de intimidare a țărilor independente riverane la Marea Neagră: Moldova, Caffa, Teodoro-Mangop, Trebizonda și Sinope.

Olubei are doi fii: Isac, care îi urmează la domnie și Alexandru, precum și o fiică, Maria, care a fost a doua soție a lui Ștefan cel Mare, cu care acesta s-a căsătorit la 24 septembrie 1472.

Despre principatul Mangop, cronica putneană spune „unde era o domnie creștină sub hanul din Crîm", iar N. Iorga caracterizează astfel principatul:

„Acest Mangop nu este, când se uită cineva bine, altceva decât ultima formă scăzută, ultimul adăpost, necontenit amenințat al acestui străvechi Chersones bizantin".

Maria de Mangop și prin ea Ștefan cel Mare era înrudit cu hanul turcoman Uzun, care era căsătorit cu Despina Comnen.

Isac, principele Mangopului (1471-1475) era în legături strânse cu Ștefan cel Mare, cumnatul său, și mijlocea relațiile acestuia cu Caffa. Isac era cunoscut la tătari sub numele de prințul Saik.

Existența principatului era periclitată de agresiunea imperiului Otoman. La această conjunctură complicată pentru existența principatului se adogă și dușmănia dintre Isac de Teodoro și fratele său Alexandru.

„Alexe și Isac de Teodoro, frații înduşmăniți, erau înconjurați de români, în ultima lor apărare, munteni care se află și la Caffa, stând alături de „valahii poloni", adică moldoveni.

Iar rostul acestor „împărați" era în realitate acela al unor acreditați ai lui Ștefan cel Mare, a cărei domnie tindea spre răsărit (N. Iorga, Studii asupra evului mediu românesc).

În 1475, Alexandru, adept al rezistenței împotriva turcilor a fost ajutat de Ștefan cel Mare. Acesta îl trimite pe Alexandru să apere Mangopul, împotriva turcilor, cu ostași moldoveni. Alexandru se

www.dacoromanica.ro

urcă la Cetatea Albă, pe o corabie genoveză, ajunse la Mangop, îl cuceri și îl ucise pe fratele său Isac care era înțeles cu turcii să predea cetatea. Dar turcii au reușit să cucerească cetatea, măcelărind toată populația, dărâmând bisericile și cetatea și ținutul ei, având 30.000 case care au rămas pustii.

Astfel, Ștefan cel Mare pierde moștenirea Mangopului, care îi revenea de drept, ca soț al Mariei de Mangop. În momentul cuceririi Mangopului, în cetate erau 300 de valahi (N. Iorga, Ștefan cel Mare, 1466).

Flota turcă a ocupat nu numai Mangopul, dar și Caffa, Sudakul și Tana, transformând zona maritimă a Crimeei în Sangiac otoman cu centrul la Caffa.

Ștefan cel Mare, a trebuit să se descurce singur, când, în 1475, turcii au atacat Cetatea Albă și Chilia, pe care nu le-au putut cuceri atunci, dar peste 9 ani în 1484, aceste cetăți au fost smulse din trupul Moldovei, tăindu-i-se accesul la Marea Neagră.

În secolul XIX, mocanii români au înființat 25 de sate în Crimeea, pe lângă Eupatoria, fosta Kerkenitida a Chersonesului (S. Puşcaşu, Revista Fundației Regale, nr. 8-9, 1941, pag. 701-702).

În cel de-al doilea război mondial, toți românii din Crimeea au fost deportați în Siberia.

Astăzi ruinele impozante amintesc de gloria apusă a Chersonesului și a Mangopului. Complexul de cazemate și biserici mai posedă urme ale arhitecturii și ale frescelor de inspirație renascentistă italiană.

Întrucât, Vladimir, cneazul Kievului, a fost botezat, în religie ortodoxă, în Chersones, în anul 989, luând numele de Vasile, biserica rusă consideră Chersonesul actual drept teritoriu sacrosant și nu permite efectuarea de săpături arheologice (Neal Ascherson, Marea Neagră, O călătorie prin culturi, Ed. Univers, București, 1999).

www.dacoromanica.ro

Geschichtliche Abschnitte und Bruchstücke

Inhaltsangabe

Dieser Band enthält Abschnitte aus der Organisierungsgeschichte der Anstalten, aus dem sozialen und kulturellen Leben der Rumäner. Er umfalßt Vorträge die bei dem rumänischen Verband fur vergleichende Geschichte der Anstalten und des Rechts (in rumänisch "AICID" abgekürzt) (8 Kapitel) und bei der achten Tagung des Musems für Nationalgeschichte der Republik Moldau (ein Kapitel) vorgetragen wurden und drei Kapitel.

Im 1. Kapitel werden die Burgen und Kirchen, ihre Organisierungsweise, in der Zeitspanne 275 – 1300 der rumänischen Geschichte, auch "der dunkle Zeitalter" gena '' bis zu der Gründung der ersten rumänischen Staaten, vorgestellt.

Im 2. Kapitel wird die romänisch - kumanische Mitarbeit bei der Organisierung der ersten rumänischen Staaten (1050 – 1300) und der Anstalten beschrieben.

Im 3. Kapitel wird die organisatorische und anstaltliche Entwicklung der bäuerlichen Gemeinden aus dem Romanți Gebiet geschildert, in dem sich auch der erste schriftlich bestätigte Dorf – Celei - aus dem Rumänischen Lande befindet.

In dem 4. und 5. Kapitel wird die Geschichte der Organisierung und Anstalten aus dem Gebiet in dem Süden Besarabiens dargestellt. In dieser Gegend befindet sich die erste selbstständige Gemeinde – Tigheci – (vor der Organisierung des Furstentums Moldau), die Burgen entlang der Donau und des Dnestr und die Budjaksteppe alle mit einer ereignissvoller Geschichte.

In dem 6. Kapitel sind Texte und Aufschriften in der rumäschen Sprache mit einheimischen Alphabet aus dem Mittelalter vorgestellt. Das ist ein Problem, das zusammen mit der moglichen latinität der dakischen Sprache, die Forscher noch beschäftigt.

www.dacoromanica.ro

In dem 7. Kap ist das Verwaltungswesen in den Rumänischen Länder, in der Vergangenheit (und die verschwundene Städte) und in der Gegenwart, und Vorschläge fur die Zukunft dargestellt.

In dem 8. Kapitel wird das Problem der rumänischen Auswanderung (Exil und Auswanderung) ansichlich der Organisierung, der kulturellen Tätigkeit u.s.w. behandelt. Es wird nichts über die Rumäner in der nähe Rumäniens berichtet, da Rumänien ein Land ist, das von Rumäner umgeben ist (N. Iorga).

Das 9. und 10. Kapitel beschäftigen sich mit etnische und religiose Minderheiten (Armenier, Husitten und Habenen), deren Anstalten und Nachsichtigkeit des rumänische: Volkes bezüglich den Minderheiten. In dieser Hinsicht ist das Motto des "Vorworts" gewählt: "Wer sich in diesem Dorf ansiedelt, sie er aus fremden Länder, sie er Bulgare, Albaniein, Grieche, Ungare, wenn er gut ist und der Dorf ihn annimmt ... soll er in Frieden und Ruhe leben (Freibrief 1601, erstattet von Simion Movila, Furst des Rumänischen Staates).

Im 11. Kapitel wird das Hochschulwesen in de Republick Moldau im Vergleich mit dem aus Rumänien dargestellt.

Im 12. Kapitel wird die politische und anstaltliche Geschichte vor Chersones und Mangop bebandelt (bysantinische Staaten aus dem Krimgebiet). Erwähnungswürdig ist die Tatsache, daß vor der Zerstörong von Mangop durch die Türken, dieser von Stefan der Große wegen der Heirat mit Maria von Mangop geerbt war.

www.dacoromanica.ro

Episodes and Fragments of the History

Abstract

The volume includes aspects (fragments) of the history of institutions, social and cultural life (segmenta of the general history) of the Romanians: The volume contains communications presented to the Comparative History of the Institutions and Right, Association. (AICID) in Romania (8 chapters), to the VIII-th session of the National History of Moldavian Republic Museum (1 chapter) and 3 not published before chapters.

In the 1st chapter are presented citadels and churches built – and their way of organization – between the years 275 - 1300 of the Romanians history, period called "the dark millenium" - up to the first appearance of Romanian states.

The 2nd chapter shows the cooperation Romanian-Cumanian in organizing the first Romanian states (year 1050-1300) and their organization.

Chapter 3 shows the evolution and the organization of the institution of rural localities in Romanati county, which includes also the first village – Celei – in Tara Romaneasca (Romanian Country), documentary attested (year 1247).

In Chapters 4 and 5 there is shown the history of institutions and of organization of the land of South of Basarabia. This includes the first autonomous formation – Tigheci – (before Moldavian Principality was organized), the citadels on Danube and on Nistro river and in Bugeac steppe – all with a tumultuous history.

Chapter 6 presents texts and inscriptions in Romanian language, *written in locad alphabet* in Middle Age. It is a problem which, along the possible Latin origin of the Dacia's people language, is a matter of interest for the specialists.

In the 7th Chapter are presented the administrative institutions in Tarile Romanesti (Romanian Countries) in to the past, in present, and proposal for the future. Are presented too the missings forms.

www.dacoromanica.ro

In Chapter 8 the problem of the Romanian 'diaspora' (emigrated Romanians) as organization, cultural activities, and so on. The Romanian which are located in the immediate vicinity of Romania ara not taken into account, Romania being "a Romanian country encircled by Romanians" (N. Iorga).

Chapter 9 and 10 consider some ethnic and religious minorities (Armenians, Husits, Habans), their institutions and the tolerance of the Romanian towards minorities. In this respect, the motto of the introduction is representative: "and that man, who will settle down in that village, foreign if he will be, Bulgarian, or Greek, or Albanais or Hungarian, if he will be a good man, if the village will like him... he should have peace and will be safe" (Hrisov (old document), 1601, issued by Simion Movila, prince of Romanian Country).

In the Chapter 11 is presented the high education system in Moldavian Republic, compared with that one in Romania.

Chapter 12 considers the political and institutional history of Chersones and Mangop (Byzantine states in Crimea). It is important to know that before being destroyed by Turks, Mangop has been the heritage of Stefan cel Mare, as husband of Maria de Mangop.

www.dacoromanica.ro

Segments et fregments d'histoire

Résumé

Le volume contient des aspects (fragments) de l'histoire de l'organisation des institutions, de la vie sociale et culturelle (segment de l'histoire générale) chez les Roumains. Le volume contient des communications presentées dans le cadre de L'Association d'Histoire Comparative des Institutions et du Droit (AICID) de Roumanie, à la VIII^{éme} session du Musée de l'Histoire Nationale de la République de Moldavie (1 chapitre) et 3 chapitres inedits.

Au 1er chapitre on présente des châteaux forts et des églises roumaines bâties -et la maniére d'organisation- entre 273 et 1300, période de l'histoire des Roumains denommée "le millenaire obscure" -jusqu'à l'apparition des premiers États roumains.

Au 2ème chapitre on présente la collaboration roumaino-cumane dans l'organisation des premiers états roumains (les années 1050-1300) et leurs institutions.

Au 3ème chapitre on presente l'evolution de l'organisation et des institutions des localites rurales du pays de Romanatzi, en comprennant le premier village-Celei-de la principauté de "Țara Românească" dont l'existence est atestée pour la première fois par les documents, en 1247.

Au 4ème et 5ème chapitre on présente l'histoire de l'organisation et les institutions du pays du sud de la Bassarabie. Celui-ci comprend la première formation autonome Tigheci - (avant l'organisation de la principauté de Moldavie), les châteaux forts au bord du Danube et du Nistre et la steppe de Buceag - caracterisés par une histoire tourmentée.

Au 6ème chapitre on présente des inscriptions et des textes en Roumain écrites avec l'alphabete autochtone, au Moyen Age. C'est un problème qui, à côté de la possible latinité de la langue des daces, préoccupe les cercles de chercheurs.

www.dacoromanica.ro

Au 7ème ehapitre on présente les institutions administratives des pays rouxpains au passé, en présent et leurs objectifs pour l' avenir. On présente anssi les villes désparues.

Au 8ème chapitre on traite du problème de la diaspora roumaine (émigration, éxile) son organisation, ses activités culturelles etc. On ne traite pas les Roumains vivant dans l'immédiate proximité de la Roumanie, celle-ci étant un pays roumain, entouré par des Roumains (N. Iorga).

Le 9ème et le 10ème chapitre s'occupent de certaines des minorités ethniques et religieuses (les armeniens, les husites, les habanes), leurs institutions, la tolérance du peuple roumain envers les minorités. Sur cet aspect, le motto du "Cuvântul Înainte" est significatif : "et celui qui s'installera dans ce village, venant de pays etrangers, qu'il soit bulgaire ou grec ou albanais ou bien hongrois s'il est un home brave, aimé par le village... il aura paix et tranquilité" (Hrisov - document ancient) de 1601, issu par Simon Movila, voïvode de la principauté de "Țara Românească".

Au 11ème chapitre on présente l'enseignement superieur de la République de Moldavie, en comparaison avec l'enseignement supérieur de Roumanie.

Au 12ème chapitre on traite de l'histoire politique et institutionelle de Chersonese et de Mangop (Etats byzantins de Crimée).

Le fait que Mangop, avant sa destruction par les turcs, est revenu comme héritagee à Etienne le Grand, en tant qu'époux de Marie de Mangop, est à mentioner.

www.dacoromanica.ro

Segmente și fragmente de istorie

Rezumat

Volumul conține aspecte (fragmente) din istoria organizării instituțiilor, vieții sociale și culturale (segment al istoriei generale) la români. Volumul conține comunicări prezentate la Asociația de Istorie Comparativă a Instituțiilor și Dreptului (AICID) din România (8 capitole), la sesiunea a VIII-a a Muzeului de Istorie Națională a Republicii Moldova (1 capitol) și 3 capitole inedite.

În Capitolul 1 se prezintă cetăți și biserici construite - și modul lor de organizare - în perioada anilor 275-1300 din istoria românilor, denumită "mileniul întunecat" - până la înființarea primelor state românești.

În Capitolul 2 se prezintă colaborațiunea româno-cumană în organizarea primelor state românești (anii 1050 - 1300) și a instituțiilor acestora.

În Capitolul 3 se prezintă evoluția organizării și a instituțiilor localităților rurale din ținutul Romanați, care cuprinde și primul sat - Celei - din Țara Românească, atestat documentar (1247).

În Capitolele 4 si 5 se prezintă istoria organizării și instituțiile ținutului din sudul Basarabiei. Acesta cuprinde prima formațiune autonomă – Tigheciul – (înainte de: organizarea principatului Moldovei), cetățile de la Dunăre și Nistru și stepa Bugeac – toate cu o istorie frământată.

În Capitolul 6 se prezintă inscripții și texte în limba română cu *alfabet autohton*, în evul mediu. Este o problemă care, alături de o posibilă latinitate a limbii dacilor, preocupă cercurile de cercetători.

În Capitolul 7 se prezintă instituțiile administrative din țările românești, în trecut, prezent și propuneri pentru viitor. Se prezintă și orașele dispărute.

În Capitolul 8 se tratează problema diasporei românești (emigrație, exil) ca organizare, activitățile culturale, etc. Nu se tratează românii din imediata apropiere a României, aceasta fiind o țară românească, înconjurată de români (N. Iorga).

www.dacoromanica.ro

Capitolele 9 și 10 se ocupă de unele minorități etnice și religioase (armenii, husiții, habanii) instituțule acestora și toleranța poporului român față de minorități. În această privință, motto-ul "Cuvântului Înainte" este semnificativ: "și care om se va așeza în acel sat, din țări străine, sau bulgar, sau grec, sau arbănaș, sau ungur, dacă va fi om bun și-l va plăcea pe el satu... el să aibă pace și liniște". (Hrisov din 1601, dat de Simion Movilă, voievod al Țării Romanești).

În Capitolul 11 se prezintă învățământul superior din Republica Moldova, în comparație cu învățământul superior din România.

În Capitolul 12 se tratează istoria politică și instituțională a Chersonesului și Mangopului (state bizantine din Crimeea). De menționat că înainte de distrugerea Mangopului de către turci, acesta rămăsese moștenire lui Ștefan cel Mare, ca soț al Mariei de Mangop.

www.dacoromanica.ro

CUPRINS

Cuvânt înainte 3
1. Cetăți și biserici (evoluție instituțională) anterioare organizării primelor state românești..... 5
2. Colaborarea româno-cumană în organizarea statelor românești și a instituțiilor acestora..... 19
3. Un ținut străvechi - Câmpia Romanaților, (evoluția organizării, a instituțiilor și a vieții sociale).... 31
4. Sudul Basarabiei (istorie, organizare, instituții, viața socială) 56
5. Tigheciu - un vechi ținut „autonom" (organizare, evoluție instituțională) 66
6. Inscripții și texte în limba română cu alfabetele autohtone, în evul mediu 76
7. Organizarea politico-administrativă a României în trecut, prezent și perspectivă 81
8. Diaspora română 96
9. Minoritatea armenilor din România (istorie, viața socială, instituții) 106
10. Toleranța românilor față de minoritățile etno-religioase: Husiții și habanii (istorie, organizare, instituții)..... 117
11. Învățământul superior din Republica Moldova (Basarabia) și comparația cu România 123
12. Chersonesul, Mangopul și Țările Române 149
Inhaltsangabe 157
Abstract 159
Résumé 161
Rezumat 163

www.dacoromanica.ro

De același autor:

1. Tradition et continuité. L' Enseignemant supérieur en Roumanie in Vol. Recherches sur l'histoire des Institutions et du Droit, vol. XVI, Bucharest, 1996, pag. 147-175.

2. Găgăuzii, ediție bilingvă română și franceză, Editura Agerpress Typo, București, 1999, 97 pag.

3. Impresii din Siria, Iordania, și America Centrală, Ed. Energomontaj, București, 1980, 138 pag.

Vor apare:

1. Găgăuzii și românii. Însemnări.
2. Fragmente de istorie și nu numai.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro